

HØGSKULEN I VOLDA

Ma

Masteroppgåve i samfunnsplanlegging og leiing

Kapasitetsbygging i Afghanistan -
slik norske ISAF-soldater ser det

30 studiepoeng

Siri Prestbakmo Røkke
05/2012

Peace

*Like an enervated man
Gasping for air
Like a wounded bird
Searching for remedy
Like a guilty conscience
Seeking some virtue
Like a hungry child
Craving for some sustenance
Like a thirsty creature
Yearning for some water
I want some serenity
I need some harmony
I am waiting for some tranquility
Come please Come
Peace Peace Peace*

1

¹ Peace er skrevet av Fatana Jahangir Ahrary – kvinnelig afghansk dikter

Summary

The study looks at the mission in Afghanistan and specifically the ISAF-led force and its objectives. The research examines the objective of capacity building of Afghans in Afghanistan from ISAFs point of view, and discusses whether this has been successful from Norwegian soldiers' perspectives.

The mission in Afghanistan has changed focus between the time international forces entered the country in 2001 and the present day. The mission initially targeted a fight against the Taliban and finding the people responsible for the terrorist attacks on America on September 11, 2001. Today the mission focuses mainly on capacity building and accountability of the Afghans in line with vision extraction, with an end goal of largely withdrawing forces by the end of 2014.

From a military standpoint, the mission in Afghanistan has been twofold. The initial offensive, Operation Enduring Freedom, to the ISAF-led operation that dominates today. OEF was primarily directed against removing the Taliban from power and then to stem the tide of terror by destroying camps and support facilities used for education and training of Al-Qaeda supporters, and to arrest well-known leaders of this network. The ISAF-led operation is a cooperation between different nations, and it is formally led by NATO. These two operations have been ongoing in parallel for many years, and Norwegian soldiers have participated under the leadership of both.

In this study, interviews were conducted with six Norwegian soldiers who have deployed a total of 14 times to Afghanistan. Thus, the study is based on qualitative data, and social science. All six soldiers belong to the Army and all were officers at the time of the interviews. The term soldier is used freely throughout the study, however, as this is a generally accepted terminology. The Norwegian total commitment in Afghanistan has been both military and humanitarian, but this study is limited to the military perspective.

The study

It begins with a short overview of the ISAF, before the chosen theory is reviewed. Throughout, Stein Rokkan's models around nation-building are considered significant, and discussion is built around Rokkans four phases of nation building. It is also referenced around

capacity building, especially when based on Roar Amdam's models. Furthermore, the research deals with a host of supporting literature by Astri Suhrke, Øivind Østerud and Kai Eide.

During the interviews, the soldiers brought up topics that were not necessarily explicitly stated in the interview guide. This included workload on Army personnel, which highlighted some of the challenges faced during assignments in Afghanistan to date. These kinds of additional topics that engaged the soldiers will be mentioned in the study. The soldiers were also asked to consider whether they have witnessed concrete capacity building measures, and their answers are examined especially in the empirical chapter.

Committee for this study is small, and therefore no attempt is made to generalise since the foundation is too weak. Given the qualitative focus, many interesting points arise around the soldiers' sense of mission in Afghanistan and their personal experiences. The result suggests that the soldiers are skeptical about whether Afghanistan on their own will be able to handle the challenges they might face after 2014.

Forord

Denne studien ble gjennomført som en del av min master i Samfunnsplanlegging og Ledelse ved Høgskulen i Volda høsten 2011 og vår 2012. Valg av tema ble inspirert av min generelt store interesse for Forsvaret, særlig med bakgrunn i at jeg for mange år siden hadde Forsvaret som arbeidsgiver. Mange av mine venner og bekjente, både norske og utenlandske, har tjenestegjort i Afghanistan og jeg har derfor fulgt misjonen med interesse.

Jeg vil gjerne rette en stor takk til min veileder, Roar Amdam, som tålmodig har fulgt min lange vei mot målet. Tusen takk for konstruktive og konkrete innspill.

Takk til Torhild, som i en kritisk fase velvillig stilte opp. Du er suveren!

Jeg vil også uttrykke stor takknemlighet overfor mine informanter som villig har stilt sin tid til disposisjon, og således gitt meg et interessant datamateriale å jobbe med. Jeg setter stor pris på deres velvilje, og det er kun på grunn av dere at denne studien har vært mulig!

Takk også til min tålmodige Barre som har stilt opp på alle måter for at dette prosjektet skulle komme i mål!

Siri Prestbakmo Røkke

Pápa, 02.05.2012.

Forkortelser

ANA – Afghan National Army

ANP – Afghan National Police

ANSF – Afghan National Security Forces

AO – Area of operation

COIN - Counterinsurgency

FN – Forente Nasjoner (UN – United nations)

FOH – Forsvarets Operative Hovedkvarter

ISAF - International Security Assistance Force

IWA - Integrity Watch Afghanistan

MOT – Military Observation Team

NATO – North Atlantic Treaty Organization

OEF – Operation Enduring Freedom

OMLT - Operational Mentor and Liaison Team

PRIO - Peace Research Institute Oslo

PRT – Provincial Reconstruction Team

RCN – Regional Command North

TMBN – Telemark Bataljon

USAID - United States Agency for International Development

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	9
1.1 Valg av tema.....	9
1.2 Problemstilling.....	12
1.3 Mitt bakteppe.....	12
2.0 ISAF	13
2.1 Historikk og mandat.....	13
3.0 Teori	17
3.1 Begrepsforklaring	17
3.2 Statsbygging.....	19
3.3 Dimensjoner ved statsdannelse og nasjonsbygging.....	20
3.4 Kapasitetsbygging.....	26
3.5 Konteksten Afghanistan	35
4.0 Metode	41
4.1 Valg av metode	41
4.2 Tematisering	42
4.3 Design.....	43
4.4 Intervju og intervjuguide	44
4.5 Transkribering.....	46
4.6 Analyse.....	46
4.7 Verifisering.....	49
4.8 Rapportering.....	53
4.9 Etske betraktninger	53
5.0 Empiri	55
5.1 Forsvaret som organisasjon	55
5.2 Hvilke kjennetegn og bakgrunn har soldatene?.....	55
5.3 Hvordan har soldatene opplevd oppdraget?.....	56
5.4 Er forholdet mellom krav og ressurser proporsjonalt?.....	58
5.5 Hvordan fungerer møtet mellom ulike kulturer?.....	62
5.6 Hvordan fungerer rollefordelingen mellom det humanitære og det militære bidraget?	65
5.7 Hva har oppdraget bidratt til?	66
5.8 I hvilken grad opplever soldaten at vi løser oppdraget?.....	71
6.0 Drøfting	76
6.1 Makt i statsbyggingsprosessen.....	76
6.2 Kulturelle ulikheter – etniske utfordringer?	78
6.3 Rett – politisk deltagelse	79
6.4 Økonomi - velferdsutbygging.....	81
6.5 Empowerment – kapasitetsbygging i Afghanistan	82
7.0 Avslutning	87

Figurer

<i>Figur 1. Kart over Afghanistan. FN.</i>	<i>s.15</i>
<i>Figur 2. Oversikt over det grunnleggende nettverk av dimensjoner. Rokkan.</i>	<i>s.22</i>
<i>Figur 3. Oversikt over Rokkans 4 faser i nasjonsbygging. Fritt utformet av oppgaveskriver.</i>	<i>s.23</i>
<i>Figur 4. En oversikt over Østeruds tolkning av Rokkans 4 faser. Fritt utformet av oppgaveskriver.</i>	<i>s.25</i>
<i>Figur 5. En oversikt over Amdams 5 variabler. Fritt utformet av oppgaveskriver.</i>	<i>s.27</i>
<i>Figur 6. Variabler i kapasitetsbyggende plan- og utviklingsarbeid. Amdam.</i>	<i>s.28</i>
<i>Figur 7. Kapasitetsbygging. Amdam.</i>	<i>s.32</i>
<i>Figur 8. En oversikt over Giorgios analysetrinn. Fritt utformet av oppgaveskriver.</i>	<i>s.48</i>

Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsskriv

Vedlegg 2: Samtykkeerklæring

Vedlegg 3: Intervjuguide

Vedlegg 4: Prosjektvurdering. Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD).

1.0 Innledning

I dette kapitlet vil jeg presentere tema for studien og skissere noe av bakgrunnen for valg av dette. Jeg vil også her presentere selve problemstillingen, samt ikke minst si noe kort om egen bakgrunn.

1.1 Valg av tema

Norge har bidratt med militære styrker i Afghanistan i over 10 år. Gjennom årenes løp har deltagelsen blitt drøftet friskt både i media og i samfunnet forøvrig. Fokuset har dreid fra blant annet å være en diskusjon rundt *hvor* i Afghanistan våre styrker skulle tjenestegjøre, *om* Norge er i krig til hvilken *påvirkning* deltagelsen har på våre soldater med annet. For Forsvaret har Afghanistan bidratt til å endre den vanlige norske tankegang rundt et invasjonforsvar. Dette ble senest uttalt av Forsvarssjef Harald Sunde da det fagmilitære råd² ble overrakt Forsvarsministeren i uke 47 i 2011. Sunde sa da at Norge har gått fra å være et invasjonforsvar til å bli et innsatsforsvar. Vi har dermed fjernet oss fra det tradisjonelle trusselbildet som regjerte spesielt under den kalde krigen og frem til 80-tallet. Dette underbygges også av Etterretningstjenestens Fokus rapport som ble offentliggjort i 2011 og 2012³.

I dag har vi et noe større fokus på misjonen i Afghanistan i seg selv og hva vi konkret bidrar med, særlig sett i forbindelse med uttrekningsvisjonen. Fra politisk hold har selve deltagelsen i stor grad blitt argumentert med at vi har et ansvar for å bidra, og da særlig med fokus på vårt humanitære bidrag. Det har også blitt fremholdt at vår deltagelse ute er med på å sikre oss hjemme, sett i et større sikkerhetsmessig politisk perspektiv. Norge fremholder rent offisielt at vi er tilstede i Afghanistan for å hindre fremvekst av terrorisme, sikre fred og stabilitet samt å bidra til utvikling og hindre nød⁴. Fra politisk hold er det også fokus på at målsetningen er å kapasitetsbygge afghanerne til å ta hånd om egen sikkerhet og utvikling. Intensjonen er at innen utgangen av 2014 skal afghanske myndigheter overta sikkerhetsansvaret i landet⁵.

² Det fagmilitære råd (2011) <http://forsvaret.no/fmr/sider/last-ned.aspx> (Besøkt 28.11.2011)

³ E-tjenestens offentlige trusselvurdering Fokus (2012). http://forsvaret.no/om-forsvaret/organisasjon/felles/etjenesten/Documents/etj_lo-res.pdf (Besøkt 01.04.2012)

⁴ www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/bistand_afghanistan/situasjonen.html?id=573476 (Besøkt 07.10.2011)

⁵ www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/bistand_afghanistan/afghanistan_bidrag.html?id=595124 (Besøkt 15.10.2011)

Fra et økonomisk ståsted bidrar Norge med omtrent 750 millioner kroner i årlig støtte til Afghanistan (perioden 2008-12). Dette er et betydelig bidrag. Dersom man ser på tallene ⁶ fra 2010, er dette kun overgått av bistand til henholdsvis Brasil, Tanzania og Sudan. Dette gjør dermed Afghanistan til vårt største fokusområde utenfor Norges grenser dersom man ser det totale bidraget under ett, inkludert både militær og humanitær bistand.

For egen del ble tema valgt høsten 2010, og aktualiteten har bare blitt større siden da. Dette særlig sett gjennom dokumentarprogram, bokutgivelser, seminarer og annet. I debatten har jeg savnet et fokus på soldatenes perspektiv. Soldatene sendes ut for å bidra i et land langt utenfor Norges grenser med et bakteppe av sikkerhetspolitikk som kanskje i noen tilfelle er vanskelig å forstå. For yrkesoffiseren forventes det at han eller hun reiser ut, og karrieremessig kan det få følger for offiserene dersom de motsetter seg dette.

Soldatperspektivet er særlig viktig å belyse med bakgrunn i hvilke arbeidsoppgaver norske soldater har hatt. Samvirke med både afghanske og internasjonale styrker er vesentlig å kartlegge da operasjonsmåten i Afghanistan etter all sannsynlighet vil kunne bli aktuelt i fremtidige operasjoner. Høsten 2011 ble boka *"Brødre i blodet"* utgitt av soldaten Emil Johansen. Bortsett fra boka *"Med mandat til å drepe"* som ble utgitt året før, har det vært lite fokus på norske soldaters opplevelse av oppdraget i Afghanistan. Johansen skildrer i hovedsak erfaringer fra sin tid som soldat i Telemark Bataljon (TMBN), og uttaler seg i liten grad om oppdraget i et større perspektiv. Det samme gjelder *"Med mandat til å drepe"* som er basert på norske skarpskytters opplevelser. Soldatperspektivet er for øvrig antagelig i liten grad belyst, rett og slett fordi Forsvaret er et system hvor hierarkiet råder og hvor tradisjonene er mange ⁷ (Talmo 2009:67). Slik må det også være i en organisasjon som Forsvaret med dets mandat, men dette gjør det ikke mindre interessant å forsøke å kartlegge soldatenes individuelle perspektiv. Hvilket perspektiv har soldatene på oppdraget og i hvilken grad opplever de at oppdraget lykkes sett ut fra det å faktisk kapasitetsbygge Afghanistan? Vil landet være i stand til å ta over sikkerhetsansvaret når de internasjonale styrkene trekker seg ut, og hvordan ser de norske soldatene på dette?

⁶ Tallmateriale hentet fra NORAD. www.norad.no/no/om-bidrand/norsk-bistand-i-tall (Besøkt 21.02.2012)

⁷ http://brage.bibsys.no/hvo/bitstream/URN:NBN:no-bibsys_brage_10377/4/master_talmo.pdf (Besøkt 13.10.2011)

I denne studien er mitt fokus utelukkende å avdekke soldatenes perspektiv. Jeg erkjenner at særlig tematikken rundt humanitære og militære bidrag kunne fått mer dybde ved intervju også av representanter for humanitære organisasjoner, men dette er en bevisst avgrensning fra min side. Dette tatt i betraktning studiens størrelse *tross* den mulige begrensning jeg kan kritiseres for i så tilfelle.

1.2 Problemstilling

Som nevnt over har norsk fokus på Afghanistan økt de siste årene. Jeg har dog strevd med å finne noen studie som bidrar til å belyse debatten rundt hvorvidt vi lykkes med det vi har satt oss som målsetning, da sett fra soldatenes individperspektiv. Mitt formål med denne studien er derfor å gå grundigere inn på dette, og jeg har valgt følgende problemstilling:

I hvilken grad bidrar ISAF til kapasitetsbygging i Afghanistan sett fra norske soldaters perspektiv?

Problemstillingen har hovedfokus på kapasitetsbygging. Dette er et begrep som benyttes flittig fra politisk hold, men som for soldaten muligens oppfattes noe diffust. Det er ikke nødvendigvis dette soldatene forbinder med Afghanistan og oppdraget, og det er nettopp den enkeltes perspektiv denne studien søker å kartlegge. Soldaten er til syvende og sist det utøvende ledd i hierarkiet og er den som skal sette norsk utenrikspolitikk ut i livet. Til tross for at problemstillingen omtaler Afghanistan under ett, vil det, på bakgrunn av soldatenes erfaringer, i hovedsak dreie seg om Faryab provins nordvest i landet. Dette til tross vil jeg i stor grad beholde terminologien Afghanistan så fremt det ikke dras frem spesifikke ting som er særegent for Faryab.

1.3 Mitt bakteppe

Jeg jobbet i Forsvaret en kort periode på 90-tallet og har således noe kjennskap til Forsvaret som system. Foruten dette er jeg gift med en yrkesoffiser, noe som gjør nærheten til Forsvaret ”varm”. Bakgrunn fra Forsvaret har bidratt til at tilgangen på mulige informanter har vært antatt bedre enn den kanskje ville vært for en annen sivilist. Jeg har i hovedsak rekruttert informanter via tidligere kolleger i Forsvaret, derfor vil noen være bekjente av meg fra tidligere mens atter andre er mennesker jeg aldri har møtt. Samtlige informanter anonymiseres i denne studien.

2.0 ISAF

Jeg velger å introdusere International Security Assistance Force, heretter kalt ISAF og dets mandat tidlig i denne studien, slik at leseren får et bedre overblikk før den videre lesning. Jeg gjør oppmerksom på at denne introduksjonen er svært begrenset og på ingen måte tar mål av seg til å presentere en detaljert oversikt over organisasjonen, men jeg anser det som interessant å klargjøre hvilke oppgaver ISAF anser innenfor sitt ansvarsområde.

2.1 Historikk og mandat

12. september 2001 vedtok NATO at terrorangrepene 11. september hadde utløst artikkel 5 i Atlanterhavspakten. Dette innebar at angrepet ble sett som et angrep på alle NATOs medlemsland, og at alle medlemmene hadde plikt til å bidra i arbeidet med å gjenopprette fred og stabilitet. Operation Enduring Freedom, heretter kalt OEF, ble innledet 7. oktober 2001. Dette var en offensiv operasjon som i første rekke hadde som målsetning å bekjempe terror. Norge bidro til OEF med F-16 jagerfly, C-130 transportfly, mineryddere og spesialsoldater⁸. Etter Talibans fall oppstod et vakuum hvor det ble viktig å etablere sikkerhet og stabilitet. 20. desember 2001 betegnet FNs sikkerhetsråd situasjonen i Afghanistan som en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet. På bakgrunn av dette og etter ønske fra afghanske myndigheter, vedtok et enstemmig sikkerhetsråd å opprette en internasjonal styrke – International Security Assistance Force – ISAF. Formålet var i første omgang å sikre hovedstaden Kabul og dets nærområder mot angrep fra Taliban og al-Qaida tilhengere, for på den måten å støtte overgangsregjeringen ledet av Hamid Karzai. ISAFs mandat var i nærmere to år begrenset til Kabul. Den øvrige sikkerheten i Afghanistan skulle ligge under den afghanske nasjonalarmeen (ANA). I ettertid har ISAF gjentatte ganger fått endret mandat og ansvarsområde, til at styrken i dag har hele Afghanistan som operasjonsområde.

ISAF har delt Afghanistan inn i seks regionale kommandoer. Den overordnede politiske styring av ISAF skjer gjennom Det nordatlantiske råd (North Atlantic Council), hvor Norge er representert med egen ambassadør i NATO. ISAF definerer fire operasjonslinjer i Afghanistan. Disse er *”Security, Governance, Development and Strategic Communications”*.

⁸ Stprp nr 39 (2001-2002), <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/dok/regpubl/stprp/20012002/stprp-nr-39-2001-2002-/2.html?id=205974> (Besøkt 14.10.2011)

(Øen 2010:12). Herunder har de militære styrkene hovedansvar for sikkerhet, mens andre er ansvarlig for de andre operasjonslinjene. ISAFs målsetning er

”In support of the Government of the Islamic Republic of Afghanistan, ISAF conducts operations in Afghanistan to reduce the capability and will of the insurgency, support the growth in capacity and capability of the Afghan National Security Forces (ANSF), and facilitate improvements in governance and socio-economic development in order to provide a secure environment for sustainable stability that is observable to the population”⁹.

ISAF opererer etter den såkalte counterinsurgency-strategien ¹⁰, og har nøkkelprioriteringer ut fra dette som samsvarer med målsetningen for misjonen. Rent konkret innebærer målsetningen at ISAF driver målrettet opplæring av de afghanske sikkerhetsstyrkene ¹¹, som for eksempel trening og mentorering av ANA og ANP ¹². Videre bevilges det penger fra ISAF-nasjonene til utstyr for disse lokale styrkene. Dette utstyret kan være våpen, uniformer, ammunisjon såvel som tyngre materiell som stridsvogner og helikopter. NATO ANA Trust Fund dekker kostnader ved transport og installering av utstyr, vedlikehold og ikke minst opplæring. Enkelte nasjoner har tatt på seg et særlig ansvar, og dette inkluderer USA som har ansvaret for oppbygging av hæren, Tyskland med ansvaret for politiet, Italia for rettsvesen, Japan for avvæpning av illegale, væpnede grupper og Storbritannia som har ansvaret for narkotikabekjempelse. De regionale stabiliseringslagene (PRTene) ¹³ har ansvaret i hver sin provins ¹⁴ og tanken er at de skal kunne bruke militære og sivile virkemidler for å styrke både utvikling og sikkerhet i sitt ansvarsområde i samarbeid med lokale myndigheter.

⁹ Fra ISAFs informasjonsside på nett; www.isaf.nato.int/mission.html (Besøkt 24.10.2011)

¹⁰ COIN – counterinsurgency

¹¹ ANSF – Afghan National Security Forces

¹² ANP – Afghan National Police

¹³ PRT – Provincial Reconstruction Team, per 01.05.12 var det 25 PRTs i Afghanistan ifølge ISAF.

<http://www.isaf.nato.int/troop-numbers-and-contributions/united-states/index.php>

¹⁴ Afghanistan er inndelt i 34 provinser

Figur 1. Kart over Afghanistan (FN)

Norge har hatt militære bidrag i Afghanistan siden januar 2002. Fra 2005 og til i dag har de fleste norske styrkene vært organisert som et PRT i byen Maymanah. Denne byen ligger i den nordvestlige delen av Afghanistan i provinsen Faryab. Norge har hatt lederansvaret her siden 2005, et ansvar som vi nå er i ferd med å trappe ned. Primært har det norske PRT hatt ansvaret for sikkerheten i Faryab-provinsen, og PRTene har vært ansett som en viktig del av ISAFs måte å operere på i Afghanistan.

I denne sammenheng er det viktig å merke seg at Norge har en uttalt politikk som sier at militære styrker ikke skal drive humanitært arbeid eller ta på seg utviklingsoppdrag¹⁵. Dette skillet understrekes av kommandolinjene som tilsier at norske sivile i PRTen skal rapportere til ambassaden i Kabul som i sin tur rapporterer tilbake til Utenriksdepartementet i Oslo. De militære styrkene rapporterer på sin side til ISAF og den regionale kommandoen i nord¹⁶, samt dels til Forsvarets operative hovedkvarter¹⁷. Disse rapporterer igjen videre til

¹⁵ www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/bistand_afghanistan/politikk.html?id=598732 (Besøkt 13.09.2011)

¹⁶ RCN - Regional Command North

¹⁷ FOH - Forsvarets operative hovedkvarter

Forsvarsdepartementet. Det er med andre ord ingen samordnet felles ledelse for den norske PRTen i Faryab.

Norske myndigheter er bekymret for at en ”..*sammenblanding* (her av det militære og det sivile bidrag) *kan bidra til å redusere sikkerheten til mottakere av humanitær bistand og sikkerheten til nødhjelpsarbeidere*”¹⁸. Det er verdt å merke seg at de humanitære aktørene kun har tilgang til under halvparten av landet grunnet sikkerhetssituasjonen.

¹⁸ Fra utenriksdepartementets infosider norsk Afghanistan-politikk
www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/bistand_afghanistan/politikk.html?id=598732

3.0 Teori

I dette kapitlet vil jeg presentere det teoretiske perspektiv jeg har benyttet for å vurdere problemstillingen. Jeg har innledet med en begrepsforklaring slik at det skal være tydelig for leseren hva jeg legger i de ulike begrepene som benyttes i studien, og deretter vil en grundigere introduksjon til teorien presenteres.

3.1 Begrepsforklaring

Begrepet kapasitetsbygging er et begrep som har vært brukt i mange sammenhenger, samtidig som det ikke bestandig er enkelt å forklare. Begrepet kommer av det engelske ordet ”empowerment”. Dette kommer i sin tur av ”to empower” som betyr å gi makt, autoritet til noen, i den hensikt å myndiggjøre dem ¹⁹. Denne forståelsen kan være problematisk da det indikerer at det er mulig å gi makt til noen, noe som ikke nødvendigvis bestandig er tilfellet. Begrepet kapasitetsbygging har vært flittig brukt av norske myndigheter i forbindelse med Afghanistan og er her forstått som det å bygge afghansk kapasitet og evne slik at landet selvstendig kan ta hånd om egen sikkerhet og utvikling ²⁰. Dette utgjør i prinsippet en form for myndiggjøring og mestring av det enkelte individ og dermed også storsamfunnet. I dette henseende har Norge foruten militære styrker bidratt med midler til bygging av skoler, utdanning av lærere, fokus på menneskerettigheter, korrupsjonsbekjempelse og så videre. Det er dette jeg legger til grunn for bruken av begrepet kapasitetsbygging i problemstillingen. Slik sett blir kapasitetsbygging her brukt som stats- og nasjonsbygging.

Jeg har valgt å innledningsvis presentere Stein Rokkan og hans teorier og modeller for statsbygging. Jeg vil forsøke å se nærmere på i hvilken grad statsbyggingsprosjektet i Afghanistan har lyktes ved å trekke inn forsker Astri Suhrkes betraktninger som et apropos til Rokkans teorier. Hun regnes som en ekspert på Afghanistan og har gitt ut flere artikler og bøker med Afghanistan som tema. Jeg vil særlig benytte meg av artikkelen hun skrev i ”*The dilemmas of statebuilding*” (Paris og Sisk 2009) hvor hun problematiserer at statsbyggingen i Afghanistan i stor grad lider av å være et eksternt prosjekt (Suhrke:2009).

¹⁹ Oversettelse hentet fra www.ordbok.com/norsk-engelsk.html. (Besøkt 01.05.2012).

²⁰ Fra Utenriksdepartementets informasjonssider www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/bistand_afghanistan/politikk.html?id=598732. (Besøkt 03.02.2012).

Med andre ord; i hvilken grad har Afghanistan lyktes med statsbygging dersom vi tar utgangspunkt i Rokkans teorier og bruker Suhrke som måleredskap? Dette vil jeg videre underbygge i studien ved å trekke inn informantenes synspunkter og empiri.

Det viste seg tidlig i intervjuprosessen at mange av informantene hadde lite eller intet forhold til begrepet kapasitetsbygging. Noen brukte derimot på eget initiativ ”statsbygging” og ”nasjonsbygging”, mens andre brukte egne termer og betegnelser for å definere det ISAF bidro med av kapasitetsbyggende art. Jeg har valgt å inkludere begrepene ”statsbygging” og ”nasjonsbygging” i min studie. Jeg har dog valgt å beholde ordet ”kapasitetsbygging” i problemstillingen, da det i stor grad er dette som benyttes fra politisk hold.

For ordens skyld forstår jeg nasjonalstaten som en stat med definerte grenser og territorium. I ytterste konsekvens kan den defineres som en nasjon hvor man snakker samme språk, praktiserer lik religion, samt deler kulturelle verdier. I så henseende vil det være problematisk å definere Afghanistan som en nasjonalstat da både språk og religiøs tilknytning varierer blant landets befolkning. Dette synliggjør noe av kompleksiteten ved Afghanistan som land og ikke minst de utfordringene det står ovenfor i statsbyggingsprosessen. Fra forskerhold kan vi blant annet se at Øyvind Østerud (2002:160) omtaler nasjonsbygging som en

”..arkitektmetafor som brukes om statlige tiltak for å samle et land ved å knytte innbyggerne sammen i et nasjonalt fellesskap. Siktetpunktet er politisk stabilitet og oppslutning om samlende institusjoner, på tvers av lokale eller etniske eller religiøse lojaliteter”.

Statsbygging er ikke synonymt med nasjonsbygging til tross for at begrepene er beslektet. Statsbygging fokuserer primært på offentlige institusjoner som eksempelvis rettsvesen og byråkrati, mens nasjonsbygging refererer til styrking av en nasjons kollektive identitet (Paris og Sisk 2009:15). Jeg vil i denne studien støtte meg til flere som har tatt for seg statsbygging, nasjonsbygging og kapasitetsbygging, og jeg vil særlig referere til Rokkan, Suhrke, Amdam og Østerud.

3.2 Statsbygging

I et demokrati, som flere land påberoper seg å være, gis mennesker medbestemmelse, ytringsfrihet, rett til å velge politisk side, frihet til å velge religion, rett til sosial støtte, medisinsk hjelp, utdanning og så videre. Det vil derimot være vanskelig å argumentere for at det beste for et land som Afghanistan vil være å forsøke å kopiere et vestlig lands styresett. Til det er landets historie for kompleks og problemstillingene for mange. Dog var situasjonen i Afghanistan under Taliban-regimet så prekær at fundamentale menneskerettigheter ble brutt ²¹. På bakgrunn av dette har det vært et uttalt ønske, fra det internasjonale samfunnet, at landet må innføre en mer demokratisk styreform for å sikre at landet ikke skal oppleve lignende tilstander igjen.

I denne studien vil det være særlig interessant å se på kapasitetsbygging og statsbygging i konteksten Afghanistan og prøve å belyse i hvilken grad såkalte suksesskriterier er tilstede. Jeg vil, som nevnt i innledningen, benytte meg av Stein Rokkans (1993) teorier i forhold til stats- og nasjonsbygging. Han har vært ledende på dette området og til tross for hans fokus på Europa og bygging av stater i den vestlige delen av verden, vil jeg se nærmere på om hans teorier og modeller innen statsbygging er overførbare til et land som Afghanistan. Rokkan ga selv uttrykk for at en viss overføringsverdi ville være tilstede for flere av hans modeller. Jeg vil spesielt se nærmere på det han omtaler som grunnleggende faser i en nasjonsbygging. Selv om Rokkans teorier og modeller har et godt renommé internasjonalt, er det likevel litteratur av forholdsvis eldre dato. Som et supplement til dette vil jeg derfor også referere til noe nyere utgivelser av forfattere som støtter seg til Rokkans teorier, slik som blant annet Flora, Kuhnle og Urwin.

Fokuset på statsbygging har økt betraktelig de senere år, i takt med at det internasjonale samfunnet har bidratt i ulike lokale konflikter. Paris og Sisk (2009:10) siterer tidligere spesialrådgiver for FN, Lakhdal Brahimi for å illustrere aktualiteten av statsbygging som begrep:

”The concept of statebuilding is becoming more and more accepted within the international community and is actually far more apt as a description of exactly what it is that we should be trying to do in postconflict countries – building

²¹ Fra Utenriksdepartementets informasjonssider
http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/bistand_afghanistan/situasjonen.html?id=573476.
(Besøkt 31.01.2012).

effective systems and institutions of government. Indeed, acceptance of statebuilding as a generic term to describe our activities will help to concentrate international support on those very activities”.

Paris og Sisk (2009:14) benytter begrepet ”postwar statebuilding” med referanse til styrking eller konstruksjon av legitime statlige institusjoner i land som vokser frem fra konflikter. I gjenoppbyggingen av Afghanistan, som hadde vært regjert av Taliban, ble det fokusert på oppbygging av et demokrati og demokratiske reformer. Det internasjonale samfunnet forventet dette, og det var med denne bakgrunn at et parlament ble opprettet.

3.3 Dimensjoner ved statsdannelse og nasjonsbygging

Rokkan (1993) utarbeidet en historisk modell for politisk utvikling. Her er utbygging av et stabilt politisk sentrum og en felles kultur forutsetninger for stemmerettsutvidelser og stabilt demokrati i en senere fase. Selve nasjonsbyggingsprosessen karakteriserer Rokkan (1993:8) som ”..en nasjonal samordning av språklige og kulturelle standarder, avklaring av statsmaktens konfensjonelle binding og aktivisering av befolkningen gjennom en gradvis tildeling av statsborgerlige rettigheter..”. Han var av den oppfatning at utfordringene ved å etablere en statlig autoritet og nasjonal identitet, må være løst før et system med bred politisk deltakelse kan stabiliseres. Det er spesielt her det er et skille mellom de eldre vest-europeiske statene og Afghanistan, da utviklingen i Europa hadde et mer langtrukket utviklingsmønster hvor utfordringene i en fase kunne møtes og overkommes før man begynte på neste fase og neste steg i utviklingen. Problemet med de ”nye” stater er ofte at de må møte alle disse utfordringene samtidig, og at disse fort kan bli vanskeligere å overkomme.

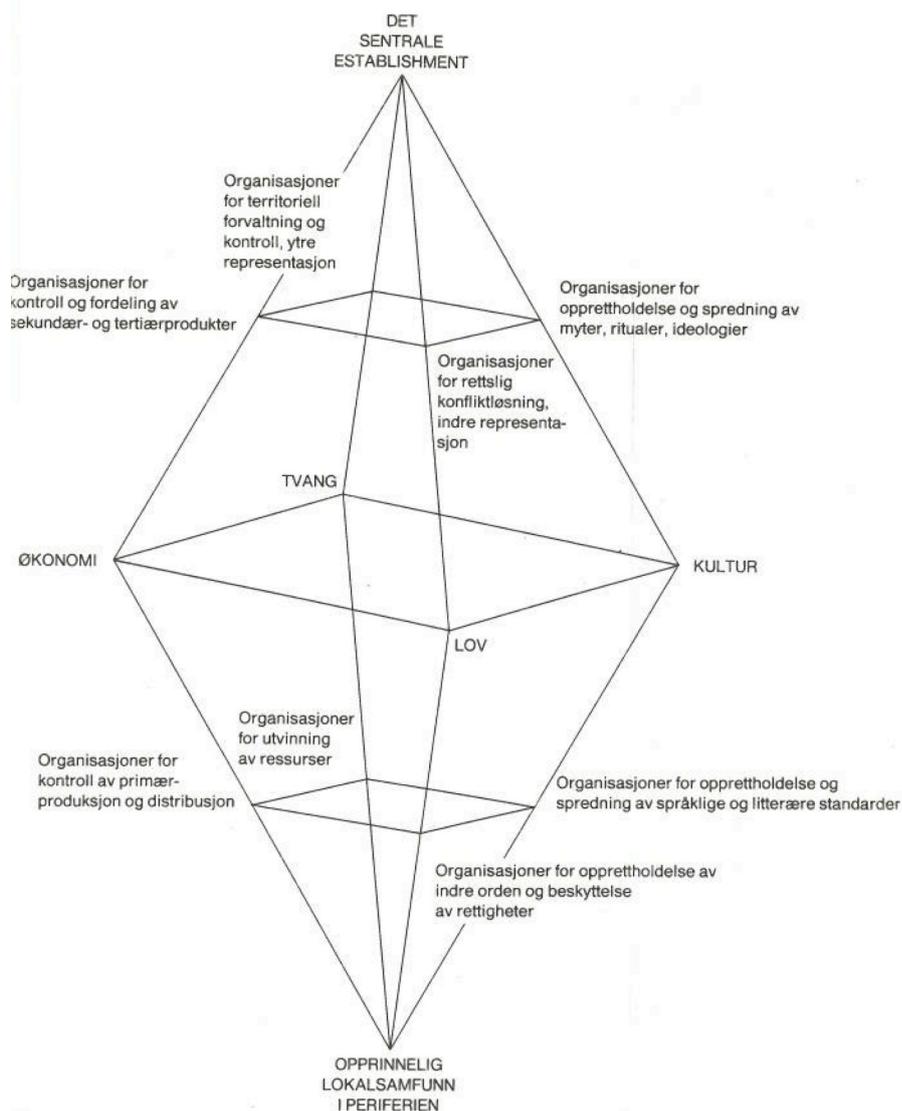
Flora, Kuhnle og Urwin (1999) viser i ”*State formation, Nation-building and Mass Politics in Europe*”, (basert på teorier av Stein Rokkan), hvordan en grunnleggende modell for politisk utvikling kan variere på mange områder. De peker også på vesentlige faktorer som må klargjøres før en eventuell utviklingsprosess kan starte. Hva bygges opp og hvilken hensikt har det? Hvilke ressurser har man til rådighet og hva er den sannsynlige kostnaden? Hvem er arkitektene, hvem finansierer og hvem er ”byggherrene” som skal være aktive i oppbyggingen?

Alt dette utgjør til sammen det som kalles totalsystem-vinklingen (Flora, Kuhnle og Urwin 1999:122) og fokuserer på interaksjonen mellom de 4 primære komponentene.

- Vilje – makt - tvang
- Kultur
- Lover og regler
- Økonomi

Disse representerer hver på sin måte hovedtyper av sentre. Rokkan var veldig klar på at disse igjen måtte sees som en form for stikkord, og at de på ingen måte var fastlåst slik. Han legger likevel dette til grunnlag for sin modell:

”.. dreier seg om arenaer der grupper med ulike former for legitimitet, med ulike typer av ressurser, kommer sammen med stor regelmessighet og tar avgjørelser som gjøres bindende, eller iallfall får direkte konsekvenser, for befolkningen innenfor et langt større omliggende territorium: avgjørelser om krig eller fred, om ekstraksjon og fordeling av ressurser, om investeringer i infrastruktur, produksjon og tjenester, om standarder for kommunikasjon, for tenkning, for atferd” (Rokkan 1993:234).

Figur 2. Oversikt over det grunnleggende nettverk av dimensjoner. (Rokkan 1993:233)

I modellen i figur 2 skiller Rokkan (1993) ut 4 typer sentre i en politisk utvikling. Disse er militært/administrative, økonomiske, kulturelle og legislative/judisielle. Modellen fokuserer på interaksjonen mellom disse 4 elementene. I dette ligger at det må eksistere en viss form for ”tvang” som kan beskytte nasjonens grenser. Videre må det eksistere noen grad av følelse av felles kultur. Det må også finnes et minimum av lover og regler, og til slutt må alle disse tre elementene kunne støtte seg til et visst økonomisk apparat.

Flora, Kuhnle og Urwin (1999) tok videre for seg en analyse av hvilke faktorer som kjennetegnet utviklingen av land i Vest-Europa og pekte på betingelser for suksess. Disse velger jeg å gjengi da de er interessante i forhold til kapasitetsbygging og nasjonsbygging i Afghanistan.

3 omstendigheter ble sett på som vesentlig i byggingen av nasjoner:

1. Utvikling av byråkrati og rettsvesen
2. Utvikling av handel og ny industri
3. Forening av landet som en enhet, med vekt på kulturelle likheter

Det som særlig kjennetegnet Vest-Europa, var at man tok utviklingen trinnvis. Eksempelvis ble ikke representanter for bønder og ”lavere” lag av befolkningen inkludert i den initielle fasen, den var kun for eliten og de såkalte lærde. Det var først når dette var ”implementert” blant overklassen at holdninger og tanker ble forsøkt plantet hos de øvrige lag av befolkningen. Dette ga eliten tid til å bygge opp effektive organisasjoner før bygging av nasjonal identitet tok plass. Flora, Kuhnle og Urwin (1999) trekker frem som helt vesentlig at de vestlige stater fikk mulighet til å løse noen av de primære, og ikke minst mest alvorlige utfordringene ved statsbygging først, før de måtte møte andre utfordringer.

Det er store forskjeller mellom disse tidlige statsbyggere og nåtiden. Mens de tidlige stater i Vest-Europa fikk utvikles over tid, har stater i Øst-Europa og eksempelvis Afrika stått overfor utfordringer som medvirkning, økonomi, nasjonal og kulturell identitet, og de måtte møte disse utfordringene samtidig. Yngre nasjoner må takle flere utfordringer på en gang, med liten eller ingen mulighet til å rydde unna en utfordring før de må ta fatt på nye. Denne tidlige vestlige form for nasjonsbygging kan ikke gjentas i de yngste nasjoner, men det er likevel 4 fundamentale faser som trekkes fram som aktuelle for alle regioner og alle land, herunder også Afghanistan.

Figur 3. Figur bygd på Rokkans (1993:354) 4 faser i nasjonsbygging. Fritt utformet av oppgaveskriver.

I oversikten over representerer hvert trinn en fase som ideelt sett må gjennomgås før man kan ta fatt på neste trinn og neste fase. Grunnlaget for suksess forutsetter med andre ord at utviklingsprosessen går trinnvis.

- Fase I: Dette er den initielle statsbyggingsprosessen, og er typisk en periode hvor politikk, økonomi og kultur forenes blant den såkalte eliten. Man forsøker å utarbeide kompromisser, og kulturelle bånd etableres på tvers av lokale maktsentre. Beskyttelse av etablerte rettigheter og ivaretagelse av de grunnleggende forutsetningene er vesentlig for at det økonomiske og politiske system skal fungere.
- Fase II: Her er intensjonen at en større del av ”massen” eller befolkningen innlemmes. Skole, media, verneplikt og fremvekst av medier skaper kanaler for direkte kontakt mellom eliten og befolkningsgrupper i provinsen. Dette gir i sin tur økt følelse av identitet innenfor det politiske system. Denne økningen i følelse av identitet, beskrives ofte som en fellesskapsfølelse, og denne finner gjerne sin form etter langvarige konflikter og omtales som en slags forløsning.
- Fase III: I denne fasen tar den øvrige befolkning mer aktivt del i arbeidet med det politiske system. Herunder organisering av politiske partier, utvelgelse av representanter, retten til en opposisjon anerkjennes, stemmerett for valg utvides og så videre.
- Fase IV: Denne siste fasen representerer en videreutvikling av det administrative apparat i staten. Oppbygging av offentlige velferdstilbud, økt progressiv beskatning og inntektsoverføring fra de bedrestilte deler av befolkningen til de som er fattig, i den hensikt å skape økonomisk likhet.

Rokkan (1993) brukte kategoriene makt, kultur, rett og økonomi i de 4 fasene i nasjonsbygging. Østerud (2002:160) nevner blant annet sammenligningen med en trapp hvor man har en forestilling av at politisk utvikling gjennomgår bestemte stadier. Østerud omtaler disse 4 trinnene som statlig kontroll, nasjonal integrasjon, politisk deltagelse og velferdsutbygging.

Figur 4. En oversikt over Østeruds (2002) tolkning av Rokkans 4 faser. Fritt utformet av oppgaveskriver.

Kort fortalt vil dette si at statsmakten tar kontroll over territoriet gjennom administrasjon, skatteoppkreving og kommunikasjoner. Så tilnærmes en språklig og kulturell standardisering gjennom skolevesen og assimilering av minoriteter. Deretter utvikles politisk deltakelse fra utkantbefolkning og lavere samfunnslag gjennom stemmerettsutvidelser og borgerrettigheter, og til sist ytterligere nasjonal integrasjon gjennom offentlig omfordeling og velferdspolitik.

Selv om Østerud (2002) bruker noe andre benevnelser på fasene enn hva Rokkan (1993) gjør, summerer han likevel opp innholdet i Rokkans teori og modell. Rokkans perspektiv var at nasjonsbyggingen ble mer effektiv når nasjonen fikk gå gjennom utviklingen gjennom et mer langsiktig historisk løp, hvor kimen til suksess var at en utfordring ble håndtert før man tok fatt på neste. Etter avkolonialiseringen stod nye stater ofte overfor samtlige utfordringer samtidig, og brøt derved lettere sammen i akutte nasjonale kriser. Derfor ble begrepet om nasjonsbygging plassert inn i analysen av betingelsene for politisk stabilitet og demokratisk styresett (Østerud 2002:160). Rokkan (1993:357) påpeker forskjellen her

”..storparten av de politiske systemer i Latin-Amerika, Øst-Europa, Asia og Afrika har stått overfor en opphopning av nasjonsbyggingsoppgaver over relativt korte tidsrom”.

Det er altså en fundamental forskjell mellom de tidlige stater og ”nye” stater. Begrepet, slik Rokkan bruker det, innebærer derfor en dobbel form for samfunnsendring, på den ene side utvidet offentlig autoritet og kontroll, og på den annen side oppslutning om felles institusjoner gjennom utvidede borgerrettigheter. Dette begrepet innebærer, som Østerud påpeker, at politisk strid knyttes til et riksnett av partier og programmer, og at politisk tilknytning og lojalitet ikke lenger bestemmes av lojale forhold, stammetilhørighet eller personlige avhengighetsbånd.

I definisjonen av nasjonsbygging (kapittel 3.1) nevner Østerud (2002) at siktemålet er politisk stabilitet og han peker her på noe planlagt og konstruert. Virkemidlene kan være kommunikasjon, økonomisk nettverk, skolevesen, militærtjeneste, nasjonale ritualer og annet. Han påpeker samtidig at det kan være vanskelig å skille mellom målrettede tiltak og spontane, utilsiktede utviklingstrekk. Til tross for at overgangsregjeringen i Afghanistan ba om bistand utenfra for å sikre og stabilisere landet etter Talibans fall i 2001, var en militær intervensjon lite etterspurt innenfra (Østerud 2009:113). Intervensjonsstyrkene ble sett på som en støtte til fraksjoner i den indre maktkampen, og store deler av befolkningen så styrkene heller som en trussel mot kravet om selvstyre.

”Demokrati lar seg heller ikke bygge gjennom mer fredelige virkemidler utenfra, som samarbeidsrelasjoner og bistand. Slik støtte virker bare dersom mottakerlandet allerede beveger seg i demokratisk retning. Tesen om at bistand fremmer demokrati – selv når dette er et uttrykkelig mål – har liten støtte i forskningen”. (Østerud 2009:113)

Suhrke (2009:236) fremhever at det fra militært perspektiv ble prioritert 3 viktige faktorer i nasjonsbyggingprosessen; disse inkluderte avvæpning av opprørere, bekjempelse av militær opposisjon til sentralstaten, samt avskrekke eventuelle rivaler. Initielt fungerte dette forholdsvis bra, og Kabul og nærliggende områder ble regnet som forholdsvis stabilt (Suhrke 2009:237).

3.4 Kapasitetsbygging

Dersom man har et ønske om å skape en dynamikk i en region og et lokalsamfunn som skal legge til rette for et lærende og skapende samfunn, må man tilrettelegge for et samarbeid mellom ulike aktører (Amdam 2011:18). Målet med empowerment eller kapasitetsbygging er at dette skal skje både individuelt og kollektivt. Amdam (2011:90) har definert 5 variabler som må tas hensyn til dersom man ønsker en dynamisk utviklingsprosess hvor man prøver å kombinere styring ovenfra og ned, med engasjement nedenfra og opp.

Figur 5. En oversikt over Amdams (2011) 5 variabler. Fritt utformet av oppgaveskriver.

- Mobiliseringsvariabelen
- Organiseringsvariabelen
- Gjennomføringsvariabelen
- Læringsvariabelen
- Kontekstvariabelen

Her må planlegging påvirke variablene i kontinuerlige utviklingsprosesser dersom det skal fungere kapasitetsbyggende. Amdam fremhever også viktigheten av at sektor- og nivåovergripende utviklingsarbeid må legitimere sin eksistens.

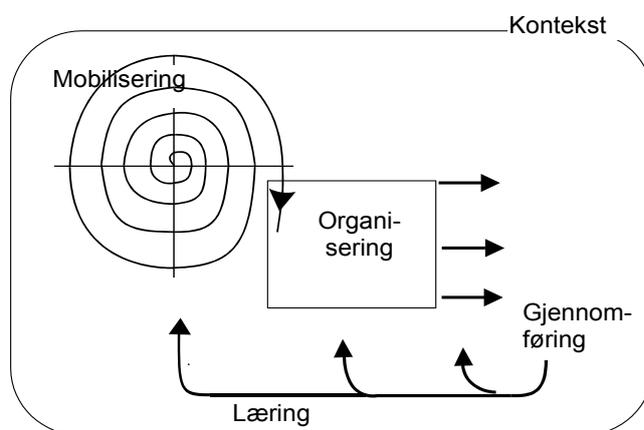
Mobiliseringsvariabelen vil, i min setting med utgangspunkt i Afghanistan, bety at man søker å aktivisere og samle folket for å fremme kollektive og individuelle handlinger. Det er ulike måter å forsøke å stimulere dette på, men et forsøk på styrking av felles oppfatninger om utfordringer og utviklingstrekk kan være en innfallsvinkel. Dersom dette skal lykkes er man avhengig av å samle aktører på tvers av politiske interesser, på tvers av kjønn, på tvers av alder og annet. Denne mobiliseringen gir legitimitet til lokale aktører og bidrar til opprettelse og endring av organisasjonsstrukturer. For den videre samfunnsutviklingen er det viktig å etablere gode samarbeidskanaler mellom de ulike styringsnivå som stat, provins, distrikt og

ikke minst andre lokale maktaktører som må tas i betraktning. Her har Afghanistan utfordrende lokale maktstrukturer som må tas hensyn til (se kapittel 3.5).

Gjennomføringsvariabelen sier i dette tilfelle noe om i hvilken grad de lokale og regionale aktørene har kapasitet og ressurser til å følge opp og iverksette tiltak og endringer. En viktig faktor for at dette skal lykkes er at man har makt og ikke minst kontroll over prosessen.

Læringsvariabelen er en læringsprosess som stimulerer til økt kunnskap som kan bidra til nye holdninger og ikke minst handlinger. Det er helt vesentlig for gjennomføringsvariabelens suksess at man oppnår ny kunnskap og læring hos så stor andel av befolkningen som mulig. Dersom bare en liten del tilegner seg ny kunnskap, vil man risikere at kapasitetsbyggende prosesser er vanskelig å oppnå.

Ideen hos Amdam (2011) er at de første fire variablene virker gjensidig på hverandre. Han legger til grunn at skal kapasitetsbygging skje, så forutsetter det at variablene er forholdsvis sterke og at kontekstvariabelen bidrar til å styrke dem. Det er viktig å merke seg at til tross for god oppslutning innenfor variablene så er disse i sin tur avhengig av ytre omstendigheter som er med og påvirker prosessen. Kapasitetsbygging kan oppsummeres slik at målet er å øke både den individuelle og den kollektive handlingskapasiteten. Amdams variabler inneholder i sum mye av essensen i Rokkans teorier og fungerer i denne studien som et ytterligere supplement til Rokkans modell.

Figur 6. Variabler i kapasitetsbyggende plan- og utviklingsarbeid (Amdam 2011:90).

Målet med empowerment er altså individuell og kollektiv kapasitetsbygging. For at en kollektiv kapasitetsbygging skal finne sted, så må individet med andre ord engasjere seg.

Flere internasjonale aktører involvert i Afghanistan har brukt begrep som empowerment eller kapasitetsbygging. En av disse er USAID²² som er en av de større aktørene i landet. De satser på ulike program innen helse, utdanning, infrastruktur med annet, og deres hovedfokus er kapasitetsbygging for å legge til rette for at innbyggerne og landet skal bli i stand til å takle de utfordringer de måtte møte innen ulike sektorer. Amerikanske militære styrker har et tett samarbeid med USAID og samkjører sine tiltak i stor grad.

En av utfordringene ved det norske PRTs arbeid i Afghanistan ble synliggjort ved Rune Solbergs kronikk i Aftenposten 6. desember 2010, ”Bistand på ville veier”²³. Solberg hadde som sjef for PRT Maymanah gjort seg en rekke betraktninger rundt bistandsarbeid. Han påpekte blant annet problematikken rundt bistand hvor de lokale provinsmyndigheter ble holdt utenfor planleggingen og ikke minst det at enkelte befolkningsgrupper ble prioritert fremfor andre. Solberg etterlyste et tettere samarbeid mellom det humanitære og det militære bidraget. Norges regjering ga i 2009 ut et strategidokument²⁴ for Faryab-provinsen hvor det pekes på styrket koordinering mellom de sivile og militære aktørene. Dette skulle blant annet gjøres ved hjelp av en norsk militær leder og en egen sivil koordinator som i samarbeid med FN, ISAF og lokale afghanske myndigheter skulle utrede hvordan militær planlegging og disponering best kunne samordnes med sivile planer.

Fra norsk side har kapasitetsbygging fra militært ståsted i stor grad vært rettet mot mentorering av afghanske sikkerhetsstyrker. Oberst Terje Alvsaker var i 2011 sjef for det flernasjonale mentorbidraget. I Forsvarets Forum nummer 1/2012²⁵ var han svært kritisk til at Norge nå planlegger å flytte fokus for mentoringsarbeidet over på korpsnivå. Han peker på at det fortsatt er mye arbeid som gjenstår i brigaden²⁶. Utviklingsmessig er det helt ”riktig” å ha fokus på læring på flere nivå i en slik sammenheng. Spørsmålet er om man har kommet langt nok i prosessen til at en slik endring i fokusområde kan og bør iverksettes. Det signaliseres ganske tydelig fra Alvsaker at arbeidet langt fra kan anses ferdig i brigaden. Med andre ord kan det synes som om man ikke er i havn med de mål man hadde satt seg før man

²² USAID – United States Agency for International Development, <http://www.usaid.gov/locations/afghanistanpakistan/> (Besøkt 02.05.2012)

²³ Artikkelen ”Bistand på ville veier” av Rune Solberg, www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article3935369.ece#.T6ptUO2ySc8 (Besøkt 24.09.2011)

²⁴ http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/nyheter/2009/faryab_strategi.html?id=566387 (Besøkt 13.10.2011)

²⁵ <http://www.fofo.no/forsvaretsforum.no/filestore/FNR1JAN2012.pdf>. (Besøkt 03.04.2012)

²⁶ En brigade er en stor militær avdeling bestående av flere bataljoner eller regimenter, mens et korps er på høyere nivå og består av to eller flere divisjoner.

tar fatt på den videre veien i utviklingsprosessen. I samme utgave av Forsvarets Forum (2012/1:35) uttaler forsvarsminister Barth Eide at

”Vi må forholde oss til at før 2014 skal de afghanske sikkerhetsstyrkene være ferdig opplært – på brigadenivå, men også på korpsnivå. Derfor må vi videre. Vi må lenger opp i næringskjeden. Og det er grenser for hvor lenge du kan si at du er under opplæring. Noen ganger må vi si oss ferdige”.

Militære rådgivere, såkalte OMLT ²⁷, har støtt på en rekke utfordringer ved misjonen i Afghanistan. Disse lagene har i oppgave å trene og bistå afghanske styrker, slik at de ved hjelp av mentorering skal bli i stand til selvstendig å løse oppdrag og ivareta sikkerheten i landet. Giustozzi (2008) ²⁸ skrev en artikkel vedrørende flere kjennetegn ved ANA hvor han påpekte blant annet afghanske styrkers store avhengighet av utenlandske militære rådgivere og etnisk skjev sammensetting av hæren. Dette understrekes ytterligere av Krekvik (2011:25) som gjennomførte en studie blant militære rådgivere som hadde tjenestegjort i Afghanistan. Krekviks informanter oppga at *”de afghanske styrkene (ANSF) hadde andre intensjoner eller ville operere på en annen måte”*. Videre hevder Krekvik (2011:26) at *“Omtrent halvparten av respondentene opplevde at afghanerne de jobbet med tilsynelatende hadde andre agendaer enn å forbedre sikkerhetssituasjonen”*. Amdam (2011:86) påpeker at faren ved slike relasjoner er at man i forsøket på å bygge opp lokal kapasitet til å håndtere egne problem, i stedet etablerer avhengighetsbånd og ekspert-klient-relasjoner. Dette er i tråd med hva Giustozzi (2008) påpekte i sin artikkel.

Det er samtidig interessant å se i hvilken grad andre nasjoner opplever at man lykkes med mentoringsbiten i Afghanistan. I Aftenposten 3.mars 2012 kunne man lese en artikkel med overskriften *”Afghanere dreper sine allierte”* ²⁹. Artikkelen viser til den interne ISAF-rapporten *”A Crisis of Trust and Cultural Incompatibility”* ³⁰ fra mai 2011 som omtaler et tilsynelatende ekstremt dårlig forhold mellom afghanske og amerikanske soldater. Kort fortalt viser rapporten at 58 ISAF-soldater eller tilknyttede utenlandske sivilister har blitt drept som følge av 26 angrep fra afghanske soldater i perioden mai 2007 til og med april 2011.

²⁷ OMLT – Operational Mentor and Liaison Team

²⁸ Afghanistan’s National Army: The Ambiguous Prospects of Afghanization

http://www.jamestown.org/programs/gta/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=4889&tx_ttnews%5BbackPid%5D=167&no_cache=1 (Besøkt 08.01.2012)

²⁹ <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Afghanere-drepersine-allierte-6775761.html#.T6fHIu2ySc8> (Besøkt 05.03.2012)

³⁰ *”A crisis of trust and cultural incompatibility”* www.michaelyon-online.com/images/pdf/trust-incompatibility.pdf (Besøkt 14.03.2012)

Tallene er enda høyere dersom vi tar i betraktning perioden etter april 2011. Det spente forholdet mellom afghanere og amerikanere ble ytterligere understreket da den amerikanske sersjanten Robert Bales³¹ gikk ut og drepte 16 sivile afghanere i mars 2012. Flertallet av de drepte var kvinner og barn. Forholdet mellom internasjonale militære styrker og afghanere har også blitt synliggjort i andre skandinaviske land, blant annet i Janus Metz dokumentarfilm "Armadillo" i 2010. Filmen viste stor distanse mellom afghanske og danske soldater, og er et bekymringsfullt innblikk i en interaksjon som synes å bære preg av mangel på respekt.

Under sine år som spesialutsending til Afghanistan ble Kai Eide (2011) vitne til flere prosjekter i kapasitetsbyggingsprosessen som må kunne kalles feilslåtte. Han nevner blant annet et kjøleanlegg for landbruksvarer i Kandahar som viste seg å ha så store dimensjoner at kostnadene for å holde det kaldt var så store at det ble for kostbart. Slike feilslåtte prosjekter var det mange eksempler på, og alle hadde det til felles at de i liten grad har lyttet til hva det afghanske folk selv uttaler at de trenger og har kapasitet for å drifte.

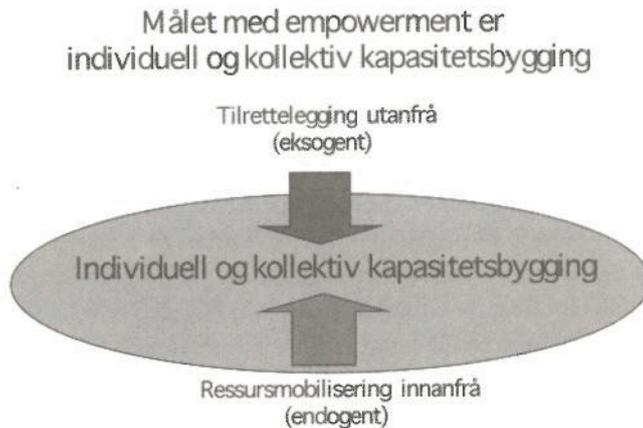
"Afghanerne ser at store beløp bevilges til Afghanistan. Det er beløp som skaper forventninger. Men de ser også hvordan pengene brukes. De ser hvordan en stor andel av bistanden blir liggende igjen i giverlandene, at skyhøye lønninger utbetales til eksperter og at de selv har svært begrenset innflytelse over hvordan pengene brukes. De ser at internasjonale militære blir konkurrenter til myndighetene og trenger dem til side i stedet for å bygge dem opp. Det skaper et inntrykk av at pengene som var tiltenkt det afghanske folk forsvinner underveis og aldri kommer det til gode". (Eide 2011:66)

Eide (2011:15) er likevel klar når han påpeker at all skyld for feilgrep i Afghanistan ikke utelukkende kan plasseres på det internasjonale samfunnet, men at landet selv mangler en politisk elite som har ambisjoner på landets vegne.

Amdam (2011:103) skiller mellom to former for legitimering i kapasitetsbyggende prosesser. Disse er legitimitet som kommer ovenfra i styringsverket, og den legitimitet en oppnår gjennom mobilisering nedenfra. Disse er i et gjensidig forhold til hverandre, og det er viktig å oppnå en balanse mellom de. Habermas omtaler en flernivålegitimering hvor en demokratisk rettsstat forstås som betinget av legitimeringsprosesser på lokalt, statlig, regionalt og globalt nivå (Lysaker 2011:106). Dette fordrer at man søker å styrke demokratiet gjennom politiske

³¹ <http://www.nrk.no/nyheter/verden/1.8039003> (Besøkt 30.03.2012)

prosesser basert på dialog mellom deltagerne. Dersom kapasitetsbygging fortrinnsvis er et eksternt prosjekt uten god forankring blant befolkningen vil dette i verste fall kunne virke pasifiserende, og dermed ha motsatt effekt av hva man ønsker. Det er derfor essensielt at man har en bred tilnærming og at det har legitimitet. Det optimale er en kapasitetsbygging som virker både nedenfra og ovenfra på samme tid. Eller sagt med andre ord; utenfra og innenfra.

Figur 7. Kapasitetsbygging (Amdam 2011:85).

På Afghanistan-konferansen, i regi av Røde Kors og PRIO ³² i 2008, uttalte Barmak Pazhwak fra USAs fredsinstitutt at en av de største utfordringene i Afghanistan er den svekkede tilliten mellom sivilbefolkning, myndigheter og det internasjonale samfunnet. Dette kan blant annet settes i sammenheng med at Afghanistan er ett av de mest korruperte land i verden. Tall fra Integrity Watch Afghanistan, IWA ³³ i 2010 viser at 70% av befolkningen anså korrupsjon som vanlig, og forventet dette i samhandling med statlige organer. Utbredt korrupsjon kan være med på å hindre en stabil og bærekraftig utvikling, samtidig som det bidrar til å svekke innbyggernes tillit til myndighetene og personer i sentrale verv. Nasjonsbygging legger grunnen for den politiske legitimitet. Folks tro på det rådende systems rett til å styre vil være en målestokk for et styres legitimitet. Nasjonsbygging innebærer en strategi fra sentral elite

³² PRIO – Peace Research Institute Oslo

³³

http://www.iwaweb.org/corruptionsurvey2010/Main_findings_files/IWA%20National%20Corruption%20Survey%202010.pdf (Besøkt 20.11.2011)

for å styrke bånd mellom statsmakten og dens undersåtter. Dersom denne strategien lykkes, vil det innebære at folket knyttes til et nasjonalt fellesskap gjennom oppbyggingen av en felles kulturell identitet (Rokkan 1993:8).

Afghanistan etablerte en overgangsregjering i 2001, og her ble Hamid Karzai valgt som leder. Hans kandidatur ble i stor grad fremmet av amerikanerne, noe som frembrakte spørsmål rundt hans legitimitet. Overgangsregjeringen ble også etablert i et svært fragmentert politisk landskap, hvor mange lokale ledere, med forskjellig bakgrunn, hadde skaffet seg makt som resultat av krigen. Overgangsregjeringen stod derfor ovenfor utfordringer fra dag en. Presidentvalg ble først gjennomført i 2004 og senere i 2009, og Hamid Karzai ble gjenvalgt ved begge anledningene. Afghanistan stod selv ansvarlig for å arrangere valget i 2009, noe Kai Eide (2011:206) omtaler som en svært omstendelig prosess hvor det tok lang tid før man til slutt kåret Karzai som den endelige vinner.

Gjennomføring av frie valg er en forutsetning for et velfungerende politisk system, men uroligheter har preget arrangementen av valg i Afghanistan siden det internasjonale samfunns inntreden i 2001. Dette kom blant annet til uttrykk i dokumentaren "*Det afghanske mareritt*", hvor flere valglokaler i Faryab provins ble forsøkt åpnet men hvor man ikke lyktes i å bringe valgmateriell ut til alle lokalene. Dokumentaren synliggjorde dessverre at områder som ble betegnet som usikre, og hvor store deler av befolkningen var pasthunere, tilsynelatende ikke ble prioritert av de afghanske styrkene som hadde ansvar for å bringe ut materiellet.

Det politiske system i Afghanistan er også utfordrende å sette seg inn i, da ulike aktører har til dels stor påvirkningskraft på gjeldende politikk. Dette ble spesielt tydelig i mars 2012 da Ulama-rådet³⁴ foreslo å innføre innskrenkninger i kvinners handlefrihet, herunder blant annet å nekte kvinner å reise på egen hånd uten følge av en mannlig slektning. Ulama-vedtektene må behandles i nasjonalforsamlingen før de kan bli innført som lov, men det er et tankekors at Hamid Karzai offentlig ga sin støtte til forslaget kort tid etter at det ble lansert. Dette er med på å understreke usikkerheten rundt Afghanistans fremtid, og det kan bidra til å underbygge mistankene om en president som ser at en tilnærming til Taliban er nødvendig all den tid internasjonale styrker trekkes ut av landet innen utgangen av 2014.

³⁴ Ulama-råd er det øverste organ for religiøse spørsmål i Afghanistan

Eide (2011:124) beskriver i sin bok Karzai som en kompleks person som i flere sammenhenger offentlig gikk ut og anklaget det internasjonale samfunnet samtidig som det var liten erkjennelse av at afghanske myndigheter hadde sin del av ansvaret for utviklingen i Afghanistan. Basert på stadige utskiftninger av representanter i regjeringen er det også indikasjoner på at kvaliteten i regjeringen er ujevn og at dette har vært en bidragsyter til å vanskeliggjøre en politisk offensiv på områder som burde prioriteres (Eide 2011:127).

Suhrke (2009:243) har tatt for seg viktige elementer som er avgjørende for opplevelsen av legitimitet i Afghanistan, herunder kommer:

- lokalt eierskap
- nasjonalisme
- kollisjon mellom militante Islamister kontra vesten

Hun understreker betydningen av legitimitet da den er et avgjørende fundament for statsbyggingsprosessen, i det at den legger til rette for statsbygging uten bruk av tvang. En befolkning som har tro på de styrende har større motivasjon til å la seg influere av disse. Dersom vi skal vurdere Afghanistan ut fra Rokkans ideer om legitimitet, vil vi se at Suhrke påpeker flere områder hvor legitimiteten står i fare og/eller ikke eksisterer. Mange av igangsatte prosjekter har vist seg å mangle lokal forankring, noe som gjør at forsøket på kapasitetsbygging faller sammen like fort som det kommer opp. I denne kategorien fins mange eksempler og jeg nevner noen;

- syprosjekter for kvinner som ikke har råd til å kjøpe symaskiner i etterkant av sy-kurs
- bygningsstrukturer som huser alt fra sykehus til kjøleanlegg er bygget, men kan ikke benyttes da de er for dyre i drift
- opiumvalmuer er fortsatt hovednæringsvei mange steder
- det afghanske statsbudsjett er i stor grad basert på ekstern finansiell bistand
- landet har i liten grad vært i stand til å utvikle gode ordninger for å få inn egne inntekter
- sikkerhetssituasjonen i deler av landet er fortsatt svært utilfredsstillende
- landet ble nylig kåret til å ligge på tredjeplass over verdens mest korrupte land

Etter Suhrkes mening var det internasjonale bistandsmiljøet preget av ”naivt overmot” etter Talibans fall. Tankegangen var at dersom man hadde tilstrekkelig med penger og tid så kunne

man bygge en stat fra bunnen av. Hun påpeker at statsbygging som i hovedsak er basert på bistand utenfra er problematisk i forhold til bærekraft og legitimitet.

Utenlandsk bistand var i stor grad linket opp mot kravet om et mer demokratisk Afghanistan. En større demokratisk pålitelighet var en viktig faktor for å kunne bidra til stabilitet, legitimitet og orden i landet. Afghanistan både ba om og har fått store økonomiske bidrag. Forvaltningen av disse bidragene har derimot ikke nødvendigvis blitt håndtert på en god og fruktbar måte. Størrelsen på bistanden krevde kompetent personell til å håndtere bistanden, en kompetanse som vesentlig ble hentet inn i form av konsulenter utenfra. Prosjektet å kapasitetsbygge landet ble derfor i stor grad håndtert av innleid arbeidskraft, i stedet for å bygge ved hjelp av lokal kompetanse. Dette var med på å tappe overføringen for penger, samtidig som det gjorde lite for å benytte den lokale kompetanse. USA kom med et såkalt White Paper dokument ³⁵ i 2009 hvor de pekte på flere målsetninger for det videre arbeidet i landet, herunder

”promoting a more capable, accountable, and effective government in Afghanistan that serves the Afghan people and can eventually function, especially regarding internal security, with limited support”(WP 2009:1).

Det påpekes i dokumentet at den internasjonale bistanden til Afghanistan har vært for dårlig organisert og at en stor del av bistanden har blitt brukt på internasjonale konsulenter og lite fremskritt har blitt gjort. Dette var et dokument som altså ble utgitt av Det Hvide Hus 8 år etter at det internasjonale samfunnet interвенerte i landet og fremgangen ble definert til å ikke være tilstrekkelig til tross for at store beløp hadde blitt bevilget for bistand.

3.5 Konteksten Afghanistan

Afghanistan er en islamsk republikk, inndelt i 34 provinser som i sin tur er delt inn i totalt 398 distrikter. Landet er et av de fattigste i verden og nesten halvparten av befolkningen lever under FNs fattigdomsgrense ³⁶. I 2003 var anafabetismen beregnet til 50% blant voksne

³⁵ White Paper of the Interagency Policy group’s www.whitehouse.gov/assets/documents/Afghanistan-Pakistan_White_Paper.pdf (Besøkt 10.02.2012).

³⁶ <http://www.globalis.no/Land/Afghanistan> (Besøkt 04.05.2012)

menn, og hele 80% blant voksne kvinner³⁷. Andelen analfabeter er dermed blant den høyeste i verden. Det finnes ulike etniske grupperinger i landet, og av disse utgjør pashtunere den største prosentandelen etterfulgt av tadsjiker. Andre minoriteter inkluderer hasarer, usbekere, aimaker og turkmenere.

Sømme Hammer (2010:110) hevder at store deler av Afghanistan mangler et helsevesen, og at mange ikke er opplyst. Dette understrekes ved narkotikamisbruk, hvor blant annet opium har en tradisjon for å bli brukt som smertestillende middel. Uvitenhet og liv levd på tradisjoner bidrar til at foreldre i god tro gir opium til sine barn med det resultat at man skaper en avhengighet hos svært små.

Ståle Ulriksen (2010:2) uttaler at det i studier av maktforhold i Afghanistan er viktig å forstå at "*afghansk politikk handler mer om enkeltpersoner enn om institusjoner*" Dette er en vesensforskjell fra vårt hjemlige politiske bilde. I Afghanistan er den politiske kulturen sterkt individualistisk og man må i prinsippet bygge allianser på egen hånd for å trygge egen fremtid (Ulriksen:2010). Ifølge Ulriksen er det tre grunnlag for makt som er særlig viktig å merke seg, blant annet i Faryab, der de norske soldatene i hovedsak har hatt tilhold de senere år.

For det første har vi det tradisjonelle maktgrunnlaget som bygger på *kontroll av vann og land*. Har du kontroll over vann, vil dette si at du har tilegnet deg en viktig maktfaktor. Når det gjelder kontroll over land, er dette særlig aktuelt i forbindelse med husdyrhold og beitemuligheter da husdyrhold er en viktig næring i Afghanistan. For det andre har man et maktgrunnlag bygd opp rundt *krigsherrer*. Disse krigsherrene overtok en del ressurser da Sovjetunionen forsvant, noe som blant annet inkluderte våpen. Våpen har i sin tur gjort at man kan kontrollere narkotikatrafikken, et ikke ubetydelig næringsgrunnlag i landet. Krigsherrene befinner seg i sin tur i "*et nettverk av gjensidige forpliktelser*" (Ulriksen 2010:3), noe som gjør at evnen til mobilisering i stor grad er til stede om det skulle være nødvendig. Den tredje maktstrukturen bygger på *stilling i det nye statsapparatet* som er forsøkt bygd opp siden 2001. Guvernøren i den enkelte provins er ikke valgt lokalt, men utnevnt av presidenten. "*Guvernørens lokale motpart er et provinsråd der representantene er valgt i provinsen. Det er nesten totalt dominert av Junbesh, som i sin tur er dominert av*

³⁷ Tall hentet fra Store Norske Leksikon http://snl.no/Skole_og_utdanning_i_Afghanistan (Besøkt 08.05.2012)

usbekiske ledere med bakgrunn som krigsherrer”³⁸ (Ulriksen 2010:3). Disse tre faktorene er dermed svært viktig å huske i drøftingen av forholdene i landet.

Østerud (2009:57) viser til at et av grunnlagene for krigsherrenes makt er manglende statsmakt i de regionale konfliktklyngene, noe som i sin tur gir statsgrenser som har liten eller ingen betydning. I Afghanistan kan dette særlig sees i grenseområdene mot Pakistan, men også mot Iran i vest og de tidligere sovjetrepublikkene i nord. Dokumentaren ”*Krigens Pris*” viste også at noen av Afghanistans viktigste smuglerruter går gjennom Faryab³⁹. Krigsherrer drar stort utbytte av en svak sentralmakt og ikke minst store fordeler av borgerkrig og indre uro. Det vakuum som oppstod i Afghanistan etter at Taliban ble fjernet, er et typisk eksempel på at krigsherrene fikk betydelig bedre vilkår. Dette bidrar selvsagt til at de i liten grad er villig til å støtte en etablering av ny sentralmakt. Østerud omtaler dette vakuemet som det statsfrie rom (2009:64), da det gir mindre kontroll av smuglerruter, narkotikadyrking med annet. Slik sett fungerer det som en form for betingelse for krigsherrenes inntjening.

Dokumentaren ”*Det afghanske marerittet*”⁴⁰ bygger på ”*Norge i krig*” som ble vist på NRK i 2011. Den følger tidligere nevnte Rune Solberg da han var PRT sjef i 2010, og synliggjør blant annet en marginalisering av den pasthunske befolkning. Denne marginaliseringen er tilsynelatende styrt helt fra provinsledelsen og bidrar til at kapasitetsbyggende tiltak i liten grad blir gjennomført i deler av provinsen hvor pasthunere er i flertall. Dette vil i realiteten si at den pasthunske befolkning taper på to fronter:

- 1) Bistand fra sivile humanitære organisasjoner vanskeliggjøres av sikkerhetssituasjonen som i pasthunernes område regnes som for farlig
- 2) Bistand som *kunne* vært kanalisert gjennom provinsledelsen i Faryab blir i liten grad prioritert pashtunsk befolkning grunnet marginalisering

Bakgrunnen for at pashtunere blir uglesett i spesielt Faryab-provinsen daterer seg helt tilbake til 1800-tallet da Faryab var et stort usbekisk fyrstedømme (Ulriksen 2010:1). Rivalisering og strid gjorde til slutt at Faryab ble inkludert i kongeriket Afghanistan, hvorpå kongen beslagla mye land som han i sin tur ga til pashtunere. Disse ble flyttet til Faryab for å sikre erobringen,

³⁸ Ulriksens omtale av provinsrådet i Faryab

³⁹ Dokumentaren ”*Krigens Pris*” ble vist på TV2 i november 2011.

⁴⁰ Dokumentaren ”*Det afghanske marerittet*” ble vist på NRK i mars 2012.

og dette er i dag fremdeles en kime til uenighet mellom ulike folkegrupper. Kai Eide (2011:14) peker i sin bok på at en av de underliggende årsakene til opprørsbevegelsens vekst er at den pashtunske befolkning føler seg tilsidesatt. Dette synet støttes også av flere andre aktører som har pekt på at dette kan være en av årsakene til økt uro i Faryab-provinsen.

Østerud (2009:56) hevder at *"..der staten forvitrer, blir den erstattet av andre autoritetsformer – som stammer, i de pashtunske områdene i Afghanistan"*. Han skriver videre at kjennetegnet ved de nye kriger (herunder Afghanistan) er at krigføringen er privatisert. Statsmakten er gått i oppløsning eller trengt tilbake. *"Treenigheten av stat, nasjon og arme har forvitret i de typiske stormsonene etter den kalde krigen. Det er ikke soldater som kjemper mot soldater, men private grupperinger med sivilbefolkningen som kampmål"* (2009:57).

Astri Suhrke (2009:228) hevder at det er flere faktorer som kjennetegner Afghanistan. Hun har listet disse opp i 4 hovedpunkter og de inkluderer:

- svak sentralstat
- en form for dårlig "nabolag-effekt"
- utenlandsk militær tilstedeværelse
- samt det hun kaller "tett favntak"

1. Svak sentralstat

I kampen mot Taliban har utenlandske styrker i stor grad alliert seg med lokale krigsherrer. På denne måten har man vært med på underminere sentralmakten. Det har også vært en vanskelig balansegang for regjeringen å både tilfredsstille modernistiske supportere og utenlandske forventninger, så vel som de mer nasjonale, islamistiske tilhengerne. To sentrale faktorer for nasjonsbygging i Afghanistan er etter Suhrkes (2009) syn: økonomisk og militær kapasitet på sentralnivået. Økonomisk har Afghanistan i liten grad bygd egne kapasiteter. Landet er i dag i stor grad avhengig av utenlandsk bistand, og har i liten utstrekning klart å bygge opp et velfungerende økonomisk rammeverk for landet. Suhrke (2009) trekker særlig sammenligninger til tiden under Mohammad Daoud (1973-77) og ikke minst kommunistregimet (1978-92) som eksempler på en tid da Afghanistan også var avhengig av utenlandsk sponing. Dette var likevel tider hvor Afghanistan var i stand til å trekke inn noe inntekt på skattesystem og annet, noe som ikke er tilfelle i landet i dag. Landet er i stedet helt avhengig av utenlandsk bistand, noe som i liten grad synliggjør nasjonsbygging, men heller viser en stat som er helt avhengig av andres hjelp.

2. Dårlig ”nabolag-effekten”

Afghanistan grenser til Pakistan, Iran, Turkmenistan, Usbekistan, Tadsjikistan og Kina. Landet har fra gammelt av vært et knutepunkt på Silkeveien, noe som har gjort at det har blitt invadert og holdt en rekke ganger opp gjennom historien. En fredelig utvikling i Afghanistan forutsetter at forholdet til spesielt Iran og Pakistan er problemfritt. Det dukker stadig opp påstander om Pakistans rolle og støtte til militære grupperinger som opererer i grensetraktene.

3. Utenlandsk militær tilstedeværelse

Tilstedeværelsen av utenlandske militære har i stor grad vært preget av amerikanere, med særlig fokus på ”kampen mot terror”. USAs tilstedeværelse i Afghanistan har bidratt til rekruttering av militante islamister fra Irak, Pakistan og andre stater foruten Afghanistan lokalt. Forsøket på å føre krig samtidig som man bygget fred, ble en vanskelig balansegang som skapte store spenninger i statsbyggingsprosjektet. I forsøket på å vinne over lokale opprørere og Taliban, allierte særlig amerikanerne seg med krigsherrer og andre. Dette ga muligens en kortsiktig virkning der og da, men var i sum med på å underminere sentralmaktens autoritet (Suhrke 2009:230).

4. Tett ”favntak”

Det er en vanskelig balansegang mellom det å gi støtte til regjeringen og dens leder, samtidig som man ikke skal gi for mye støtte. For *lite* støtte kan underminere vekst, effektivitet og annet, mens for *mye* støtte kan frata lokalt eierskap, hindre fremveksten av lokal kapasitet samt ikke minst svekke legitimiteten til systemet. Ekstern økonomisk støtte kan bidra til at de lokale aktørene som håndterer pengestrømmen får økt makt, samtidig kan det underminere makt all den tid ekstern pengestrøm er med på å understreke at makten er tilfeldig og ikke nødvendigvis varig. En regjering som baserer sine budsjett på ekstern bistand vil i stor grad havne i det dilemmaet at man må ta bidragsytneres ønsker i betraktning. Suhrke (2009) viser til at i denne sammenhengen, hvor man omtaler avhengigheten av store utenlandske bidrag (omtrent 90% av det totale budsjett)⁴¹, er man med på å marginalisere parlamentet ved å gi bidragsytterne mulighet til å drive sterk påvirkning. ”En slik stat har få insentiver til å utvikle demokratiske institusjoner og av å utvikle gode forhold til interne støttespillere”(Suhrke 2011)⁴².

⁴¹ Tall hentet fra artikkelen ”Bistanden har hindret naturlig utvikling” – Bolle (2011).

⁴² Bistandsaktuelt (Nr 10/2011) <http://www.bistandsaktuelt.no/forsiden/liste-utgave>

Eide (2010:158) viser i sin bok til at landbruket i store deler av landet fortsatt er på "middelaldernivå".

"Av landets 7,9 millioner hektar jordbruksland ble mindre enn halvparten dyrket – hovedsakelig på grunn av mangel på vann".

Dersom en endring til det bedre ikke inntreffer innen rimelig tid fra oppstart, vil man risikere at lokalbefolkningen mister troen på det utenlandske nærværet og deres motivasjon og hensikt.

4.0 Metode

I dette kapitlet gjør jeg rede for valg av metode, hvordan mine informanter har blitt rekruttert, hvordan dataene er innhentet og ikke minst hvordan analysen er gjennomført. Jeg redegjør også for noen av de rent praktiske utfordringer jeg har støtt på underveis.

4.1 Valg av metode

Kvantitativ datainnsamling kjennetegnes gjerne ved at de er målbare, såkalte harddata. Kvalitative data er data som sier noe om kvalitative egenskaper hos informantene. Disse kalles i sin tur mykdata (Larsen 2008:22). I min første tilnærming i arbeidet med oppgaven var jeg konsentrert om å finne den best egnede måten å innhente data på. Jeg hadde i min opprinnelige plan ambisjoner om å gå for en ren kvantitativ tilnærming i form av spørreundersøkelse, men innså tidlig at det omfang av materiale som ville kreves for å få stort nok datagrunnlag krevde mye tid, samt at det ville være praktiske utfordringer i forbindelse med tilgang til informanter ved en slik tilnærming. En slik fremgangsmåte ville også kunne gi et mer overfladisk bilde av temaet enn jeg var på utkikk etter.

Det kvalitative forskningsintervju tilstreber ”..to understand the world from the subjects’ point of view, to unfold the meaning of their experiences, to uncover their lived world prior to scientific explanations” (Kvale og Brinkmann 2009:1). Å gjennomføre intervju ville kunne gi meg mulighet til å gå mer i dybden og gi bedre forutsetning for forståelse, samtidig som resultatet ikke ville være generaliserbart. Det var avgjørende for meg at jeg skulle tilstrebe å forstå mine informanternes virkelighetssyn, og jeg besluttet derfor at jeg heller ville konsentrere meg om et mindre utvalg, men da basere meg på kvalitative dybdeintervju. Jeg anså dette som en bedre innfallsvinkel for å få informantene til å komme med informasjon enn det som kunne gått tapt i et spørreskjema med begrensede svaralternativ og med liten mulighet til utdyping av svar.

Kvale og Brinkmann (2009:102) beskriver at prosessen i et intervju teller 7 stadier. Disse inkluderer 1) Tematisering, selve tematiseringen og forskerens hensikt blir presentert for informantene. 2) Design, vil si den type verktøy forskeren benytter som best tjener undersøkelsens hensikt. Verktøy vil i min studie si intervju og de aspekt jeg må ta hensyn til eksempelvis i forhold til ønsket om anonymitet. 3) Intervju og selve utformingen av dette.

4) Transkribering, fra muntlig til skriftlig tekst. 5) Analyse, med bakgrunn i tema, hensikt og datamateriale. 6) Verifisering, med vekt på validitet, reliabilitet og generaliserbarhet. 7) Rapportering, her må forskeren kunne omgjøre datamaterialet til et leselig og velfundert produkt. Jeg har i den videre presentasjonen av metodevalg valgt å ordne dette utfra Kvale og Brinkmanns 7 stadier og det etterfølgende vil derfor være systematisert således.

4.2 Tematisering

Målet med denne studien er å avdekke norske soldaters oppfatning av operasjonen i Afghanistan, med særlig vekt på kapasitetsbygging. Denne målsetningen er av kvalitativt design, og mitt ønske er å få frem soldatenes subjektive oppfatninger om oppdraget og hvorvidt de opplever at man når de målsetninger som er satt. Jeg ønsket å intervju et visst antall norske soldater hvor alle hadde det til felles at de hadde tjenestegjort i Afghanistan i perioden 2002-11 og at de hadde tilhørt våpengrenen Hæren. Merk at jeg bruker betegnelsen ”soldater” fritt, mens det er offiserer som har blitt intervjuet. Soldatbegrepet er likevel allment akseptert og det er dette som benyttes i denne studien. En av informantene var soldat ved deployering⁴³, mens samtlige var offiserer på intervjutidspunkt.

Forsvaret er på mange måter fremdeles en «lukket institusjon» i samfunnet. Det var derfor interessant å se i hvilken grad jeg fikk tilgang til den informasjonen jeg hadde behov for, og i hvilken grad informantene var villige til å stille opp. Forsvaret har også i løpet av de senere år opplevd flere episoder i media av en art som man i beste fall kan kalle «uheldig». Jeg sikter da spesielt til oppslaget i magasinet Alfa i oktober 2010, hvor soldatene ble presentert som krigselskende⁴⁴. Dette er naturlig nok uheldig for Forsvaret, og soldatene følte seg misforstått. Jeg måtte derfor anta at jeg kunne bli møtt med en viss skepsis.

Fra soldatens ståsted var det altså den enkelte soldats aktørperspektiv i forhold til kapasitetsbygging i Afghanistan jeg var interessert i å kartlegge. Vi snakker ofte om spesielt to tilnæringsmodeller i vitenskapsteori, nemlig induktiv og deduktiv modell. Studier med særlig vekt på fortolkning og teorigenerering bygger gjerne på induktive opplegg. Dette *”..fordi de tar sikte på å indusere eller bygge opp en bestemt teoretisk forståelse ut fra de empiriske analysene som gjennomføres”* (Grønmo 2010:38). Studier med hovedvekt på en

⁴³ Deployering – når en avdeling/enhet/individ blir overført til utenlandstjeneste

⁴⁴ www.dagbladet.no/2010/09/27/nyheter/afghanistan/utenriks/forsvaret/13575378/ (Besøkt 14.11.2011)

problemstilling og testing av teori kan man kalle deduktive opplegg, ”..fordi de går ut på å dedusere eller avlede bestemte problemstillinger fra den teorien som skal testes” (Grønmo 2010:37). En annen tilnærming kan være abduksjon. Abduktiv tenkning gir åpning for å introdusere nye hypoteser og slik være en pådriver i forskningsprosessen videre. ”Metoden er en slags kombinasjon av induksjon og deduksjon, men tilfører også noe nytt” (Fangen 2010:38).

I min studie hadde jeg ingen klar uttalt hypotese i forkant som jeg ønsket å teste. Jeg hadde også i liten grad falt på teorivalg. Fangen oppsummerer induksjon som noe som utgår fra empiri, mens deduksjon utgår fra teori. *Abduksjonen* utgår fra empirisk observerte tilfeller som induksjon, samtidig som man ikke avviser teoretiske forestillinger, og ligger derved nærmere deduksjon (Fangen 2010:38). Min tilnærming er i sum en blanding av disse to modellene. Det er også viktig å huske at det jeg ser og det jeg hører, alltid vil være preget av min forforståelse og min referanseramme, med andre ord min egen subjektivitet.

4.3 Design

Før jeg påbegynte intervjuene, gjennomførte jeg et pilotintervju med en soldat som hadde tjenestegjort i en lignende operasjon som den i Afghanistan, men på et mye tidligere tidspunkt og i et annet land. Mine spørsmålsstillinger hadde i stor grad overføringsverdi til nevnte operasjon, selv om det var punkter i intervjuguiden som ikke i like stor grad var relevante. Jeg oppfattet likevel dette pilotintervjuet som svært nyttig i forhold til spørsmålsstillingene og tid til gjennomføring. Selve rekkefølgen på innledningen ble noe revidert etter dette pilotintervjuet samt at jeg så et behov for å tilstrebe mer flyt og mindre konkrete spørsmål fra min side.

Fra tidligere har jeg liten erfaring i det å intervju mennesker, men bakgrunn som veileder har i noen grad gitt trening i det å lede en samtale inn på det «spor» man ønsker. Slik sett kan man kanskje si at forutsetningen dels var tilstede, samtidig måtte jeg være svært bevisst at jeg ikke skulle lede samtalen i den grad jeg hadde gjort i veiledning, men heller åpne for den frie samtalen samtidig som jeg hadde oversikt og kontroll over tema. Ryen (2002:97) sier om intervjuguiden at ”..dersom poenget er å fange opp respondentens perspektiv, vil mye forhåndsstruktur virke mot intervjuets hensikt”. Hun påpeker samtidig at det finnes

argumenter som støtter det å ha mye forhåndsstruktur, særlig i de tilfeller der det er viktige aspekt man ønsker å kartlegge.

Intervjuet tok utgangspunkt i informantenes erfaringer fra misjonen i Afghanistan. Samtlige informanter var ved intervjutidspunkt stadig tjenestegjørende.

Intervjuguiden bestod av fem kategorier; 1) Bakgrunnsvariabler 2) Oppsetting og deployering 3) utfordringer 4) Oppdragsløsning 5) Vurdering av formål. Sistnevnte kategori skilte seg fra de fire øvrige, da denne ba soldatene vurdere fritt, ikke bare utfra egne erfaringer fra sin tid i landet, men også gjerne trekke dette inn i en fremtidsvisjon.

Selve oppbyggingen av en intervjuguide beskriver Ryen (2002:100) som optimal dersom man evner å legge det opp til en tilnærmet konversasjon. Dette kan gjøres ved å foreta noen innledningsrunder med dagligdagse tema, eller emner som informantene synes å være interessert i. Etter det hun kaller ”oppvarmingsøvelser”, anbefales det at man går over til noen ukontroversielle spørsmål før man kommer inn på hovedtema. Det samme anbefales som en avslutning på intervjuet; nemlig med det som formål å avslutte så ukontroversielt og rolig som mulig. Denne strukturen minner i stor grad om en vanlig samtale. Intervjuguiden ble også i stor grad lagt opp etter denne formen med en myk innledning for at informantene om mulig skulle frigjøre seg fra eventuelt ubehag og usikkerhet ved å bli intervjuet.

4.4 Intervju og intervjuguide

Rent praktisk bød det på en del utfordringer at jeg var bosatt i Ungarn på tidspunktet da studien ble påbegynt. Jeg måtte derfor være svært nitidig i min planlegging av intervjuene slik at jeg ikke tapte tid på ren logistikk.

Som Ryen (2002:85) påpeker, er intensjonen med kvalitative intervju ikke å sammenligne enheter som i kvantitative studier, men heller å få tilgang til hendelser som sees som relevante for problemstillingen. Denne muligheten til å gå dypere ned i materialet har vært min hovedmålsetning med å velge intervju som metode. Nettopp denne målsetningen ligger også til grunn for at ingen intervjuer er forsøkt gjennomført over telefon. For meg har det vært vesentlig å kunne få direkte kontakt med informantene da mye av dynamikken i en samtale ikke foregår kun gjennom det verbale, men også at mye potensielt kan uttales nonverbalt. Det

har også vært viktig å treffe informantene direkte for å sikre at jeg klarte å skape en relasjon mellom dem og meg som innga tillit og derved åpnet for informasjon. ”*Det viktige er ikke antall intervju, men den informasjonen de gir*” (Ryen 2002:85).

Alle intervjuene ble gjennomført i løpet av november/desember 2011, samt januar 2012. Intervjuene foregikk i forskjellige byer. Sett bort fra ett tilfelle så ble alle utført i privat bolig. Intervjuene ble etter samtykke tatt opp på bånd, noe som gjorde at jeg kunne konsentrere meg om selve intervjuet og relasjonen til informanten. Etter et tidlig intervju hvor lyd kvaliteten ble noe forringet, besluttet jeg å gjennomføre opptak ved hjelp av to ulike opptakere. Dette som en form for back-up hvis noe skulle skje med ett av opptakene. Lyden på intervjuene ble svært tilfredsstillende. Bortsett fra nevnte intervju veldig tidlig i fasen, opplevde jeg ingen tekniske problemer med utstyret.

Lengden av et intervju er også vesentlig. Det bør ikke være for langt slik at både jeg som intervjuer og informantene blir slitne, men det bør heller ikke være for kort slik at det står i fare for å bli overflatisk. Ryen (2002:105) viser til at Seidman anbefaler 90 minutter pr intervju. Med små avvik varte samtlige intervju på rundt 90 minutter, og dette var tilfredsstillende sett i forhold til informasjonsinnhenting. Det er en utfordring at man ikke fanger opp det nonverbale ved hjelp av lydopptak, men jeg var forberedt på å notere ned eventuelt kroppsspråk uten at dette ble aktuelt da det nonverbale stod i samsvar med det verbale. Selve rekkefølgen på spørsmål og min rolle som intervjuer ble noe endret etter første intervju. Dette da jeg så at det var behov for mer flyt, samt at jeg raskt erfarte at informantene i stor grad pratet seg ”varme” og på egen hånd dekket store deler av intervjuguiden. Jeg slappet også betydelig mer av i intervjusituasjonen når jeg kunne konsentrere meg om hva de faktisk kom med av informasjon, og i mindre grad på at spørsmålene skulle stilles i en spesiell rekkefølge. Denne teknikken fungerte etter hvert svært bra for min del, også i forhold til de informantene jeg *ikke* kjente fra tidligere. Larsen (2008:80) hevder at man vil kunne avdekke flere forklaringsmåter ved å la informantene snakke fritt, og selv ta opp ting de synes er viktig.

Selve intervjuguiden bestod i sum av 5 deler. Del 1 fungerte som en innledning, mens de øvrige delene var mer spesifikke og omhandlet oppsetting og deployering, utfordringer, oppdragsløsning og ikke minst soldatens vurdering av formålet. Som før nevnt opplevde jeg

at informantene i stor grad snakket fritt og på egen hånd dekket intervjuguiden. I de tilfeller hvor eventuelle tema i intervjuguiden *ikke* hadde blitt dekket, tok jeg opp tema spesifikt. I ettertid ser jeg at informantene i stor grad pratet om det som opptok dem mest, noe som også er naturlig. Særlig ett av disse temaene vil jeg nevne spesifikt i studien da jeg mener det kan ha interesse og også sier noe om soldatenes motivasjon for oppdraget i Afghanistan. Jeg vil komme nærmere inn på soldatenes egen begrepsbruk og særlig det at ”kapasitetsbygging” var et ord de i liten grad hadde en relasjon til.

4.5 Transkribering

Transkriberingen av intervjuene ble gjennomført så tidlig som mulig i etterkant av intervjuene, men dessverre ikke så tidlig som jeg hadde planlagt. Dette grunnet liten tid mellom intervjuene. Jeg var avhengig av å gjennomføre disse i forbindelse med Norges-besøk og de ble da naturlig utført over et kortere tidsrom. Jeg valgte å transkribere svært detaljert. Det vil si at nøling, kremting, opphold i setninger med annet ble tatt med. Noen steder vil det i sitatene dukke opp prikker som dette (...). Prikker og parentes betyr i de fleste tilfellene at det er kuttet i sitater som ellers ville blitt for lange. I noen få tilfeller angir disse at det som ble sagt var vanskelig å oppfatte eller forstå for meg som intervjuer. Dialekt ble omgjort til bokmål, primært som en ytterligere forsikring i forhold til anonymitet, men også for et mer helhetlig språk i studien.

4.6 Analyse

Analyse er en kontinuerlig prosess i en studie som dette. Jeg vil bevisst og ubevisst ta valg i prosessen som mulig vil kunne influere på resultatet. Alle mine refleksjoner og mine valg underveis kan sees som en del av analysearbeidet. Etter selve transkriberingen brukte jeg mye tid på å lese tekstene grundig og ikke minst kategorisere svarene slik at jeg fikk konkretisert de tema som var særlig interessant i forhold til problemstillingen. I selve intervjuene har informantene på egen hånd tatt opp andre problemstillinger som *kan* ha relevans for deres perspektiv på kapasitetsbygging i Afghanistan. Jeg anser dette som verdifull informasjon og dette vil i noen grad refereres i studien. Hovedvekten vil dog ligge på selve tema.

Analysen av materialet har vært et systematisk arbeid for å få frem den informasjonen som ligger i materialet. Det har handlet om å lese og bli kjent med materialet, organisere det og

identifisere temaer. Det har handlet om å utforske, stille spørsmål til materialet på en slik måte at mønstre kommer frem, forbindelser blir synlige og nye spørsmål kan stilles. Sentralt i hele analyseprosessen står både fortolkninger og konstruksjoner.

Malterud (2011:87) er opptatt av at forskerens ståsted og erfaringer er med på å bestemme hvilke mønstre som tegner seg under analysen, og herunder hva som henger naturlig sammen. Det var en utfordring å få mine data omformet gjennom en analyse til et forståelig materiale som kan presenteres. Jeg måtte med andre ord gjennom en slags abstraksjonsprosess hvor jeg skulle trekke noe ut fra de dataene jeg har samlet. Resultatet av dette ble en form for fortetting, og veien dit innebærer nødvendigvis at jeg har mistet og/eller forkastet noe data underveis. Jeg skal gjøre et forsøk på å begrunne mine valg og ikke minst synliggjøre hvordan jeg har gjennomført selve analysen og hva som ligger bak min vektlegging.

Malterud (2011:71) fremholder at forskerens egenskaper og interesser setter preg på materialet i form av spørsmål som blir stilt (eller utelatt) og respons som blir gitt (eller uteblir), og at det allerede i intervjuet foregår en samhandlingsprosess som former informantens fortelling og de data som følger av denne. Malterud (2011:75) kommer videre med en aldri så liten advarsel i den forstand at hun påpeker at man må vise respekt for rådata fra lydopptak og utskrifter, men at disse ikke er selve sannheten. *”I samhandlingen mellom forsker og deltaker konstrueres en avgrenset versjon av virkeligheten for et bestemt formål”*. Å vite hva som skjer med teksten underveis mens den bearbeides er en viktig forutsetning for å kunne bedømme pålitelighet og gyldighet av materialet under analysen.

Kvalitativ analyse innebærer alltid en eller annen form for tekstanalyse. I mitt tilfelle er dette en analyse av transkribert materiale som jeg selv har gjennomført. Malterud fremholder at det naturlige talespråket er mer oppstykket og uformelt enn skriftspråket. Konteksten er derfor med på å gi struktur til muntlige uttrykk som i skriftlig form kan virke ufullstendige.

Nonverbalt har samtalen også elementer som er vanskelig å fange og som kan representere en kunnskapskapital som former meningen i samtalen, men som kanskje ikke kan gjenfinnes på selve lydopptaket (Malterud 2011:76).

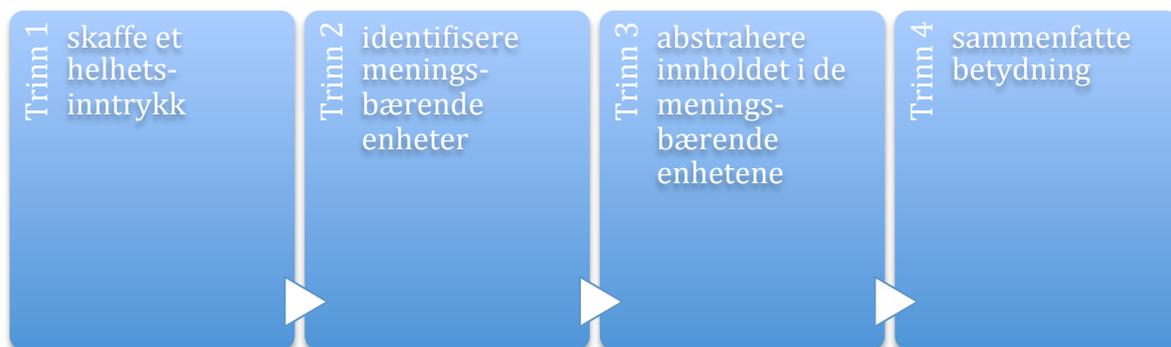
Systematisering

For å få frem viktige elementer i datamaterialet, valgte jeg å systematisere dette ved hjelp av tema fra intervjuguiden. For å gjenfinne disse temaene har jeg plukket ut nøkkelord og

setninger. Kvalitative data representerer store mengder med informasjon, og det er derfor viktig å ta stilling til hvilke deler av materialet man ønsker å konsentrere seg om (Malterud 2011:92).

Alle mine valg underveis i studien har vært med på å bestemme hvilke mønstre jeg kommer fram til analysen. Jeg har gjennomført en tverrgående analyse for på den måten å sammenfatte informasjonen fra alle mine informanter. I denne analysen har jeg valgt å benytte meg av systematisk tekstkondensering som redskap. Systematisk tekstkondensering egner seg blant annet for utvikling av beskrivelser og er inspirert av Giorgis fenomenologiske analyse (1985) og siden modifisert av Malterud.

I mitt forsøk på kategorisering, vil jeg benytte en strategi som benevnes som ”editing analysis style”, og dette vil si at jeg skal identifisere enheter i datamaterialet som kan danne grunnlag for utvikling av kategorier, som i sin tur kan brukes til å reorganisere teksten slik at meningsinnholdet kommer tydelig frem (Malterud 2011:95). I praksis vil dette si at datamaterialet har blitt gjennomgått systematisk mange ganger, for på den måten å kunne sortere ut informasjon. Malterud (2011:98) henviser til Giorgio (1985) og hans anbefaling om at denne analysen utføres trinnvis og at viktige stikkord er:

Figur 8. En oversikt over Giorgis (gjengitt i Malterud 2011:98) analysetrinn. Fritt utformet av oppgaveskriver.

I min gjennomgang av datamaterialet har fremgangsmåten vært slik at jeg først har gått gjennom materialet flere ganger for å skaffe meg et generelt overblikk. Deretter gikk jeg gjennom det for å forsøke å finne bakenforliggende teoretiske perspektiv som i sin tur kunne gi en teoretisk forankring. Jeg sorterte emnene i grupper under samlebetegnelser, for så å se tilbake til problemstillingen og gruppere disse igjen etter relevans. Jeg valgte da ut fire

emnebolker som jeg sorterte under *"overordnet nivå"*, *"soldatens rammefaktorer"*, *"kulturelle forskjeller"* og *"kapasitetsbygging"*.

4.7 Verifisering

Verifisering av forskning kan i sum oppsummeres med begrepene validitet, reliabilitet og generaliserbarhet. Dette er essensielle begrep å ta i betraktning for å vurdere arbeidets soliditet.

Utvalg av informanter

Jeg hadde allerede valgt å forholde meg kun til dem som hadde tilhørighet til Hæren på deployeringstidspunktet. Informanter med slik tilknytning viste seg også å være enklere å få tilgang på via eget nettverk, samt at disse i stor grad hadde hatt direkte kontakt med lokalbefolkningen i Afghanistan. At noen av personene i dette utvalget da ville ha en eller annen form for kjennskap til meg fra tidligere, kunne være en utfordring og i realiteten ikke en faktor jeg ville ha stor kontroll over. Jeg måtte derfor være svært bevisst i min tilnærming til potensielle informanter og i den grad det var mulig forsøke å unnlate at tidligere interaksjon fikk innvirkning i intervjusituasjonen. På den annen side har dette nettverket og disse kontaktene gjort meg i stand til forholdsvis enkelt å få tilgang til informasjon som en annen sivil kanskje ikke kunne fått i like stor grad. På den måten opplevde jeg det som en fordel å kunne benytte meg av kontakter. Ryen (2002) viser også til at Nielsen og Repstad (1993) påpeker at det å intervju personer man står i et eller annet nært forhold til, kan by på utfordringer. Noen kan kanskje ikke føle seg frie til å snakke åpent, jeg som intervjuer kan kanskje unngå ubehagelige oppfølgingsspørsmål for å skåne intervjuobjektet, noe som i sin tur gjør at jeg sitter igjen med ufullstendig informasjon. Dette er noe jeg har vurdert og jeg har også søkt å være svært bevisst problematikken. Jeg påpeker likevel at ingen av informantene er mennesker jeg har jevnlig kontakt med. Noen har jeg aldri møtt før, og noen har jeg sporadisk kontakt med. Jeg opplevde heller ikke at informantene ga uttrykk for tilbakeholdenhet i intervjusituasjonen, heller tvert om. Nettopp det at de hadde kjennskap til meg fra tidligere gjorde at det allerede var etablert en tillit som jeg følte muliggjorde en åpen dialog.

Informantene ble kontaktet via e-post hvor jeg i generelle former beskrev tema for oppgaven og bakgrunn for valget av denne. På den måten fikk jeg for det første sikret at alle fikk lik informasjon i første kontakt, samtidig så kan det å få en e-post kanskje oppleves som mindre invaderende enn om jeg hadde kontaktet mulige informanter per telefon. Denne kontaktetableringen gikk stykkevis og delt da jeg bevisst valgte å kontakte kun en potensiell informant om gangen. Dette for å kunne ha best mulig oversikt over hvem som var kontaktet da jeg i liten grad nedtegnet informasjon med bakgrunn i at jeg hadde et mål om at informantene skulle være anonyme.

Min initielle målsetning var å gjennomføre intervju med om lag 6-10 personer, og jeg så tidlig at målgruppen ville være soldater i alderen 25-45 år. Jeg hadde et ønske om å få med informanter for så stor del av perioden fra 2001-2011 som mulig, samt en viss aldersmessig spredning på utvalget. Kjønnsmessig ville jeg muligens stå overfor visse utfordringer da jeg var usikker på hvorvidt jeg ville være i stand til å finne en kvinne som ville være villig til å stille opp. Dette ikke med utgangspunkt i at kvinner nødvendigvis ville ha større betenkeligheter med studien, men rett og slett at det er en naturlig lavere kvinneandel som har deltatt i operasjonen i Afghanistan enn hva tilfellet er for menn ⁴⁵, samt at jeg i eget nettverk ikke hadde slike kontakter. Jeg valgte derfor å avgrense også i forhold til kjønn, og besluttet å kun kontakte menn. Jeg ser at det antagelig ville kunne være interessant for en større type studie å undersøke hvorvidt det kan eksistere en kjønnsmessig ulikhet når det gjelder vurdering av oppdrag og måloppnåelse.

Kontaktetableringsfasen ble svært spennende for meg. Jeg opplevde tidlig at jeg fikk svært god respons og at dem jeg kontaktet var villige til å delta. Hvorvidt denne villigheten baserte seg på et konkret ønske om å si noe om Afghanistan og oppdraget der, eller om den var knyttet til at de hadde tidligere kjennskap til meg, er vanskelig å vurdere. Jeg kontaktet totalt 8 soldater. 1 person takket nei til å delta, og det er vanskelig for meg å vurdere eventuell årsak, men denne personen tilhører en del av Forsvaret som er svært spesialisert noe som *mulig* kan være noe av forklaringen. 1 person sa seg initielt villig til å delta, men svarte ikke på henvendelser da tidspunkt for intervju skulle fastsettes. Vedkommende ble derfor ikke inkludert i studien.

⁴⁵ Tallmessig utgjør den kvinnelige andel som har tjenestegjort i Afghanistan i perioden 2001-2010 under 7%

Jeg har med andre ord intervjuet 6 soldater, hvorav samtlige har hatt tilhørighet til Hæren på deployeringstidspunkt. Jeg har gitt samtlige en egen kode i mine nedtegninger, men for enkelthets skyld vil disse kun få benevnelsen ”soldat 1”, ”soldat 2” og så videre i min gjengivelse i studien. Informantene har hatt gradsnivå fra fenrik til major på intervjutidspunktet. Ulikt gradsnivå vil gi ulik erfaring i yrket og jeg anså det derfor viktig å få en viss spredning også her. Jeg har fått informanter som har tjenestegjort i Afghanistan i årene 2003-08 og 2010-11 og dette tilfredsstillende min originale målsetning om å dekke så stor del av perioden fra 2001 til i dag som mulig. For leseren av denne studien ville det antagelig vært interessant med mer bakgrunnsinformasjon på den enkelte informant, så som hvilke avdelinger og hvor operativ den enkelte har vært, eventuelt tilleggsutdanning og så videre, men dette er bevisst utelatt fra min side for å sikre den enkeltes anonymitet.

Reliabilitet

Reliabiliteten sier noe om påliteligheten eller graden av nøyaktighet og konsistens. Denne nøyaktigheten sikter ikke bare til utforming av intervjuguide og valide spørsmålsstillinger, men også etterarbeid og bearbeiding. Pålitelige data vil gi større troverdighet til eventuelle funn. Reliabilitet vil blant annet dreie seg om hvorvidt eventuelle funn kan reproduseres av andre forskere ved bruk av samme metode (Kvale og Brinkmann 2009:327). Det var med bakgrunn i reliabiliteten at jeg besluttet å gjennomføre en full transkribering av alle intervjuene for å sikre meg at verdifull informasjon ikke gikk tapt. For en mer dreven forsker vil det klart kunne være mulig å løse dette på andre og mindre tidkrevende måter.

I denne studien ligger mulige feilkilder i utvalget av informanter, mulige frafall, utforming av intervjuguide og bearbeiding og analyseprosess. Utvalget er gjort ut fra tema samt eget nettverk. De informanter som ble forespurt om å delta, ble dette fordi de tilfredstilte de krav jeg initielt hadde satt for deltagelse, samt at jeg mente at de kunne ha en forutsetning for å uttale seg.

Validitet

Med definisjonsmessig validitet tenker vi på gyldighet eller relevans, med andre ord hvorvidt en studie undersøker det den er ment å skulle undersøke (Kvale og Brinkmann 2009). Dette

vil blant annet inkludere det å samle inn relevant data for problemstillingen, eller det vi ønsker å vite mer om. Dersom intervjuguiden ikke er godt nok utarbeidet og/eller ikke relevant for det man ønsker å studere, vil man kunne sitte igjen med et datamateriale som ikke er valid for problemstillingen. Når jeg i denne studien har satt meg som mål å kartlegge norske soldaters perspektiv på kapasitetsbygging i Afghanistan, er det for det første vesentlig for validiteten at soldatene har et grunnlag for å uttale seg ved at de faktisk har tjenestegjort i landet. For det andre må jeg ta hensyn til begrepsvaliditet, altså at soldatene hadde en forutsetning for å *forstå* det jeg ønsket å måle. Begrepsvaliditet beskriver i hvilken grad man måler det begrepet har til hensikt å måle. I min studie ville det si at jeg måtte ”oversette” kapasitetsbygging til noe som var observerbart for soldatene.

I min studie har jeg intervjuet et utvalg soldater i alderen 25 til 43 år. Jeg så det som vesentlig å ha representanter for alle disse ”tiårene”, dette da alder og derav modenhet *kan* ha en innvirkning på vurdering av oppdrag og målsetninger. Tre av informantene hadde tjenestegjort i Afghanistan da de var i 20-årene, men det viste seg vanskelig å få disse til å reflektere retrospektivt over egne tanker og eventuelle holdningsendringer fra deltagelse i tidlige operasjoner kontra senere. Det var alltid den siste deployeringen som satt friskest i minnet. Dette gjaldt likevel kun egne tanker og holdninger. Episoder og enkelthendelser kunne informantene gjengi selv om de hadde hatt flere ”turer” bak seg. Det samme gjaldt særlig den delen av intervjuguiden som tok for seg ressurser. Det er vanskelig å spekulere i årsaker til dette, men for en soldat vil ressurser være en klar del av hans rammefaktorer og derav særlig viktig. Det er mulig at siden dette er noe soldaten anser som viktig, derav også er noe som vedkommende husker godt.

Generaliserbarhet

Generalisering vil si at man søker å trekke slutninger for at funn også kan gjelde for en større gruppe enn eksempelvis mine informanter, en slags ytre validitet. En klar svakhet med denne studie er utvalget av informanter. I og med at mitt utvalg er såpass lite kan mine informanter representere særtrekk og ikke nødvendigvis være representative for alle soldater. Mitt begrensede utvalg medfører uansett at grunnlaget for å generalisere til en større populasjon er svakt, men dette har heller ikke vært min ambisjon.

4.8 Rapportering

Med rapportering legger jeg at min skriftlige fremstilling skal være gjenkjennelig for mine informanter, og ikke minst at den skal være forståelig både for de som har tilhørighet til Forsvaret som system men også for eventuelle utenforstående. Samtidig har det også vært vesentlig å ivareta mitt løfte til informantene om anonymitet, og dette er særlig vektlagt i rapporteringen. Eventuell informasjon som kunne ha bidratt til identifisering av informanter er derfor bevisst utelatt fra studien.

4.9 Etske betraktninger

Problemstillingen i forhold til Forsvaret som system kom tidlig til uttrykk gjennom enkelte informanter. Ansatte i Forsvaret oppfattes ofte som svært lojale mot ”systemet” og dersom undersøkelsen på noe tidspunkt kunne oppfattes som kompromitterende i forhold til Forsvaret som arbeidsgiver, ville dette kunne skape utfordringer på flere nivå.

I all forskning må man forholde seg til etiske prinsipper. Disse gjelder spesielt hvordan man forholder seg til informantene og deres informasjon. Alle deltagerne ble forelagt en muntlig samtykkeerklæring med informasjon om studiet og hva deres opplysninger skulle brukes til. Dette er vesentlig informasjon da de har krav på å vite hva de er med på, og selvstendig skal kunne avgjøre om de ønsker å delta eller ikke. Det er viktig å innhente samtykke fra informanter, men av og til kan det være en balansegang mellom det man ønsker å oppnå, nemlig sikkerhet for intervjuobjektet, og det å ”skremme” unødige. I et så lukket system som Forsvaret er, var jeg helt avhengig av at informantene kunne stole på full anonymitet. Som Ryen (2002:83) påpeker kan et samtykkeskjema fremkalle skepsis og i noen tilfeller gjøre at informantene føler seg ekstra utsatt. Dette var det motsatte av hva jeg ønsket og hva min intensjon var, men samtidig var det informantens forsikring om at jeg ikke hadde noen intensjoner om å misbruke opplysningene jeg måtte få. Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) anbefalte meg da også å gå bort fra et skriftlig samtykkeskjema, men heller utføre dette muntlig med utgangspunkt i ønsket om anonymitet. Alle informantene fikk også melding om at de når som helst i prosessen skulle kunne trekke seg fra studien dersom de ønsket det.

Alle mine informanter har blitt anonymisert og jeg har vært svært nøye på at ingen skal kunne gjenkjennes i oppgaven. Det var også min intensjon å skrive en ugradert ⁴⁶ oppgave, noe informantene fikk melding om. I de tilfeller hvor eventuell gradert informasjon likevel skulle komme frem i intervjusituasjonen, ble de bedt om å gi melding om dette slik at jeg kunne fjerne slike opplysninger i transkriberingen.

⁴⁶ Ugradert – ikke følsom informasjon. Tilgjengelig for offentligheten.

5.0 Empiri

5.1 Forsvaret som organisasjon

I innledningen av presentasjonen av empirien skal jeg sette av noen linjer til å forsøke å beskrive Forsvaret som system og organisasjon. Når jeg i denne studien har satt meg fore å forsøke å kartlegge et lite utvalg norske soldaters perspektiv på operasjonen i Afghanistan, må dette også sees i sammenheng med Forsvaret som arbeidsgiver. Forsvaret er en sammensatt organisasjon som i prinsippet er bygd opp hierarkisk, samtidig som det er en organisasjon med flere tradisjoner og lang kultur. Det ligger i premissene for en hierarkisk organisasjon at noen innehar mer makt enn andre og at graden av innflytelse og medvirkning fra arbeidstagerens side, vil kunne variere ut fra hvor i systemet man befinner seg. Dette kan i sin tur påvirke hvilket inntrykk den enkelte sitter igjen med i forbindelse med en operasjon som den i Afghanistan, og er trolig en del av konteksten i min studie. Jeg hadde i min intervjuguide satt opp en rekke forskningsspørsmål som jeg ønsket svar på, og disse skal behandles i denne empiridelen.

5.2 Hvilke kjennetegn og bakgrunn har soldatene?

Mine 6 informanter er menn og de har alle tjenestegjort i Afghanistan mens de har tilhørt våpengrenen Hæren. Utvalget har en spredning i alder fra 25 til 43 år. Gradsmessig har jeg representanter fra fenrik til major på intervjutidspunkt. 1 av informantene var soldat da han deployerte. 2 av informantene er etablert med familie og barn, mens 4 av informantene ikke er det. De har ulik fartstid i Forsvaret, noe som gjenspeiles av gradsvariasjonen og ikke minst alder. Jeg har med overlegg ikke laget en matrise med inngangsverdier på hver enkelt informant, da dette kan vanskeliggjøre anonymisering. 3 av informantene har tatt sivil utdanning på ulike nivå, 1 av disse har en spesifisert fagutdanning.

Informantene har ulike forklaringer på hvorfor de valgte å begynne i Forsvaret. Spenning, slippe studielån og tilfeldigheter skisserer hovedessensen. Samtlige gir uttrykk for at de trives godt i Forsvaret, men at dette ikke dermed betyr at de blir i Forsvaret i uoverskuelig fremtid. 2 av informantene ga uttrykk for at dette var avhengig av stilling og ikke minst hva som eventuelt var aktuelt på den sivile jobbfronten. Familiehensyn ble særlig vektlagt i denne vurderingen.

5.3 Hvordan har soldatene opplevd oppdraget?

Informantene har opplevd oppdraget på ulike måter, særlig avhengig av hvor mange deployeringer de har hatt og ikke minst hvor i Afghanistan de har tjenestegjort. Informantene har tjenestegjort i alt fra 1 – 3 deployeringer. Varigheten på deployeringene har variert (og varierer) utfra hvilken avdeling man tjenestegjør i. For noen av mine informanter har den vært på 6 måneder mens den for andre har vært nede i underkant av 2 måneder. 1 av informantene har hatt flere sammenhengende deployeringer, og har slik sett stått i AO⁴⁷ i tett oppunder to år.

Ingen av soldatene ga uttrykk for at de opplevde det problematisk at Norge deltok i operasjonen i Afghanistan, men særlig 2 ga uttrykk for at belastningen var ujevnt fordelt på mannskapene i Hæren og at de opplevde dette slitsomt.

”.. Ja for å si det slik så.. folk som har vært ute er de man ringer til først og det er spesielt når man har en stilling man ikke fyller fordi det ikke er søknader eller.. og.. i løpet av tiden min i xx (utelatt for å sikre anonymitet) så hadde jeg tre konkrete henvendelser på stillinger”.. (soldat 3)

” ..jeg syntes kanskje at det var mange andre som skulle vært ute før meg.. for det er fortsatt folk i Forsvaret som ikke har vært ute. Og det er et problem i Forsvaret at noen tar belastningen mens andre tar nesten ikke belastning i det hele tatt..”. (soldat 3)

” ...Og det er jo krise om dagen. Altså.. vi har nok penger i Forsvaret og Hæren.. men vi har ikke folk til å gjøre jobben. Og det er.. det er de stakkarne som er igjen som må gjøre jobben for de som ikke er der.. for de som mangler. . og det er en uholdbar situasjon der folk går på 110% hele tiden.. og vi ser det.. folk detter av som fluer...”
(soldat 4)

Ingen av mine informanter hadde blitt direkte beordret. For å utdype dette så var det en ganske klar holdning blant 4 av informantene om at det gjaldt å ta ”turer” ut på tidspunkt som var beleilig for en selv og familien. Dette kunne bidra til at man ble ”fredet” en periode etterpå, noe som gjorde at man til en viss grad hadde kontroll med deployeringen selv. Disse gjorde altså bevisste valg for å unngå å havne i den situasjonen at de ble beordret mot sin

⁴⁷ AO – Area of operations

vilje. Flere av informantene hadde opplevd konkrete forespørsler om å reise ned i misjonsområdet etter hjemkomst, og gjerne kort etter en avsluttet deployering. Ledige stillinger som skulle besettes var også en medvirkende faktor i vurderingen av hvorvidt man skulle søke seg frivillig ut. 4 av informantene fremholder at det at de fikk muligheten til spennende stillinger som innebar noe annet enn den ”vanlige” tjenesten, var en sterk bidragsyter til at de søkte seg ut da de gjorde.

Det fremkom også at soldatene som arbeidstagere hadde en klar tanke om i hvilken grad de kunne påvirke egen arbeidssituasjon, det være seg her hjemme eller i Afghanistan.

”Du kan fighte settingen så lenge man kan komme med tilbakemeldinger og sånn. Men det er en grense for hvor mye man gidder å bruke på det, og så må man ha fokus på det man skal. Man kan ikke fighte en setting evig. Det er faktisk et oppdrag man skal løse og da må man ha fokus på det og gjøre det man skal, og få det til å fungere”. (soldat 2)

Ovenstående utsagn gjenspeiler kanskje noe av dynamikken i en hierarkisk organisasjon, hvor man må forholde seg til ordrer. Denne bevisstheten rundt egen rolle er nok en dyd av nødvendighet når man er ansatt i en organisasjon som Forsvaret, hvor man de siste årene har måttet forholde seg til en arbeidshverdag som like gjerne impliserer operasjoner utenfor Norges grenser.

Informantene beskriver oppsettingsperioden forskjellig, både i forhold til tidsbruk og utbytte. Særlig 2 av informantene er tydelige på at oppsettingsperioden var lite effektiv i forhold til tidsbruk, samt lite relevant for deres stilling. Det kom også tydelig frem at det var store mangler ved oppsettingen dersom man dro ut som første kontingent innen et fagfelt. 2 av informantene var spesielt kritiske til oppsettingsperiode over 4 måneder. De fremholdt at utbyttet ikke nødvendigvis ble bedre da man ikke var flinke nok til å luke ut tema som ikke var relevante.

”..Når oppsettingsperioden blir mer avskrekkende enn det å dra til Afghanistan. Når du skal bo som ei rotte, og kanskje til og med jobbe livet av deg før du drar ut.. og kanskje ikke spesielt målrettet.. for du bruker tid på adm som kunne vært administrert av andre. Ja da er det ikke sikkert at alle synes det er like interessant. Personlig.. som jeg har sagt før.. jeg kommer til å stritte imot.. de må beordre meg.. ikke fordi jeg har noe imot å dra til Afghanistan. Jeg kan dra imorra jeg. Jeg har dratt til Afghanistan på 3 dagers varsel før jeg ifm xx (utelatt for å sikre anonymitet). Og det er ikke noe problem. Og der folk vil jeg

skal gjøre en jobb.. der kan jeg gjøre en jobb. Men altså... den tiden jeg skal bruke før jeg er klar til den jobben.. så lenge fasilitetene ikke er på en ordentlig måte..” (soldat 3)

2 av informantene som hadde egen familie og barn var tydelige på at familien ikke var spesielt positiv til deployeringer, men at de til en viss grad klarte å tilpasse seg da det ble ansett som å ”høre med til jobben”. Belastningen ble likevel vurdert som svært stor og de tiltak Forsvaret eventuelt kunne bidra med i forhold til familiestøtte ble vurdert som ikke tilfredsstillende.

”..man uttaler at man tenker familiepolitikk på sånne ting.. men det virker ikke.. det er ingen ... ingenting.. ingen tiltak som kan erstatte at du er borte. Du er borte. Du er ikke der. Og jeg vet i mange tilfeller.. det er mamma som er hjemme med unger og familieansvaret og du er ikke der. Du kan si hva du vil om kompensasjonstillegg, snømåking og hjelp til å skifte hjul og sånne ting. Men det er altså et ubetydelig bidrag.. i mot den vanskelige situasjonen..”. (soldat 4)

Økonomiske fordeler ble i noen grad fremholdt som et argument som familien kunne ”kjøpe”, men 4 av informantene var tydelige på at den økonomiske siden ved deltagelse i utenlandsoperasjoner var blitt mindre fordelaktig enn tidligere. For de av informantene som ikke hadde egen familie, kom det tydelig fram at deres nærmeste pårørende som foreldre og søsken i liten grad forstod begrunnelsene for at de reiste ut og at de var svært engstelige så lenge de var i Afghanistan. Den yngste av informantene hadde nettopp fylt 20 år ved første deployering, noe som kanskje kan være en sterk bidragsyter til foreldregenerasjonens engstelse.

5.4 Er forholdet mellom krav og ressurser proporsjonalt?

Informantene opplevde i varierende grad at tilgangen på nødvendig materiell var tilstede. Flere fremholdt også at denne beskyttelsen ikke var konstant, men at den varierte ut fra hvilken avdeling og hvilken stilling man hadde.

” ...den ene dagen kan du sitte i tysk Dingo.. pansret til tærne liksom.. og du tenker at nå kan det bare komme rullende en stridsvogn... jeg sitter jo ganske safe.. og til den andre dagen da hvor du sitter i en upansret landcruiser og kjører gjennom Mazar-e-sharif da.. skjer det noe nå, så er du så godt som ferdig. I de stillingene jeg har vært i så har det ikke vært konstant da.. du har liksom utrustning, du har skuddsikker vest, og så

har du de våpnene du måtte velge å ta med deg.. men liksom om du sitter i en pansret eller upansret bil... eller måtte gå i shelter.. eller til fots.. det forandret seg fra oppdrag til oppdrag". (soldat 5)

" vi hadde ikke biler... så fikk vi låne noen gamle Mercedeser som hadde gått i Bosnia da.. men de brøt jo sammen hele tiden... og på slutten så fikk vi noen tyske kjøretøy da.. de var pansret.. og da hjalp det. Da slapp du liksom å kjøre rundt og være livredd... for at det skulle gå av en bombe liksom. Og da følte vi oss litt tryggere... " (soldat 5)

*".. i 2007 så kjørte jeg en bil som jeg ikke kunne åpne døra på. Jeg måtte drive og fikle ned i her.. (*viser med hånda*) og hvis jeg først fikk den opp, så måtte jeg drive og fikle for å låse den da. Så jeg måtte trene på å hoppe over døra når jeg skulle ut av bilen. Og det er jo ikke holdbart i det hele tatt så å gå fra det til Iveco var jo helt himmelen". (soldat 6)*

"..vi dro jo i grønne uniformer med AG-3.. ja jeg vet ikke om vi hadde AIM-point en gang jeg.. vi hadde ikke lykter, noenting. Eh.. vi hadde en skuddsikker vest som var en minerydder vest egentlig... ja det var en svært low-tech avdeling. Det mest avanserte vi hadde var en CV-90 stormpanservogn som vi hadde med oss noen av. Alt materiell var stort sett gammel arv fra Kosovo. Utslitt, pansrede biler som knakk fordi de var utslitt. Hele kjøretøyparken kom fra Balkan stort sett... bare sarv. Drit. Eh.. det var der vi startet." (soldat 4)

Dilemmaet oppstod særlig dersom informantene var første kontingent innen et "fagfelt". 1 av informantene var svært tydelig på at Forsvaret som system hadde store utfordringer med å omstille seg de økte krav til forbedret utstyr og ressurser. Denne informanten satt ofte med en følelse av å "stange i veggen" da han måtte argumentere for hvorfor han hadde behov for ulike typer utstyr. Et motargument han ofte hadde hørt var at "dersom det ikke står i satsen så har du ikke behov for det". "Satsen" ble etter hans utsagn utarbeidet for en annen krig og hadde ingen relevans for oppdraget hans i Afghanistan, men det var vanskelig å få gjennomslag for dette i Forsvarets byråkrati.

Dette til tross så er alle informantene entydig positiv til utstyrsbedringen som Hæren har gått gjennom i løpet av operasjonen i Afghanistan. Dette gjaldt både enkeltmanns- og avdelingsutstyr. Samtlige vurderte dette til å ha blitt bedret fra 2001 til 2011. Denne

utstørsbedringen er lett gjenkjennelig i hæren som har hatt en rivende utvikling i løpet av de siste 10 år, og går på alt fra soldatutrustning til kjøretøypark til eksempelvis digital flystøtte. 2 av soldatene var veldig tydelige på at denne utviklingen ikke har gått av seg selv, men har blitt fremtvunget av enkeltindivids innsats samt at vi har gått på tap i operasjoner som igjen har ført til innkjøp av antatt bedre materiell.

Når det gjelder medsoldaters kompetanse så beskrives denne som varierende. I avdelinger som hadde hatt god samtrening vurderes den som svært god, mens det særlig i ulike staber kunne variere veldig. 1 av informantene var tydelig på at dette var problematisk i de tilfelle man skulle jobbe sammen med noen som ikke var godt nok forberedt på den mer operative delen av operasjonen.

”...men så er det sånn at vi har jo mange stabsoffiserer som mer eller mindre blir plukket enkeltvis.. og det er jo sånn at hvis du.. eh.. jobber i en stab feks i vernepliktsverket.. ikke til forkleinelse for de.. men de er jo ikke ofte på skytebanen de. Og det er ikke ofte man tenker at hva gjør jeg hvis jeg får en skuddskade i skuldra..”
(soldat 3)

Det operative planverket ble av de aller fleste bekreftet til å fungere godt, og ikke minst ha hatt stor fremgang i løpet av misjonsperioden fra 2002 og frem til i dag. 2 av informantene var derimot klare på at ikke alle kollegene hadde vært like bevisst sin rolle i operasjonskonseptet som de kanskje burde.

”..var ikke like tro mot det og hadde en mye mer aggressiv fremferd. Noe jeg personlig tror har fremprovosert voldelige holdninger i enkelte områder og ført til mye misnøye i motsetning til andre områder hvor kanskje befolkningen ikke har blitt utsatt for det samme. Dette er jo en kombinasjon antageligvis mellom befolknings... etnisitet og tilhørighet og sånne ting også.. men jeg tror at noe av.. det at man ikke har vært tro mot operasjonskonseptet har ført til en dreining i sikkerhetssituasjonen som ikke har vært helt heldig da. Kan hende det hadde skjedd uansett. Men noen er mer aggressive i sin fremferd enn andre.. eller var.. ihvertfall da jeg var der sist. Eh.. og det er jo sånn ennå. Og da blir jo responsen deretter fra befolkningen..” (soldat 4)

Media og dets pågang ble opplevd ulikt av informantene. Den grunnleggende holdningen syntes å være skeptisisme, og særlig i diskusjonen rundt TMBN og oppslagene i den

forbindelse i 2010. Samtlige informanter omtalte denne saken uten at det betyr at de nødvendigvis hadde særlig tilknytning til nevnte avdeling.

"..For det var media som blusset det opp.. og det var media som skrev de store overskriftene.. som vi bare men herregud, det her er jo helt twista!" (soldat 6)

".. politikerne er jo ikke de som roper "hurra, nå skal vi ut på eventyr".. men det er jo de som sender oss. Da må jo vi gjøre jobben best mulig. Du tar ikke andre plassen når du skal i strid" (soldat 6)

Dette til tross, hadde majoriteten av informantene et inntrykk av at opinionen i Norge (altså folket) hadde støttet soldatene fra TMBN da skandaleoppslagene var på forsiden av de største avisene. I denne forbindelse er det interessant å merke seg at storparten av den øverste ledelse i Forsvaret i dag, ikke har opplevd strid i samme skala som enkelte soldater har gjort i Afghanistan. Spesielt i saken med TMBN ble dette opplevd som problematisk for noen av soldatene.

"...et problem at journalistene slipper så nært innpå. De presenterer noe som blir uforståelig.. og det verste av alt.. noe forsvarsledelsen av og til tar avstand fra. Men det.. problemet der er at forsvarsledelsen også representerer en tid der man ikke visste hva skarpe kamphandlinger var. Sunde og co er avlegs. De har aldri vært i en stridskontakt. De er unntaket de som har vært det. Og de har ikke begrep om hva det dreier seg om". (soldat 4)

Denne frustrasjonen fra enkelte av informantene var ganske tydelig og synliggjør noe av problematikken rundt dagens Forsvar hvor erfaringsnivå og belastning har endret seg vesentlig de siste 10-15 år. Noen påpekte at de syntes interessen fra media var overraskende lav, og at de eneste gangene interessen syntes å ta seg opp var dersom norske soldater ble drept.

"Nei jeg synes jo de godt kunne skrevet mer. De virker forholdsvis uinteressert. De skriver egentlig... ja nei med mindre det har skjedd noe spesielt da.. noen har omkommet, veibombe, en eller annen statsråd har.. noe har skjedd.. at noen har rotet det til.. da først... man får jo ikke høre noenting om utviklingen.. og det som faktisk er interessant.. " (soldat 5)

5.5 Hvordan fungerer møtet mellom ulike kulturer?

Det var store forskjeller mellom informantene i forhold til hvor mye kontakt de hadde hatt med lokalbefolkningen. 1 av informantene omtaler kulturforskjellen som overraskende mindre enn han hadde forventet, mens andre omtaler at forskjellene var så store at det var vanskelig å forstå afghanerne. Her var det også et tydelig skille mellom de soldatene som hadde tjenestegjort i urbane strøk, kontra de som hadde tjenestegjort i større deler av landet inkludert rurale strøk. I byene kunne det synes som om de kulturelle forskjellene var mindre og/eller de var ikke så synlige som på landsbygda.

*”...Sånn ifht kulturforståelsen så var det mye likt. Jeg har inntrykk av at det kan være relevant på landsbygda, men her i Mazar i storbyen så er det veldig vestlig orientert egentlig. Jeg har vært borti en gang at en av arbeiderne.. ja han gjemte seg bak en container da.. og jeg tenkte ”hva skal han nå”.. så jeg fulgte etter da. Og da satt han og ba. Resten av arbeiderne gjorde bare sånn *gestikulerte med hånda at han var tulling*. Det var liksom ikke vanlig å be da. Og det er litt sånn artig ifht.. vi mobber jo liksom kompisene våre hvis de kommer fra landet.. og sånn er det her og. ... en av de kastet fra seg ei flaske. Så jeg sa til han at ”..pick up the garbish”. Og da sprang han og tok opp flasken da. De andre bare flira av han da. Og sa ”xx is from the mountains”.. så da visste han liksom ikke bedre da. Han var fra Marmal-fjellene”. (soldat 1)*

1 av informantene omtaler forskjellen som så stor at den forberedelsen han hadde fått fra Forsvaret bare kunne glemmes. Flere utfordrende kulturforskjeller ble nevnt i intervjuene, og samtlige hadde en erfaring med dette temaet.

”Ja altså, mellom Norge og Afghanistan så er det jo natt og dag. Det er den måten å tenke på. Det er Inshallah. Hvis.. ingenting betyr noe ifht å planlegge for dagen etterpå. Det er en helt fraværende planleggingsevne. Eh.. fordi de ser at det er ikke sikkert at de lever imorgen så hvorfor skal jeg gjøre noe idag... ja greit mat til meg og familien min, det er nok. Og da burde det egentlig være godt nok. Og ja det er en salig blanding av de som har den religiøse tro, muslimene, og de som er oppfostret på den russiske tankegangen uten den religiøse tilknytningen.. uten at de sier det høyt, men du ser det helt tydelig... og de har egentlig hentet det verste fra begge deler. Hvor de ikke ser noe poeng i å planlegge morgendagen. Og de har ikke initiativ i det hele tatt. Til å gjøre noe. Uten at de får en direkte ordre om det. Når det gjelder ønsker og... Du kan ønske så mye du vil, men så lenge sjefen ikke har sagt det, så skjer det ingenting”. (soldat 2)

Problematikken rundt korrupsjon var noe nesten alle soldatene fikk erfaring med på ulike nivå. Dette gjenspeiler noe av utfordringene landet står ovenfor og som trolig er med på å begrense nytteeffekten av bistandsmidlene til landet.

"...i 2008 så brukte de vel omlag 100 000 dollar på å bore et brønnhull. Amerikanerne betalte bare 10 000 dollar for det samme brønnhullet. Bare fordi de var tilstede og kontrollerte boringen. Da vet du at 90 000 dollar av de pengene forsvant i noens hender..". (soldat 2)

"..samme som de Bluebird bussene.. vet ikke om du har sett de amerikanske skolebussene?.. de kjøpte jo inn masse.. til å bruke til troppetransport.. så var en på verksted. Så dagen etter da.. da hadde den stått utenfor, så skulle de starte den opp og de kom 50 meter så viste det seg at dieseltanken på 300 liter.. den var tømt! Når vi hadde en kandak som skulle fra Mes og til Meymaneh..så fikk vi telefoner da fra en lokal bensinselger oppi veien der.. da stod soldatene da og solgte bensin av fuelbilen som var med i kolonnen. Så de stod der og tappet av fra bilen da. Så det er en sånn gjennomgående korrupsjon. Ikke bare sånn i gangen i regjeringskvartalet men til den jevne mann altså. Finner du en mulighet til å selge ett eller annet, eller ta ett eller annet så gjør du det". (soldat 5)

"Det er veldig mye korrupsjon. Det så vi jo bare på drivstoff og telefonkort. Altså en feltvogn da.. Ranger, som de kjører rundt. Hadde kjørt 2,5 km og brukte i snitt 15 l på kilometeren eller noe sånn.. Så det er.. de stjeler drivstoff som bare det.. .og langt på vei i samarbeidet med ISAF så forventer de å få drivstoff.. så vi har vært med på operasjoner hvor de har forventet at ISAF skal bidra med drivstoff så de møter første dag med bilene uten drivstoff. Hvor vi bare kjører fra dem for det er bare tull. De har tappet av bilene for drivstoff, og det er bare tull." (soldat 2)

"..Men de er jo så korrupte.. de lyver, de stjeler og de har ikke noe lojalitet i det hele tatt. Men det skjønner jeg veldig godt. Hadde jeg bodd der så hadde jeg gjort akkurat det samme selv. Da hadde jeg løyet, stjålet og gjort det jeg kunne for å brødfø min familie". (soldat 5)

Samtlige av soldatene ga uttrykk for at korrupsjon var problematisk, samtidig hadde alle en overraskende avslappet holdning til det. De ga uttrykk for at slik var det i Afghanistan og at

man kunne forsøke å motvirke det, men at de ikke kunne bruke for mye energi på å irritere seg over det da det ikke hadde noen hensikt.

Når det gjelder eventuelle forskjeller mellom etniske grupperinger, så hadde noen erfart dette. Dette gjaldt særlig i de tilfellene hvor man forholdt seg til eksempelvis ANA eller ANP. Dette var forsøkt motvirket blant annet ved å unngå at det ble stor overvekt av enkelte etnisiteter i eksempelvis ANA.

”Ja de har en sånn fordelingsnøkkel som sier at... du skal representere alle 4 hovedbefolkningsgruppene som de følger ganske slavisk.. sånn at du ikke får en hel bataljon som...kun.. usbekere for eksempel”. (soldat 2)

Både pashtunere og hasarer ble fremhevet som befolkningsgrupper som innehadde en lav posisjon spesielt i Faryab. Konflikter mellom de ulike gruppene kom særlig til syne i situasjoner hvor de var tvunget til å samarbeide. Dette ble ofte løst ved at den som var i flertall og/eller hadde høyest posisjon i organisasjonen var den som gikk av med ”seieren”.

”...det er klart at pashtunere var i mindretall. De var det ingen som ville ha med. For det er der Taliban kommer fra. Og det var jo det min mann var. Pashtuner. Så for han var det vanskelig å forholde seg til de andre offiserene da.. for han ble liksom sett ned på.. for han var pashtuner.. han burde egentlig være glad for at han fikk sitte på kontoret sitt og...” (soldat 5)

Flere ga også uttrykk for at det var store motsetningsforhold mellom ANA og ANP, og at dette til tider kunne skape problemer for planlagte operasjoner og annet.

”Hvordan fungerte så samarbeidet mellom ANA og feks det lokale politiet? Veldig dårlig. Det var hat. De hatet hverandre. Det var altså.. ja. ANA ville ikke samarbeide med politiet. Man var egentlig mer på vakt overfor det lokale politiet enn overfor.. ja fordi de visste at politiet var infiltrert... ja av kriminelle” (soldat 2)

Dårlig samarbeidsklima mellom hæren og politiet var en side av saken, en annen var at noen av de norske soldatene ga klart uttrykk for at heller ikke de kunne stole på politiet.

”...Spesielt på check-points. Der styrer de sin egen hverdag. Med forsyninger og. Men når vi har dratt opp til check-points.. som vi skulle avløse da. Og terminere da. For den skulle ikke være der lenger for det hadde vært så mye korrupsjon og sånne ting. Da vi kommer opp dit så står det noen sivile folk der da med våpen på ryggen og greier.. og vi

spør om de er politi da. Nei de var ikke politi. Men hva er dere da? Nei de var bare.. en Talibaner som var utrolig god til å jukse for å si det sånn. Eller han visste hva han drev med da... han kunne prate for seg. Og han gikk bare videre da.. og vi kunne liksom ikke skyte han. Men så vi sprengte hele check-pointen da.. i lufta. Og terminerte den. Og de politifolka der.. jeg ville ikke lagt livet mitt i deres hender for å si det sånn. Og de var sånn afghan border police. Og det er den verste sorten slik vi så på det da. Nå er jo ikke det fasiten, men det var slik vi så på det. De lever sin egen hverdag, og bor tett i tett på Taliban.. ” (soldat 6)

Utfordringene med å skille sivile afghanere og såkalte opprørere var et selvsagt tema for særlig 4 av informantene. 1 hevder at han fort tilegnet seg ferdigheter i å ”lese” folk, mens en annen hevdet at det tok kort tid før man skjønnte hvem som var vennligsinnet og hvem som ikke var det. Det er et problem for de internasjonale styrkene at opprørere gjemmer seg blant sivilbefolkningen.

”...Jeg har et visst bilde av hvordan talibanern ser ut. Pashtunerne ser litt annerledes ut enn tadsjikerne. Tadsjikerne ser litt sånn mongolsk ut, mens pashtunerne ser litt sånn pakistansk ut sant..” (soldat 1)

Disse 4 informantene var likevel svært tydelige på at det som var en venn den ene dagen, like gjerne kunne være en fiende neste dag. Derfor opplevde de ofte situasjonen som uforutsigbar i tjenesten.

5.6 Hvordan fungerer rollefordelingen mellom det humanitære og det militære bidraget?

Det er en klar rollefordeling mellom det humanitære og det militære bidraget i utgangspunktet, dette da ISAF har hatt ansvaret for sikkerheten i landet. Statsbyggingen i Afghanistan er jo et kombinert prosjekt hvor den militære biten bare utgjør en del av en større helhet. Det humanitære bidraget er vesentlig sett i betraktning de økonomiske overføringene, men 5 av mine informanter hevdet at mer kunne vært oppnådd dersom det var et sterkere samarbeid mellom det humanitære og det militære bidraget. Alle er klar over Norges syn på dette fra politisk hold, samtidig etterlyser informantene en bedre samordning for å utnytte kapasiteten til fulle.

” ...det vi er opptatt av.... er at hjelpeorganisasjonene skal bli med ut og hjelpe.. i 2006 var det xx hjelpeorganisasjoner i Afghanistan. Og alle satt i Kabul. Og ingen ville reise ut fordi det var for farlig. Det som var det store problemet for oss da var jo at vi gjerne ville ha organisasjonene ut. Komme og hjelpe til. Bygge en skole. Rense en brønn.. eh.. kjøre legeundersøkelser, helseundersøkelse.. bare for å vise. At ting kan bli ivaretatt da. Men det var ikke sikkert nok”. (soldat 5)

”Du kommer dit som humanitær organisasjon; da blir du kategorisert som en fremmed uansett. Om du har grønn uniform eller annen så vil du være en fremmed. .. ja de militære skyter og dreper. Men du må se det i en helhet, og i det store og hele så er det rimelig presist det vi driver med der borte. Ifht militære operasjoner. Og du må bare som humanitær innrømme at du er en fremmed uansett. Så enten kan du være med de militære eller så kan du sitte lenger bak og la afghanerne gjøre jobben min, og vite at 50% av pengene mine går til korrupsjon..” (soldat 2)

”...det humanitære kunne aldri funnet sted om det ikke hadde vært for de militære. De som skaper sikkerhet er jo de militære styrkene. Jeg tror vi taper en del på at vi har et så sterkt skille mellom de. For sivilbefolkningen så er en nordmann en nordmann. Hvit mann i Afghanistan. Om du står der og sier at du skal skape sikkerhet eller om du står der og sier at du skal bygge en skole, så er du en hvit mann. Jeg tror ikke de klarer å skille på det der.. sånn som vi tror at de gjør. Og det er igjen en kulturkrasj. Det intellektuelle folket, nordmenn i denne sammenheng, blir sett på av.. folk som lever i et føydalsamfunn.. som ikke skjønner demokratiske mekanismer og moderne samfunnsmekanismer i den vestlige verden. Som rett og slett ikke passer inn. Så jeg tror det er så enkelt som at en hvit mann er hvit mann nesten”. (soldat 4)

5.7 Hva har oppdraget bidratt til?

Alle 6 informantene er av den oppfatning at oppdraget har bidratt til en viss stabilitet i regionen for en periode. 4 av de mener også at man har bidratt til å demme opp for terror.

”...men altså.. dersom man ser på at man har beveget seg fra steinalderen og inn i middelalderen.. riktignok den mørke middelalderen.. så ser man at man er på riktig vei da. Men man må ha et perspektiv.. man kan ikke se det med norske øyne men med

afghanske øyne. Man har flyttet seg veldig langt fra 2001 og frem til idag med afghanske øyne". (soldat 2)

"Det er mange år som skal til for å endre totale Afghanistan. Det må jo bygges god infrastruktur. På en helt annen måte enn i dag. Et stort prosjekt da. Forsvaret med militære styrker er jo bare en liten del av en sånn sak. Det er jo bare for å sikre arbeidsforholdene egentlig. Hvis det ikke blir veier, hvis det ikke blir strøm, vann.... hvis det ikke kommer mat på bordet. Hvis du ikke kan tilby et alternativ til den narkotikagressplenen.. som gir dem nesten tilsvarende med mat på bordet. Hvorfor skal du da slutte med opium?" (soldat 3)

"Hvis man kun ser på den militære delen av innsatsen så funker den rent stridsteknisk veldig bra. Men det funker ikke dersom man kun ser på den militære delen isolert. Fordi man skyter stort sett geværsoldater som får 10 dollar dagen. Man tar hverken ut de politiske aktørene som er korruperte ei heller de militære aktørene som har slektskap langt inn i regjeringen. Fordi man ikke tør." (soldat 2)

"...økonomiske krefter internt i Afghanistan som ikke er så veldig hissige på at vi er der. Så det legger ikke til rette for.. i og med at vi ikke kan forbedre hvermanns sitt dagligliv... du ser at det går fremover.. han som bor i den ene landsbyen ser ikke så stor forskjell på fra nå og ti år tilbake i tid. Jeg tror hverdagen hans er ganske lik. Så hvorfor skal det da være en haug med nordmenn, amerikanere, tyskere som driver og farter rundt der og kommer og stiller masse spørsmål til enhver tid?". (soldat 3)

Flere av informantene opplevde dette som problematisk og etterlyste en større helhet i satsningen i Afghanistan.

På hjemmebane har oppdraget bidratt til bedre tilgang på egnet utstyr og ikke minst utviklingen av nytt og forbedret materiell. Trening av mannskaper og kompetansen på både enkeltmanns- og avdelingsnivå har blitt høynet i enkelte deler av Hæren.

Samvirke med andre nasjoner er en viktig del av styrkeoppbyggingen og struktur for arbeidet i Afghanistan, og for Norges del innebærer det samarbeid med flere nasjoner i ISAF. Det er helheten av det internasjonale bidraget som er vesentlig. Samvirke mellom ulike nasjoner

oppleves variabelt, og det fremheves særlig av 4 av informantene at samvirke til tider var svært krevende med ulike rammefaktorer fra nasjon til nasjon. Kulturelle utfordringer, ressurser og ikke minst språk ble nevnt som særlig utfordrende.

” ..Samvirket på nivået mitt fungerer bra. Men på detaljnivå.. for Ola Soldat feks med amerikanerne så fungerer det bra med feks amerikanerne. Vi har jo et ganske likt system. Ganske tungrodd. Mye byråkrati. Paperwork. Chain of command. Men det er litt enklere å samarbeide med oss da”.

Hvordan da?

”Jo du har jo chain of command, vi kan iverksette ting uten nødvendigvis å ha et papir på det. Vi fikser. Så har du tyskerne... de er rett og slett håpløse..” (soldat 1)

Enkelte fremholdt at samvirke med andre nasjoner fremstod noe enklere i de tilfellene hvor man samarbeidet med nasjoner som var forholdsvis lik egen nasjon. Nordiske samarbeidsland syntes i enkelte tilfelle å være å foretrekke fremfor eksempelvis øst-europeiske land hvor både kultur, språk og økonomi kunne spille inn på oppdragsutførelsen.

” ..altså noen er jo.. feks MOT lagene da.. de latviske.. de er jo profesjonelle.. det er flinke folk liksom.. men de landene der har en tendens til å bruke personell i stillinger som kanskje ikke burde vært personell i stillingen... for de har ingen andre å ta av.. så da får de kanskje et lynkurs da.. du skal gjøre den jobben her.. osv. Og det er greit det hvis du skal være kokk eller noe sånt, men når du skal sitte i opsen da og/eller noe annet så blir du jo litt bekymra da.. går ting riktig for seg. Får han med seg den informasjonen han skal ha, og går det riktig? Og veldig ofte i sånne regimestater så blir du straffet hardt hvis du ikke gjør jobben din.. så hvis du glemmer ett eller annet.. så kan det faktisk være at de skyver det under teppet da, istedet for å stå frem og si at jeg glemte det her og det er viktig at dere får vite nå selv om det er litt sent. Så de har en tendens til å droppe det da. For de som satt feks i opsen... de hadde jeg ikke bestandig helt tro på... men ...” (soldat 5)

” ...og kommunikasjon. Veldig vanskelig. En ting å få de til å forstå hva du sier. En annen ting er om de har forstått betydningen av det du sier. Ja jeg hører hva du sier, jeg forstår ordene, men de skjønner kanskje ikke meningen med det. Og så velger vi jo å samarbeide med land.. ja vi er pålagt å samarbeide med Latvia, men det er ikke akkurat enkelt å samarbeide med latvierne når det er kun de høyeste offiserene i bidraget som

kan engelsk og ingen andre kan engelsk eller skjønner engelsk. Det gjør det veldig vanskelig. Og i enkelte situasjoner rett og slett farlig.. å jobbe sammen med dem.. for de skjønner ikke hva du mener...” (soldat 4)

” Jeg jobbet jo blant annet i en tysk-dominert stab. De har helt forskjellig måte å operere på. Og der er det veldig politisk styrt. Snakker jeg med offiseren så er han stort sett enig og samkjørt, men de får ikke lov i så stor grad til å gjøre det som kanskje enkeltindividene ønsker å gjøre. Men det er altså sånn at det må helt opp på høyeste nivå i Tyskland når man skal gjøre noe på operasjonelt nivå i Afghanistan. Det er altså sånn.. nesten sånn at de har politiske offiserer ute.. så det er veldig styrt.. og det er.. ofte veldig hemmende for tyskerne..” (soldat 3)

”..Det var litt kulturforskjeller ifht at vi.. tyskerne er litt sånn restriktive ifht samvirke... og litt sånn bedrevitere.. og ønsker egentlig ikke å ha noe samvirke... eh.. det var ihvertfall vårt inntrykk”. (soldat 2)

” ...systemet deres (tyskernes) er vanskelig. Det er helt andre målsetninger. De er mye mer restriktive ifht hva de skal gjøre. Ambisjonsnivåene blir forskjellig. Så handler det selvsagt om ressurser. La oss si Ungarn; de har ikke mye ressurser til å gjøre ting. Både militært og humanitært. Gir ulike ambisjonsnivå...” (soldat 3)

Til tross for at ISAF-styrkene står under samme kommando, innebærer ikke det at ISAF-sjefen kan instruere styrkene etter sine behov. De fleste ISAF-land har sterke begrensninger på hva de kan gjøre og hvor de kan operere.

Ingen av informantene fremholder spesielle prosjekt igangsatt av ISAF som de var fornøyde med. 1 av informantene nevnte særlig ett prosjekt som var igangsatt av en lokal, pengesterk afghansk forretningsmann i Mazar. Mentoreringsarbeidet innen ANA og ANP ble fremholdt som interessant og en potensiell viktig faktor i et fremtidig Afghanistan.

”...Og så jernbane. De bygde ihvertfall jernbane opp til Usbekistan. Men eh.. jeg vet ikke om den fungerer nå, men de har nå bygd den. Og vi så jo; de har jo etablert et ganske godt skolevesen i Mes da. Det er jo en rik by. Mye på grunn av vår tilstedeværelse, men også fordi det tiltrekker seg mye handelsvirksomhet da. Sentral. I nord. Da så vi blant annet et stort antall jenter som går på skole da. I skoleuniform.

Men idet du kommer ut på landet så er nok de samme innslagene av jenter på skole ikke tilstede. Men så det fungerer jo. Skolevesenet fungerer ganske bra. Veiprosjekter.. altså kommunikasjon. Handel. For å få varene til byene. For at vi skal komme oss ut. For at vi skal få operasjoner... ja altså ut i distriktene.. for å få nødhjelp frem og tilbake. IKT biten. Du ser jo at enhver afghaner har mobiltelefon. Kanskje bedre enn du har. Iphone. Eller den kinesiske utgaven. Så de får jo mye mer informasjon ut da. Det er jo også langt på vei positivt da. Det fungerer jo. Men det er jo fortsatt mye fattigdom og sult. Både i byene, men spesielt på landsbygda. De delene av landet hvor man ikke har så god kontroll så er det liten utvikling.” (soldat 2)

”Brønner har jeg sett. Og det tenker jeg jo.. det er jo bra. Men det er kanskje på det nivået da.. vi har utrettet noe. Vi har mistet noen nordmenn. Vi har tatt livet av opprørere, men hva vi har oppnådd med det... Det har jo bare blitt flere opprørere, og mindre norske styrker. Jeg kan jo si at ja jeg ser byggene.. og ANA får jo støtte av USA i biler feks... hæren.. men.. jeg synes det er veldig overflatisk. De fine møtene med landsbyherrene og sånne ting. Det er mulig jeg har for liten innsikt til å fortelle noe om det. Men det landet har så mye problemer. Med korrupsjon og alt mulig rart. At.. nei det er vanskelig å si. Det er mange som sier at det som skal til i Afghanistan er et generasjonsskifte. Men det viser seg jo at de yngre.. de skal jo ta over etter sin far. Så jeg tror ikke det blir noe særlig skille på de generasjonene.” (soldat 6)

..Vei har jeg jo sett. Og det er jo den Ringveien de drev og bygde. Hvor det er en kinesisk kontraktør som bygger den veien. De er jo stadig vekk utsatt for attentat. Taliban liker jo ikke den veien. Da beveger vi oss for fort i områdene deres liksom. Også har du jo opprustningen av sykehuset i Maymanah, og det har jeg jo sett. Og så har du noe skoler i provinsen. OMLTn som stod for det opplegget. Men det er stort sett det jeg har sett”. (soldat 5)

”...I Mes så har vi sunket vannspeilet med 70% feks. Vi har brukt opp alt vannet deres. Tilført masse søppel.. ja.. nei for å være ærlig så vet jeg ikke om vi har bidratt med så mye.. ” (soldat 5)

”...Så har de vannkraft da. I bølter og spann. Så jeg synes jo blant annet at Statkraft burde vært inne.. gitt de noen råd. Modernisert vannkraftverkene.. eh.. hjulpet de å

utnytte vannkraften på en helt annen måte. Ja for fjellene vil jo gjøre at det alltid vil være snø der. Så da kunne de ihvertfall utnyttet vannkraften for å sørge for strøm. Ihvertfall til de store byene". (soldat 2)

" ...Nei så, det vi har... vi mentorerer på overordnet nivå da. Politisjefer og sånne ting. Men ingen på lokalt nivå. Det er fryktelig sjelden. Ja, de får opplæring, men.. og det er det som også er litt problematisk da.. den opplæringen de får.. det er den samme opplæringen de får i nordiske land.. men sånn 3 årig studium det klarer du ikke å få til.. så da må du ta den amerikanske modellen.. sånn 12 ukers kurs, hvor du tar inn en mann fra gata på et slags vekterkurs og så heller sørge for at de lenger oppe har kunnskapen til å styre godt. Og der ligger jo også litt av konflikten da i ISAF; hvordan styre politiet? De er ikke helt enige. Og i mellomtiden skjer det jo ingenting" (soldat 5)

5.8 I hvilken grad opplever soldaten at vi løser oppdraget?

Datamaterialet viste at noen av soldatene innehadde en stor grad av bevissthet rundt sin rolle i det storpolitiske spill og mekanismene bak Norges deltagelse i Afghanistan.

"... forsvare landet? Nei, det er jo ikke snakk om det. Det er snakk om å dra politisk kredibilitet for norske politikere slik at den egentlige bekymringen for Norge, som er invasjon fra Russland.. eller at Russland skal gjøre noe i nordområdene.. at forsikringsbrevet er betalt til USA slik at de ihvertfall gidder å ofre oss en tanke om det skulle skje noe". (soldat 4)

"... Jeg klarer liksom ikke å gå noe lenger innpå enn at vi trenger å gi vårt bidrag til NATO egentlig. Det er egentlig der jeg sitter. Men hvorfor USA er der inne.. det eneste jeg kan si er at regjeringen der nede har bedt om vår støtte.. og da har jo vi gjort det.."
(soldat 6)

Flere av soldatene omtaler at det i Afghanistan eksisterer et eget ISAF-marked i tillegg til det ordinære arbeidsmarkedet. ISAF-markedet ble ofte foretrukket av de lokale da dette var bedre betalt.

" ...mens amerikanerne betalte 2-3-400 dollar om dagen til tolkene sine... og de hadde også veldig ofte ingeniører, leger og sånne ting.. og de ble veldig ofte kritisert da for at

de støvsugde jo de yrkesgruppene fra nærmiljøet.. for de har da ingen lege for han sitter i leiren og tolker for amerikanerne liksom...” (soldat 5)

”Vi ansatte to afghanere som kunne være vaktmester-typer i leiren. Plukke søppel og koste litt og sånn. Han ene rekrutterte jeg fra den ene entrepenøren vi hadde. Han snakket pashto, dari, urdu.. ja jeg tror han snakket 11 språk eller noe... jævlig oppegående fyr da..” (soldat 1)

Det er lite i datamaterialet som tyder på at ISAF har problemer med rekruttering av arbeidskraft, dette da lønnen er klart bedre enn hva den enkelte afghaner ellers ville få utbetalt. Dette kan i sin tur reise en problemstilling i forhold til at styrkene på den måten ”støvsuger” det lokale arbeidsmarkedet for kvalifisert arbeidskraft, noe flere av informantene påpekte.

Det er verdt å merke seg informantenes generelle inntrykk av lokalbefolkningen i landet. Det er tilsynelatende store forskjeller på lokalbefolkningens holdninger til de internasjonale styrkene på landsbygda og i byene. Dette er ikke overraskende da enkelte deler av landet har fått føle mer på det utenlandske militære bidraget enn andre, med de ulemper dette måtte innebære.

” ..lokalbefolkningen i byen er ikke så glad i oss. Og de driter jo i hvem du er.. de sier... de fremmede soldatene er jo bare her bak piggråd i leirene sine liksom.. og når de kommer ut så kjører de fort.. og bare gjør mer skade enn godt da.. og så lenge Taliban var her så kunne man sende kjerringa og unger til torget liksom.. uten at de ble rana eller banka opp da. For da var det ihvertfall en form for sikkerhet liksom.. selv om det var et brutalt regime så..” (soldat 5)

” ..Men hva den afghanske opinionen mener... det tror jeg aldri jeg kommer til å finne ut. Fordi noen der nede.. de vinker og smiler og hele greia. Og noen.. blikket er sånn.. jeg håper sønnen min dreper deg imorgen type greia. Det ser du med en gang du kjører inn i en landsby for eksempel... Du ser de øya. Du ser hva slags hensikter.. 90% av landsbyen har egentlig..” (soldat 6)

”Hva tror du vi gjør ved at vi er der da? Hva utretter vi?

Ja jeg har stilt meg selv det samme spørsmålet. Men jeg har innsett at det går ikke an å bare ta livet av opprørerne så er det ferdig. Det ville jo blitt uansvarlig mye liv tapt. Og jeg skjønner heller ikke hvor de får alle disse folka fra. For de går jo på tap på tap på tap når de møter oss i strid. Men de møter opp mannssterke dagen etterpå”. (soldat 6)

Samtlige soldater var samstemte i det at de er skeptiske til at Afghanistan skal kunne overdras fullstendig til seg selv etter 2014. Alle er av den oppfatning at enkelte styrker må bli i landet, men at dette i stor grad antagelig vil være på mentoringsnivå. 3 av informantene var derimot svært skeptiske og viste til økende deserteringsstall som et mulig hinder for at disse organisasjonene skulle lykkes.

”Jeg tror det blir et helvete. Det tror jeg. ANA vil antageligvis klare å holde sammen. Men hvis det blir for ille og de ikke får hjelp, så vil vi jo se en deserteringsfaktor.. og da begynner jo ballen å rulle da. Og da er vi jo tilbake til ”every man for himself”.. og da blir det jo anarki. Og det er jo i og for seg anarki.. i noen områder.. i Bala Morgab for eksempel, lenger vest enn Ghowrmach. Der sitter Taliban. Der styrer de. Det er ingen vestlige styrker som går inn dit. Da går de på en smell”. (soldat 6)

”ISAF har jo en uttrekningsvisjon, enkelte ting må være oppfylt før vi kan trekke oss ut. Har etablert sikkerhet i landet slik at hjelpeorganisasjonene har kommet inn, som gjør at forholdene for den jevne afghaner blir bedre, som i sin tur gjør at de ikke hjelper Taliban. Det er jo det langsiktige målet da. Før du får alle de der linet opp så kan man ikke trekke seg ut. For da vil alt falle sammen. Som et korthus”. (soldat 5)

”Skeptisk. Tror ikke det vil fungere. I noen deler av landet vil det fungere. Blant annet i nordområdene. Der hvor du ikke har det store innslaget av pashtunere. Men i sør og i øst vil du ha ganske store problemer med det. Eh.. utenfor de store byene. Hvor altså Taliban har.. og der er det Taliban. De har ganske god kontroll. I Faryab feks vil jeg tro at det vil ta ganske lang tid før... de kan overdra det.. for å oppnå suksess da. For der har du ganske sterke fronter mellom pashtunere og usbeker blant annet”. (soldat 2)

”...det er altså utfordringer i Faryab. Det er langt unna sentralmaktene, dårlige kommunikasjoner. Ja.. tungt innslag av narkotikamisbruk. Det er i grenseområdet, og da vil det automatisk være mye smugling. Og mye kriminalitet, og da er det en salig

blanding mellom de tungt religiøse bandene og de lokale bandene som stiller seg til disposisjon og.. til den som betaler”. (soldat 2)

”Men fra ISAF.. perspektivet. Har vi lyktes?

Hvilket ISAF perspektiv? Å hive Taliban fra makta og innføre demokratiske styreformer som skal føre til et fredelig Afghanistan? Nei. Vi har ikke lyktes. Vi har feilet. Stort. I det ISAF trekker seg ut kommer antageligvis Taliban tilbake til makta. Det eneste vi har oppnådd er.. at vi har.. som russerne bidro til og.. Ødelagt landet militært.. ved å bombe litt her og litt der. Ved å skyte litt folk og skape dårlig stemning. Det gjør kanskje at hvit mann kanskje er enda mindre likt enn før. Nå hadde de sikkert klart.. fint å ta livet av hverandre sjøl.. hadde vi ikke vært der. Så det er ikke sikkert at det hadde spart noen menneskeliv. For det som har ødelagt Afghanistan mest er jo borgerkrig og interne stridigheter. For Afghanistan er jo ikke noe land.. det er ingen nasjon. Det er en buffersone inneklemt av mange stater. Pakistan, India, Iran og Sovjet i nord. Kina i øst. Og så ble det en buffer mellom alle de her. Britene spesielt i India da.. som ikke ville dele grenselinje med Russland. Og det ble Afghanistan. Mens usbekere og pashtunere har jo ikke noe felles i det hele tatt. Det eneste er at de har blitt inneklemt på samme område. Med et gjerde rundt da på en måte. Eh... så de har ikke noe nasjonsfølelse og det er et av de kriterier som bør være tilstede for å bygge et samfunn. Der du skal enes om en agenda osv.” (soldat 4)

Avslutningsvis i presentasjonen av empirien velger jeg å ta med et sitat som er interessant i seg selv da det forteller noe om hva enkelte av soldatene i Afghanistan har opplevd og kanskje reflekterer over etterpå.

”Det var en kontakt jeg husker veldig godt. Hvor han ene Talibansoldaten vi skjøt. Han døde jo ikke. Så jeg kom etterpå og ga han sanitetshjelp. Han skjønte jo ikke hva jeg gjorde.. Du kunne jo se i øya hans at han visste at jeg skulle ta frem glocken og gjøre slutt på han der og da. Men når jeg legger våpenet på ryggen istedet og gir han sanitetshjelp.. til og med kaller inn et helikopter og shipper han videre med helikopter.. det er.. Jeg har bilder av at jeg sitter der og har en Taliban soldat på fanget da.. som jeg holder rundt og prøver å legge i en stilling hvor han får puste best mulig. Og først så prøvde jeg å snakke til han gjennom tolken.. hvor jeg prøvde å spørre om han ville sitte eller ligge. Men han ville ikke snakke med meg i det hele tatt da.. det var helt uaktuelt da.. Så la jeg han bare ned da. Og det gjorde jo kjempevondt. Og da snakket

han jo med tolken og "jajaja.. jeg vil heller sitte enn ligge".. så da sa jeg jo bare til tolken at nå må du si at nå er kampen over og nå skal du få hjelp. Jeg vet det høres absurd ut, at vi først skyter deg og så hjelper deg. Men det er sånn vi velger å gjøre det. Jeg håper jo at.. jeg sitter jo med en sånn godtroende tanke at han forteller dette videre da.. for jeg vet jo at han rømte fra sjukehuset noen måneder etterpå når han ble frisk. Men det hadde vært morsomt.. når du kommer så nært på folk.. jeg skulle betalt mye jeg for å se hva slags meninger og oppfatninger han har av oss og meg da etterpå.. og hva han velger å fortelle videre.. om han bare velger å forkaste det. Så dumme de var som lot meg leve. Det synes jeg hadde vært spennende å vite. Men det går jo på en liten detalj da. Men å se på Afghanistan i storhet, det klarer jeg ikke". (soldat 6)

6.0 Drøfting

I foregående kapittel presenterte jeg mine informanternes empiri sett opp mot de forskningsspørsmål jeg hadde valgt i min intervjuguide. I dette kapitlet skal jeg forsøke å knytte denne empirien opp mot teorien slik at jeg er i stand til å besvare problemstillingen på en måte som for leseren ikke bare er forståelig, men også setter operasjonen i Afghanistan i et perspektiv. Jeg har innledningsvis valgt å ta for meg Rokkans fire faser i nasjonsbyggingsprosessen. Deretter har jeg valgt å ta med mentorering og militær/humanitær bistand som et supplement, da dette var tema som soldatene viet en del oppmerksomhet i intervjuene.

6.1 Makt i statsbyggingsprosessen

Rokkan (1993) utarbeidet en grunnleggende modell for politisk utvikling, og beskrev det som en interaksjon mellom fire primære komponenter. Disse er makt, kultur, rett og økonomi, og var i sin tur utformet som en slags trinn i en prosess hvor fasene måtte gjennomgås suksessivt for å oppnå et godt resultat.

Makt er den første fase i Rokkans nasjonsbyggingsmodell. Østerud (2002) omtalte dette som statlig kontroll, (kapittel 3.3), og dette innebar at statsmakten hadde kontroll over territoriet gjennom administrasjon, skatteoppkreving og kommunikasjon. Rokkans (kapittel 3.3) sentrale fokus om at det i den første fasen i en nasjonsbyggingsprosess må etableres et forsvar som kan være med på å beskytte juridiske løsninger av konflikter, *ble* ivaretatt i Afghanistan, dog ikke av lokale styrker, men av internasjonalt militært nærvær. Det fremstod derimot som forvirrende for lokalbefolkningen at det var et skille mellom ISAF – styrkenes noe mer ”myke” fremgangsmåte i sine aksjoner, kontra amerikanere og andre som deltok i OEF (Suhrke 2009:239). ISAF har også hatt endret mandat og operasjonsmønster underveis, noe som tilsier at denne tilsynelatende forskjellen mellom OEF og ISAF operasjoner kanskje har blitt mindre etter hvert. Men initielt er det grunn til å tro at dette skillet var lett å oppdage dersom man målte soldatenes fremferd, men var trolig vanskelig å forstå fra en sivilists ståsted som forholdt seg til de uniformerte som en homogen masse. Dette støttes også av empirien, hvor informantene påpekte at lokalbefolkningen antagelig i varierende grad var i stand til å skille de internasjonale styrkene fra hverandre (kapittel 5.6). Utfordringene ved en mobilisering av folket som etterlyses av Amdam, (kapittel 3.4), synliggjøres i empirien

(kapittel 5.5) hvor en av informantene pekte på fravær av planlegging blant afghanerne. Informanten så dette i en kulturell sammenheng, og dersom man skal se tilbake til Rokkans (1993) modell, kan det være problematisk at viljen til å handle ikke nødvendigvis er tilstede dersom det ikke gis en klar ordre om noe (kapittel 5.5). Amdams (2011) fokus på en ressursmobilisering innenfra for en bred tilnærming i kapasitetsbyggingen har således, i følge empirien, vanskelige kår.

Afghanistan har komplekse maktstrukturer (kapittel 3.5) som er interessant å se nærmere på i drøftingen av Rokkans (1993) første fase som omhandler makt i utviklingsprosessen. Denne omtales blant annet som en fase hvor kulturelle bånd etableres på tvers av lokale maktsentre. Mine informanter viste til maktstrukturer i Afghanistan som de ofte daglig måtte forholde seg til. Disse (kapittel 3.5) maktstrukturene kunne være vanskelig å oppdage og ha sin bakgrunn i alt fra etnisk tilhørighet til relasjoner og forpliktelser inngått for mange år siden. Informantene oppgir også at lojaliteten blant lokalbefolkningen og maktpersoner er svært skiftende og til tider uforutsigbar. På bakgrunn av empirien og teorien er det grunn til å tro at forbindelser mellom ulike maktsentre nok kan etableres, men at dette bare har skjedd i noen grad i Afghanistan. Etnisitet ble særlig påpekt av mine informanter som en utfordring (kapittel 5.5), og kan derfor være et mulig hinder på veien til en forening av befolkningen. Selve maktbegrepet hviler på en forståelse av at man lykkes i å etablere en beskyttelse av etablerte rettigheter. Dersom vi ser tilbake på Rokkans (1993) statsbyggingsprosess er det interessant at ”makt” og forening av interesser og følelse av identitet er viktige grunnlag for den videre prosessen. Særlig når man vurderer et land som har så komplekse maktstrukturer som Afghanistan. Det kan derfor være ekstra utfordringer knyttet til statsbygging i Afghanistan sett i forhold til de ulike maktaktører som alle må tas hensyn til i større eller mindre grad, samt ikke minst det faktum at flere synes å ha egeninteresser som kommer i første rekke. Det er liten grunn til å tro at Faryab som provins skiller seg vesentlig fra Afghanistan for øvrig, og det er derfor rimelig å anta at komplekse maktstrukturer også vil gjenfinnes i andre provinser.

6.2 Kulturelle ulikheter – etniske utfordringer?

Kultur er Rokkans andre fase i nasjonsbyggingen, og skildrer særlig etableringen av skole, kommunikasjonskanaler som medier og en økt følelse av identitet hos befolkningen. Østerud (2002) omtaler dette som en nasjonal integrasjon (kapittel 3.3) hvor man søker en tilnærming av språklig og kulturell standardisering gjennom skolevesen og assimilering av minoriteter. Rokkan (1993) fremhever viktigheten av medier som kan fungere som en form for kommunikasjonskanal i landet, og på den måten bidra til denne identitetsfølelsen. Informantene pekte her på store forskjeller i Afghanistan, og spesielt i forhold til urbane kontra rurale strøk (kapittel 5.5). Tilgang på ulike kommunikasjonsmidler varierer sterkt og det er uklart hvor stor del av befolkningen som har jevnlig tilgang til medier og eventuelt andre kommunikasjonsmidler. Til tross for at en av informantene (kapittel 5.7) omtalte at *”enhver afghaner har mobiltelefon”*, er det likevel ting som tyder på at dette ikke i klartekst betyr alle afghanere. Som tidligere nevnt (kapittel 3.5) er en stor del av befolkningen under fattigdomsgrensen, samt at en høy prosentandel av befolkningen også er analfabeter.

Etniske utfordringer vil nødvendigvis også gjøre seg gjeldende i denne fasen, da disse kan vanskeliggjøre denne følelsen av identitetsfellesskap som Rokkan omtaler (kapittel 3.3). Det er usikkert om premissene for en slik fellesskapsfølelse er oppnåelig med de motsetningene som hersker mellom ulike folkegrupper og ikke minst tatt i betraktning de ulike maktstrukturene nevnt i kapittel 3.5. Pashtunere ble spesifikt nevnt i det kapitlet, men empirien viser at informantene også påpekte at hasarer som folkegruppe er svært utsatt. Dette er en mye mindre folkegruppe enn pashtunerne, og problematikken er derfor i stor grad tilstede. Samarbeidsproblemer bekreftes av informantene som omtaler utfordringer mellom representanter for ulike etniske folkegrupper innen eksempelvis ANA (kapittel 5.5). Slike samarbeidsproblemer må også sees i sammenheng med Ulriksen (kapittel 3.5) hvor ulike maktkonstellasjoner ble drøftet. Fellesskapsfølelsen kan med andre ord i høyeste grad være til stede, men da ikke nødvendigvis på tvers av etniske folkegrupper og derved kanskje heller ikke så forutsigbar. Dette kan være særlig utfordrende å sette seg inn for enhver utenforstående aktør, uavhengig av hvorvidt vedkommende er sivil eller militær.

Informantene omtalte sine erfaringer i forhold til kulturelle ulikheter, men jeg opplevde aldri at de ga uttrykk for mangel på respekt i intervjusituasjonen. Uten at jeg skal forsøke å hevde at norske soldater er annerledes eller bedre enn andre nasjoner representert i ISAF, er det et

tankekors at forholdet mellom enkelte nasjoners soldater og afghanere er så til de grader dårlig som illustrert i kapittel 3.4. Bak tallene kan vi kanskje lese en grunnleggende mangel på tillit og respekt, noe som i ytterste konsekvens kan stille spørsmål ved ANSFs levedyktighet, og ikke minst hvor vellykket mentoringsarbeidet kan sies å være. Til tross for at ingen norske avdelinger har blitt utsatt for slike angrep, (kapittel 3.4), og heller ikke nødvendigvis kjenner igjen problematikken reist i ISAF-rapporten, er det likevel en bekymringsverdig utvikling som synliggjøres. De internasjonale styrkene har de senere år ikke lagt skjul på at man ønsker å komme i mål med de tiltak og prosjekt som er igangsatt i landet slik at afghanerne selv kan overta ansvaret for landet sitt. Det er derfor ekstra illevarslende at det tilsynelatende hersker en så dårlig stemning mellom enkelte internasjonale styrker og afghanske kapasiteter som de mentorerer, da dette kan være et hinder for et godt samarbeid.

6.3 Rett – politisk deltagelse

Rokkans (1993) tredje fase omtales som en arena hvor befolkningen aktivt tar del i arbeidet med det politiske system. Dette inkluderer alle momenter ved et politisk system, herunder også ulike borgerrettigheter. Dette er en vesentlig fase i en nasjonsbyggingsprosess da politisk stabilitet er målsetningen.

Østerud (2002) omtaler dette som politisk deltagelse hvor særlig utkantbefolkning og lavere samfunnslag innlemmes i forskjellige borgerrettigheter. Rokkan (1993) var av den oppfatning at utfordringene ved å etablere en statlig autoritet og nasjonal identitet må være løst før et system med bred politisk deltakelse kan stabiliseres. Dersom man skal se til Rokkans modell som optimal, vil man trolig ikke finne en sikker bekreftelse på at dette er oppnådd i Afghanistan, ergo kan man fundere på hvorvidt dette fundamentet for selve nasjonsbyggingen er sterkt nok. Fra norske soldaters ståsted ble frustrasjonen rundt dette særs tydelig i dokumentarene *"Norge i krig"* og *"Det afghanske mareritt"* (kapittel 3.5). Dokumentarene viser særlig en episode hvor norske soldater gjør forsøk på å få sine afghanske medsoldater til å sørge for at valgmateriell ble fraktet ut til et valgkontor var lokalisert i et område som ble betegnet som noe usikkert. Dokumentaren gir et inntrykk av at afghanerne var svært lite villige til å risikere noe for å få fraktet materiellet ut, til tross for et visst påtrykk fra sine norske mentorer. Man skal være forsiktig med å trekke drøfting og konklusjoner av en dokumentar, men de norske soldatenes frustrasjon ble i hvert fall svært tydelig og valgmateriellet nådde ikke frem.

Østerud (kapittel 3.3) påpeker også siktemålet med politisk stabilitet, men viser til at intervensjonsstyrkenes forutsetninger for å lykkes med en bygging av demokrati var begrensede tatt i betraktning at deres tilstedeværelse var lite etterspurt blant lokalbefolkningen. Til tross for at styrkene i utgangspunktet var der på overgangsregjeringens anmodning, er det et paradoks at selv president Karzai ved flere anledninger har gått ut offentlig og kritisert det internasjonale samfunnet (kapittel 3.4). Dette illustreres ytterligere av Ulama-rådets forslag om innskrenkning i kvinners handlefrihet (kapittel 3.4). Det internasjonale samfunn har hatt stort fokus på kvinners rettigheter i Afghanistan, og Ulama-rådets forslag kan ikke sees som noe annet enn et steg tilbake i forhold til ønsket utvikling.

Utfordringene ved politisk samspill ble også synliggjort i dokumentaren *"Norge i krig"* hvor PRT-sjef Solberg (kapittel 3.5) synliggjorde mange av de utfordringene han støtte på i møter med provinsledelsen. Solberg etterlyste et sterkere engasjement fra afghanernes side for å få prosjekter gjennomført. Dokumentaren viste flere tilfeller hvor lokal politisk ledelse ga tydelig uttrykk for at de forventet at de utenlandske styrkene skulle være de som stod for gjennomføring.

Mine informanter hadde bare i noen grad inntrykk av det politiske samspillet i landet, men lokale krigsherrer og deres innflytelse ble nevnt i flere av intervjuene. Informantene forholdt seg derimot i stor grad til det utøvende maktapparat som ANA og ANP. Empirien viser at det var særlige utfordringer knyttet til korrupsjon og ikke minst hvordan samspillet mellom disse to enhetene fungerte (kapittel 5.5). Informantene var tydelige på at korrupsjon kjennetegnet mye av samhandlingen som foregikk i landet, og at dette foregikk på alle plan, også i politisk ledelse (kapittel 5.5). Afghanistans problemer med korrupsjon er en bekymring da det kan rokke ved oppfatningen av et velfungerende demokrati. Dersom tilgangen til innflytelse og medvirkning er knyttet til hvor god økonomi og hvilke forbindelser det enkelte individ har, vil man ikke kunne si at man har oppnådd den politiske stabilitet som Rokkan og Østerud har skissert som optimal (kapittel 3.3).

6.4 Økonomi - velferdsutbygging

Økonomi er det siste trinnet i Rokkans nasjonsbyggingsprosess og en videreutvikling av det administrative apparatet. Herunder skal velferdstilbud, beskatning, inntektsoverføring med mer etableres (kapittel 3.3).

Østerud (2002) omtaler dette som en nasjonal integrasjon gjennom offentlig omfordeling og velferdspolitik. Informantene viste til popularitet blant lokalbefolkningen dersom man hadde med seg lege og derved et tilbud om helsehjelp på patruljer. Sømme Hammer (kapittel 3.5) viste til problematikken rundt narkotikamisbruk, og dette understreker problemene i et land hvor store deler av befolkningen er analfabeter og bygger livene sine på tradisjoner som er flere hundre år gamle. Ingen av mine informanter har påpekt narkotikamisbruk i ANA eller ANP som noe de har opplevd som problematisk, men at dette foregår er en kjent sak. Velferdstilbud i form av helsevesen er mangelfullt og gjør seg særlig gjeldende i rurale deler av landet.

Empirien viser at informantene blant annet kommenterte vannkraft som en av Afghanistans potensielt største ressurser, en ressurs som dessverre ikke utnyttes i den grad det burde. En av informantene etterlyser sågar et engasjement fra norske myndigheter gjennom eksempelvis Statkraft i denne forbindelse, og viser til at det er en viss likhet mellom Norge og Afghanistan når det kommer til tilgangen til mulig vannkraft. Informanten påpekte at Afghanistan, med sine høye fjell, burde ha et godt grunnlag for å utnytte denne naturressursen bedre (kapittel 5.7). Hvorvidt dette kunne vært en vei å gå er vanskelig å ta stilling til, men det ser ut til at det er en utfordring for Afghanistan å utnytte sine ressurser godt nok, noe som også understrekes av Eide (kapittel 3.5)

Afghanistan er avhengig av utenlandsk bistand den dag i dag. Suhrke (2009) påpeker at Afghanistan i begrenset grad har evnet å ta kontroll over økonomien. Budsjetten er fremdeles i stor grad basert på ekstern bistand (kapittel 3.5), og man har heller ikke fått tilstrekkelig kontroll over beskatning. Suhrke (kapittel 3.5) viser til at afghanske ledere historisk ofte har vært avhengig av utenlandsk økonomisk bistand, og trekker særlig frem tida under Daoud (1973-77) samt kommunistregimet (1978-92). Sammenligner man dagens budsjett med datidas, vil man se at landet i alt for stor grad fremdeles baserer seg på utenlandsk pengestrøm. En regjering som baserer sine budsjett på ekstern bistand vil i stor grad havne i

det dilemmaet at man må ta bidragsyternes ønsker i betraktning. Dette er en problemstilling som har gjort seg gjeldende i Afghanistan. Som tidligere nevnt (kapittel 3.5) er denne økonomiske avhengigheten trolig også med på å marginalisere parlamentet ved at det gir bidragsyterne mulighet til å drive sterk påvirkning. Utenlandske bidrag er så store at de utgjør om lag 90% av det totale budsjett. Således kan det i sum 11 år etter intervensjonen virke mot sin hensikt i det å hjelpe å stabilisere og kapasitetsbygge regionen, da det gjør lite for å styrke autoriteten og legitimiteten til nåværende regjering. Ekstern bistand og nærvær av utenlandske styrker er også med på å bygge opp under et urealistisk bilde av endring til det bedre.

6.5 Empowerment – kapasitetsbygging i Afghanistan

Afghanistan er et av landene som mottar mest utviklingsbistand fra Norge. I sum utgjør det omtrent 750 millioner kroner i årlig bistand i perioden 2008-12. Fokus har i stor grad vært på styresett, landsbygddutvikling og utdanning. Alle disse faktorene er viktige i en utviklingsprosess i Afghanistan. Fokus på styresett og utdanning spesielt er i tråd med Rokkans (1993) teorier, og helt vesentlig for å bygge landet til en enhet. Analfabetisme er, som tidligere nevnt, en stor utfordring i et land som har hatt begrensninger i utdanningstilbudet både geografisk og i forhold til kjønn.

Målet med empowerment eller kapasitetsbygging er at dette skal skje både individuelt og kollektivt (Amdam 2011). For Afghanistans del er det helt vesentlig at man evner å mobilisere en vilje og motivasjon i befolkningen slik at kapasitetsbyggingen bærer preg av lokal forankring, for på den måten å bli mobilisert på flere fronter. Det er avgjørende for en vellykket kapasitetsbygging at prosessen fungerer slik at det er balanse mellom den interne og den eksterne kapasitetsbyggingen. Slik tilfellet har vært i Afghanistan har man trolig i stor grad iverksatt eksterne tiltak uten at man har evnet å mobilisere lokalt engasjement godt nok. Det er grunn til å spekulere i om et lokalt engasjement i større grad hadde vært tilstede dersom man fra tidlig i prosessen hadde et bedre samarbeid med afghanerne selv, slik at prioriterte prosjekt i større grad ble iverksatt i tråd med lokalbefolkningens ønsker og behov.

Kapasitetsbygging har fra norsk politisk hold blitt fremholdt som noe av det viktigste vi bidrar med i Afghanistan. Empirien viste at 5 av mine informanter etterlyste et bedre samarbeid mellom det humanitære og det militære bidraget sett fra norsk side. Dette ble også nevnt i

kapittel 3.4, og særlig understreket av Solbergs kronikk. Det synes å eksistere et motsetningsforhold mellom det militære og det humanitære bidraget. Rent politisk har man hatt et klart standpunkt om at det skal være et skille mellom de to, og at noe annet ville være en ren sammenblanding. Strategidokumentet nevnt i kapittel 3.4. *kan* være et resultat av at man har sett et større behov for bedre samarbeid mellom de to bidragene, men det kan like gjerne være et naturlig neste skritt i operasjonen i Afghanistan i forhold til ansvarsoverdragelse. Sivile norske bistandsorganisasjoner er tilsynelatende ikke interessert i et tettere samarbeid med militære styrker, og hevder at et slikt samarbeid i stedet vil sette egen legitimitet i fare med det resultat at bistandsarbeidet blir farligere. De militære aktørene hevder på sin side at mange av deres operasjoner blir fånyttet dersom det sivile bidraget ikke følger på i de områdene hvor de militære har utkjempet kamper. De sivile og militære aktørene i Afghanistan har ulike synspunkt, men det er like fullt et legitimt spørsmål om ikke den totale norske bistanden hadde blitt bedre utnyttet ved en sterkere koordinering av de to bidragene. Når det er sagt, er det viktig å erkjenne at det må være et skille mellom disse to bidragene. Jeg er likevel av den oppfatning at dette kunne vært samkjørt helhetlig ved utarbeiding av en bedre overordnet strategi. Dette kunne vært gjennomført uten at de sivile aktørene nødvendigvis skulle føle at de gikk på akkord med egne prinsipper.

Mentorering er et av de områdene som av internasjonale styrker har blitt fremholdt som vesentlig for å bygge afghansk kapasitet og gjøre afghanerne i stand til å overta sikkerhetsansvaret for eget land. Informantene tok særlig opp mentorering av ANA og ANP som eksempler på kapasitetsbyggende tiltak. Når vi i tillegg vet at lignende prosjekt er igangsatt blant annet innen det lokale fengselsvesen, skoler og annet ser vi at det er igangsatt flere tiltak av kapasitetsbyggende art. Informantene pekte imidlertid på kulturelle ulikheter blant befolkningen som kan få betydning for graden av mobilisering blant lokalbefolkningen. Ulikhetene i befolkningen kan både sees som en kulturell ulikhet til vårt vestlige, demokratiske samfunn, men også til kulturell ulikhet internt mellom folkegrupper i Afghanistan. Kulturelle ulikheter internt i landet og provinsen Faryab blir fremhevet av flere av informantene, og det er klart at dersom dette får konsekvenser for den lokale mobiliseringen i form av manglende fellesskap og identitetsfølelse så vanskeliggjør det den interne kapasitetsbyggingen totalt sett. En samling av folket synes å være mangelfull, da særlig sett med utgangspunkt i Faryab provins hvor flere av mine informanter hadde erfaring fra.

Det er også et spørsmål om man i organisering og gjennomføring lykkes i den grad som er nødvendig i en optimal prosess. Det synes som om ANP lider under manglende legitimitet, sett både fra lokalbefolkningen samt de internasjonale styrkenes side. Korrupsjon er i stor grad tilstede både i ANA og ANP, og dette har informantene mine påpekt gjennom flere eksempler. Det er derfor et spørsmål om disse som representanter for det offentlige maktapparat har den troverdighet og kapasitet til å gjennomføre tiltak i tråd med ønsket utvikling. Dersom enkeltindivider innenfor disse enhetene ikke har det engasjement og ikke minst felles forståelse av ”riktig” vei å gå, vil planverk i liten grad oppleves som forpliktende for den enkelte, noe desertørtall i noen grad er et tegn på. Tilgang på human kapital er derfor varierende, og finansielt anses det kanskje ikke som lukrativt nok å arbeide innenfor disse enhetene. Et ganske sterkt motsetningsforhold mellom særlig ANA og ANP kom også klart frem fra informantene, noe som i sin tur er illevarslende da det vitner om et dårlig samarbeidsklima mellom det som skal være regjeringens maktutøvere i landet.

Som nevnt i kapittel 3.4 synes det også å herske et visst motsetningsforhold mellom internasjonale styrker og afghanere som de mentorere. Til tross for at ingen norske avdelinger har blitt utsatt for slike angrep og heller ikke kjenner igjen problematikken reist i ISAF-rapporten, er det likevel en bekymringsverdig utvikling som synliggjøres. De internasjonale styrkene har de senere år ikke lagt skjul på at man ønsker å komme i mål med de tiltak og prosjekt som er igangsatt i landet slik at afghanerne selv kan ta over ansvaret for landet sitt. Det er derfor ekstra illevarslende at det tilsynelatende hersker en så dårlig stemning mellom enkelte internasjonale styrker og afghanske kapasiteter som de mentorere. Dette stiller særlig et spørsmålstegn ved afghanernes kapasitet til oppfølging og om gode samarbeidskanaler er etablert. Har mentoreringen god nok forankring i lokalbefolkningen? I drøftingen rundt mentorering og bygging av de afghanske sikkerhetsstyrkene er det også betimelig å spørre seg hvordan Afghanistan på et fremtidig tidspunkt skal kunne ta over finansieringen av enheter som ANA og ANP da de i dag i liten grad har evnet å bygge opp et velfungerende økonomisk rammeverk.

Den militære strategien i Afghanistan var bygget opp rundt ”clear-hold-build” konseptet. Det impliserer med andre ord det å rydde et område for opprørere, holde området ved hjelp av politi og styresett, for så å bygge og utvikle samfunnsfunksjoner og annet. Eide (2011) omtaler i sin bok problematikken rundt de to militære operasjonene som foregikk parallelt i

Afghanistan med Operation Enduring Freedom på den ene siden, og den ISAF kontrollerte operasjonen på den andre siden. Eide omtaler et ISAF hvor den amerikanske sjefen ikke nødvendigvis hadde oversikt over alle militære styrker i Afghanistan. Sjefen for ISAF hadde verken innsyn i eller kommando over de amerikanske militære som lå under den separate amerikanske styrken i OEF. Dette gjaldt også i stor grad de amerikanske spesialstyrkene, hvor noen av disse til og med lå under en egen kommando og således verken lå under paraplyen til ISAF eller det amerikanske OEF. ISAF kjente ofte ikke til hva de andre foretok seg, og Eide påpeker at andre land ofte kunne bli overrasket over at en amerikansk operasjon var igangsatt på deres område. En av mine informanter bekreftet denne uklarheten i omtalen av sitt eget mandat, hvor vedkommende ikke kunne redegjøre for hvilken organisatorisk struktur han egentlig tilhørte under deler av deployeringen. Dette ble også understreket av andre informanter som hadde ulike roller under deployeringen og opplevde dette forskjellig. Samvirke med andre nasjoner og kulturelle ulikheter internt mellom ISAF landene ble nevnt flere ganger og viser med all tydelighet kompleksiteten i en operasjon av denne størrelsesorden og særlig med tanke på dets ambisiøse siktemål.

Det er også et poeng at store deler av det internasjonale samfunnet antagelig sendte styrker til Afghanistan med ulike motiv. Noen var der på grunn av kampen mot terror, andre for å markere støtte til USA og/eller tilhørighet til NATO, mens noen helt sikkert var der kun for å pleie egne interesser. Atter andre rettferdiggjorde sin militære innsats med sivil innsats, noe som vel i noen grad må sies å gjelde Norge. Det er et spørsmål om ikke den norske regjering til tider underkommuniserte oppdragets alvorlighet, og særlig da med humanitær vinkling som uttalt hovedfokus.

Dersom vi ser tilbake til teorien er det interessant å se at Flora, Kuhnle og Urwin (1999) fremhevet særlig tre omstendigheter som vesentlig i byggingen av nasjoner. Disse var utvikling av byråkrati og rettsvesen, utvikling av handel og ny industri og til slutt en forening av landet som en enhet, med vekt på kulturelle likheter. Disse omstendighetene er ikke nødvendigvis til stede i Afghanistan sett fra norske soldaters perspektiv. Det skal likevel bemerkes at informantene ikke dermed er sannhetsvitner for all utvikling i hele Afghanistan, men at de i stor grad har uttalt seg om deres nære opplevelser og inntrykk. Det er da også dette perspektivet som har vært søkt kartlagt i denne studien.

Avslutningsvis kan det være greit med noen ord om Rokkan (1993) og hans modell. Jeg har drøftet med utgangspunkt i å vurdere empirien opp mot Rokkans modell for nasjonsbygging. Rokkan er etter mitt syn noe teoretisk, og modellene hans kan kanskje oppfattes som statiske. Overføringsverdien til ulike land utenfor Europa kan også være utfordrende da variasjonene og forholdet mellom statene er forskjellig. Som et hjelpemiddel i drøfting av konteksten Afghanistan er jeg likevel av den oppfatning at Rokkans modell fungerer dersom den kombineres med Østerud og Amdam. Disse er opptatt av at trinnene (Østerud) og variablene (Amdam) forsterker hverandre og at alle må være til stede samtidig for at prosessen skal bli vellykket. En for sterk faseinndeling kan gi en statisk og sårbar instrumentell modell.

Problemstillingen *"I hvilken grad bidrar ISAF til kapasitetsbygging i Afghanistan sett fra norske soldaters perspektiv?"* har vært utfordrende å besvare, og viser kanskje noe av kompleksiteten ved misjonen. Mitt lille utvalg viser derimot at informantene bare i noen grad opplever at ISAF bidrar til kapasitetsbygging i landet, og at de i sum er skeptiske til Afghanistans fremtid som et stabilt land etter at utenlandske styrker trekker ut.

Denne studien kan kritiseres for å vesentlig ha et vestlig perspektiv. Dette erkjennes, samtidig som målsetningen har vært å søke å kartlegge norske soldaters perspektiv. Deres subjektive opplevelser av operasjonen og samhandling med lokalbefolkningen preger denne studien, og det var også intensjonen.

7.0 Avslutning

I denne studien har jeg forsøkt å kartlegge hvilket inntrykk de norske soldatene har av operasjonen i Afghanistan i forhold til det vi har satt oss som mål å gjennomføre, nemlig kapasitetsbygge landet. Underveis i arbeidet med studien har fokuset på Afghanistan fra norske medier til tider vært stort. Dette fokuset har bidratt til en aktualisering av min studie, samtidig som det kan ha hatt innvirkning på endelig resultat ved at aktualiseringen kan ha påvirket både mine og informantenes holdninger. Samtidig viser aktualiseringen temaet som interessant, da særlig som en oppsummering etter over 10 års engasjement i Afghanistan. Denne studien kan således være en bidragsyter til å fremme soldatperspektivet, som i liten grad ellers blir belyst.

Jeg har i min studie forsøkt å måle kapasitetsbygging ved å se dette fra flere teoretiske vinkler. I mitt tilfelle kunne jeg nok ha valgt andre teorier for å belyse min problemstilling, som også kunne fungert godt. Jeg er likevel tilfreds med mitt valg av Rokkan, da hans teorier rundt nasjonsbygging har vært svært interessante å ha som bakteppe når jeg har arbeidet med empirien. Studien viser særlig problematikken rundt kapasitetsbygging som et eksternt prosjekt, og endelig vurdering av hvorvidt denne byggingen har lyktes vil man først kunne se etter at de internasjonale styrkene har trukket seg ut. Informantene er likevel entydig skeptisk til et fremtidig demokratisk Afghanistan som selvstendig skal håndtere de utfordringer de måtte møte. Informantene pekte på store variasjoner i de deler av landet de hadde erfaring fra, og det er kanskje mye som tyder på at den nødvendige oppslutning fra en samlet lokalbefolkning bare delvis er tilstede. Rokkans fire faser er i noen grad fullført, men empirien antyder at de antagelig er mangelfulle. Informantene har pekt på kulturelle ulikheter internt i Afghanistan og særlig da mellom ulike etniske grupperinger som en stor utfordring, og det er særlig her målsetningene blir problematiske dersom vi skal se nasjonsbyggingen i lys av Rokkans modell. Samtidig er det deler av det afghanske apparatet som fungerer, og tidvis fungerer det forholdsvis godt. Det store spørsmålet er om det fungerer godt nok.

Dette er ikke en studie hvor jeg avslutningsvis skal forsøke å spå noe om fremtidig engasjement i Afghanistan, men studien har vært en tankevekker for meg i forhold til hvor stort omfang operasjonen har hatt og hvor enormt mye som skal på plass før man får dette til å lykkes. Studien viser også en del av den frustrasjonen som eksisterer mellom det militære og det humanitære bidraget. Denne frustrasjonen ble særlig vektlagt av informantene og jeg

synes det er noe overraskende at det tilsynelatende ikke er etablert tilfredsstillende overordnede kommunikasjonslinjer som kan sikre at man får utnyttet samlet bidrag på en optimal måte. Med overordnet kommunikasjonslinje legger jeg at det fra politisk hold antagelig burde blitt lagt noe større vekt på et koordinert bidrag for til fulle å utnytte kapasiteten. Dette kunne vært gjennomført uten at de humanitære organisasjonene måtte gå på akkord med egne prinsipper, samtidig som det kunne sikret en mer helhetlig plan. Jeg finner det også noe forunderlig at de overordnede føringene for det norske PRT i Faryab i liten grad synes å ha hatt en rød tråd fra første kontingent. Jeg er ikke i tvil om at den enkelte PRT sjef har løst sitt mandat på en god måte, men det synes for meg klart at det burde vært en overordnet sterkere styring allerede fra 2005.

Til sist har studien også vist kompleksiteten i det å delta i en multinasjonal operasjon. Ulike nasjoner vil ha ulik målsetning og bakgrunn for deltagelse, i tillegg til at de vil ha ulike forutsetninger for oppdragsløsning. Dette gjelder ikke bare antall soldater, økonomi og kapasitet for øvrig, men også det at den enkelte nasjon har ulike mandater og virkemåter. Informantene har vist til noen av utfordringene som ligger i dette handlingsrommet og påpekt at samvirke i enkelte sammenhenger ikke bare er utfordrende, men også til tider kan være farlig. Sett i et fremtidig perspektiv er dette særlig interessant da det er all grunn til å tro at multinasjonalt samarbeid bare vil bli mer og mer aktuelt på mange områder.

Jeg har tidligere vært inne på at mitt utvalg er lite og jeg har derfor ingen ambisjoner om å trekke noen generaliseringer ut fra dette. Det er likevel interessant å merke seg mine informanternes oppfatning av operasjonen, da de bare i noen grad føler at det internasjonale engasjementet gjennom ISAF har lyktes med sine målsetninger. Mine informanter har fått en mulighet til å uttale seg om egne erfaringer og egne synspunkter i den forvisning om at de er sikret anonymitet. Fra tid til annen vil antagelig de fleste arbeidstagere, uavhengig av hvor man jobber, føle misnøye med sin arbeidsgiver. Dagens situasjon i Hæren har ført til en stor belastning på personellet, noe som i sin tur kan bidra til frustrasjon. Det er ikke utenkelig at en eller flere av mine informanter har følt på en slik frustrasjon i tiden rundt intervjuet og derfor kan fremstå som mer negativ til operasjonen i Afghanistan. Samtidig er dette en del av deres hverdag og slike eventuelle frustrasjoner vil nødvendigvis være tilstede fra tid til annen uansett. Vi vil først se resultatet av den internasjonale ”dugnaden” om noen år, og forhåpentlig vil dette være et resultat som vi kan si oss fornøyde med.

Litteraturliste

Amdam, Roar (2011). *Planlegging og prosessleing. Korleist lykkast i utviklingsarbeid*. Oslo. Det norske samlaget.

Bordin, Jeffrey (2011). *A crisis of trust and cultural incompatibility. A Red Team Study of Mutual Perceptions of Afghan National Security Force Personnel and U.S. Soldiers in Understanding and Mitigating the Phenomena of ANSF-Committed Fratricide-Murders*.

Lysaker, Odin (2011). *Anerkjennelse og menneskeverdets forankring*. Fra tidsskriftet Etikk i praksis nr 2/2011.

Eide, Kai (2011). *Høyt spill om Afghanistan*. Oslo. Cappelen Damm.

Fangen, Katrine (2010). *Deltagende observasjon*. Bergen. Fagbokforlaget.

Flora, Peter og Kuhnle Stein og Urwin, Derek (1999): *State formation, nation-building, and mass politics in Europe. The theory of Stein Rokkan*. Oxford. Oxford University Press.

Grønmo, Sigmund (2010). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen. Fagbokforlaget.

Johansen, Emil (2011). *Brødre i blodet. I krig for Norge*. Oslo. Kagge forlag.

Krekvik, Ola (2011). *Forsvarets samvirke med afghanske styrker. Dilemmaer og utfordringer*. Oslo. Institutt for forsvarsstudier.

Kvale, Steinar og Brinkmann, Svend (2009). *Interviews. Learning the craft of qualitative research interviewing*. Second Edition. Sage publications.

Larsen, Ann Kristin (2008). *En enklere metode. Veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode*. Bergen. Fagbokforlaget.

Malterud, Kirsti (2011). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. Oslo. Universitetsforlaget.

Norske skarpskyttere forteller (2010). *Med mandat til å drepe*. Kagge forlag.

Paris, Ronald og Sisk, Timothy D. (2009). *The Dilemmas of Statebuilding. Confronting the contradictions of postwar peace operations*. London/New York. Routledge.

Rokkan, Stein (1993). *Stat, nasjon, klasse*. Oslo. Universitetsforlaget.

Ryen, Anne (2002). *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen. Fagbokforlaget.

Suhrke, Astri (2009). *The dangers of a tight embrace. Externally assisted statebuilding in Afghanistan*.

Talmo, Lill-Jorun (2009). *Forsvaret og medflytterne: egenrealisering i skjæringspunktet mellom individuell fleksibilitet og styrt livsløp*

Øen, Gro Thrane (2010). *Effekttenkning – ønsketenkning eller realitet...? En studie av hvordan effekttenkning er implementert i den norske PRTen i Afghanistan*.

Østerud, Øyvind (2002). *Statsvitenskap. Innføring i politisk analyse*. Oslo. Universitetsforlaget.

Østerud, Øivind (2009). *Hva er krig*. Oslo. Universitetsforlaget.

Nettsider

Det fagmilitære råd (2011). <http://forsvaret.no/fmr/sider/last-ned.aspx> (Besøkt 28.11.2011)

Bakgrunn for Norges deltagelse i Afghanistan. Utenriksdepartementet.

www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/bistand_afghanistan/situasjonen.html?id=573476
(Besøkt 07.10.2011)

E-tjenestens offentlige trusselvurdering FOKUS (2012). http://forsvaret.no/om-forsvaret/organisasjon/felles/etjenesten/Documents/etj_lo-res.pdf (Besøkt 01.04.2012)

Forsvarets skadestatistikk for Afghanistan.

<http://forsvaret.no/aktuelt/publisert/nyheter/documents/skadde%20i%20afghanistan.pdf>
(Besøkt 18.12.2011)

Norges militære bidrag. Utenriksdepartementet.

www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/bistand_afghanistan/afghanistan_bidrag.html?id=595124 (Besøkt 15.10.2011)

Tallmateriale for bistand hentet fra NORAD. www.norad.no/no/om-bidand/norsk-bistand-i-tall (Besøkt 21.02.2012)

Stortingsproposisjon nummer 39 (2001-2002).

www.regjeringen.no/nb/dep/fd/dok/regpubl/stprp/20012002/stprp-nr-39-2001-2002-/2.html?id=205974 (Besøkt 14.10.2011)

ISAFs informasjonsside. www.isaf.nato.int/mission.html . (Besøkt 24.10.2011)

Styrketall fra den enkelte nasjon. ISAF. www.isaf.nato.int/troop-numbers-and-contributions/united-states/index.php (Besøkt 22.02.2011)

Norsk Afghanistan-politikk. Utenriksdepartementet.

www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/bistand_afghanistan/politikk.html?id=598732
(Besøkt 13.09.2011)

Dagbladets omtale av magasinet Alfas reportasje om norske soldater i Afghanistan.

www.dagbladet.no/2010/09/27/nyheter/afghanistan/utenriks/forsvaret/13575378/
(Besøkt 14.11.2011)

Oversettelse hentet fra www.ordbok.com/norsk-engelsk.html. (Besøkt 01.05.2012).

Bakgrunn for Norges deltagelse i Afghanistan.

http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/kampanjer/bistand_afghanistan/situasjonen.html?id=573476 (Besøkt 31.01.2012).

USAID – United States Agency for International Development,
www.usaid.gov/locations/afghanistanpakistan/ (Besøkt 02.05.2012)

Artikkelen ”Bistand på ville veier” av Rune Solberg.

www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article3935369.ece#.T6ptUO2ySc8
(Besøkt 24.09.2011)

Regjeringens Faryab strategi.

www.regjeringen.no/nb/dep/ud/aktuelt/nyheter/2009/faryab_strategi.html?id=566387
(Besøkt 13.10.2011)

Artikkel fra Forsvarets Forum. www.fofo.no/forsvaretsforum.no/filestore/FNR1JAN2012.pdf.
(Besøkt 03.04.2012).

Artikkelen ”Afghanistan’s National Army: The Ambiguous Prospects of Afghanization” av Giustozzi.

www.jamestown.org/programs/gta/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=4889&tx_ttnews%5BbackPid%5D=167&no_cache=1 (Besøkt 08.01.2012)

Artikkelen ”Afghanere dreper sine allierte”. www.aftenposten.no/nyheter/uriks/Afghaneredrepersine-allierte-6775761.html#.T6fHIu2ySc8 (Besøkt 05.03.20)

Artikkel om amerikanske Bales som drepte sivile i Afghanistan våren 2012.

<http://www.nrk.no/nyheter/verden/1.8039003> (Besøkt 30.03.2012)

Integrity Watch Afghanistan (IWA). Tall fra 2010.

www.iwaweb.org/corruptionsurvey2010/Main_findings_files/IWA%20National%20Corruption%20Survey%202010.pdf (Besøkt 20.11.2011)

White Paper of the Interagency Policy Group's report on U.S Policy toward Afghanistan and Pakistan.

www.whitehouse.gov/assets/documents/Afghanistan-Pakistan_White_Paper.pdf

(Besøkt 10.02.2012).

Ulriksen, Ståle (2010). *Afghanistan: Faryab – maktforhold, konflikter og skiftende allianser*.

Artikkel i "Hvor hender det?" (Nummer 8/2010).

http://hvorhenderdet.nupi.no/content/download/43207/193006/version/14/file/HHD11_8Afghanistan-Faryab.pdf

(Besøkt 10.12.2011)

Fakta om Afghanistan. Hentet fra Globalis. www.globalis.no/Land/Afghanistan (Besøkt 04.05.2012)

Fakta om Afghanistan. Hentet fra Store Norske Leksikon

http://snl.no/Skole_og_utdanning_i_Afghanistan (Besøkt 08.05.2012)

Artikkel "Bistanden har hindret naturlig utvikling". Tor Aksel Bolle (Nummer 10 Desember/2011). <http://www.bistandsaktuelt.no/forsiden/liste-utgave> (Besøkt

Dokumentarer

Armadillo (2010). Dansk dokumentar.

Det afghanske marerittet (2012). Norsk dokumentar (bygger på Norge i Krig).

Norge i Krig – Oppdrag Afghanistan (2011). Norsk dokumentar.

Krigens Pris (2011). Norsk dokumentar. TV2.

Vedlegg

Vedlegg 1 Informasjonsskriv

Innledning

Først må jeg få uttrykke takknemlighet for at du er villig til å la deg intervjuet i forbindelse med min masteroppgave. Hensikten med dette skrivet er å gi deg informasjon om prosjektet mitt, samt hvordan intervjuet vil bli gjennomført.

Masteroppgaven

Operasjonen i Afghanistan ble innledet av resolusjon 1386 som enstemmig ble vedtatt 20 desember 2001. Situasjonen i Afghanistan ble da betegnet som en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet. Det ble opprettet en internasjonal styrke – International Security Assistance Force – ISAF. Målsetningen pr i dag er å stabilisere regionen slik at det afghanske folk selv skal settes i stand til å ta over sitt eget land slik at de internasjonale styrker kan trekkes ut. Jeg er interessert i din opplevelse av hvordan ISAF bidrar til å skape sikkerhet og stabilitet i Afghanistan for å kapasitetsbygge afghanerne til å overta ansvaret for eget land. Oppgaven vil bli levert Høgskulen i Volda i mai 2012.

Om intervjuet

Intervjuet vil vare omlag halvannen time. Jeg kommer til å bruke en diktafon for senere å transkribere (skrive ut intervjuet i etterkant). Selve opptaket vil slettes etter transkribering. I tillegg vil jeg gjøre noen notater underveis. Alle informantene vil anonymiseres og jeg har taushetsplikt.

All informasjon fra intervjuene vil bli behandlet seriøst og i samsvar med generelle forskningsetiske retningslinjer.

Dersom du skulle ha noen spørsmål er du velkommen til å ta kontakt med meg på telefon eller e-post.

Med vennlig hilsen

Siri Prestbakmo Røkke

Vedlegg 2 Samtykkeerklæring

SAMTYKKEERKLÆRING

Jeg har mottatt informasjon om mastergradsoppgaven *Kapasitetsbygging i Afghanistan sett fra norske soldaters perspektiv*. Jeg er informert om formålet med oppgaven og at:

- opplysninger om meg blir behandlet strengt fortrolig
- undersøkelsen er godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste
- ingen forskere eller andre vil få tilgang til opplysninger som direkte kan tilbakeføres til meg
- jeg er kjent med at datamaterialet blir anonymisert ved nedskrivning, og også at det blir makulert etter at masteroppgaven er ferdig

Jeg gir herved mitt samtykke til at Siri Prestbakmo Røkke kan intervju meg i forbindelse med hennes mastergradsarbeid. Jeg er kjent med at datamaterialet blir anonymisert ved nedskrivning, og også at det blir makulert etter at masteroppgaven er ferdig.

Videre er jeg informert om at jeg når som helst kan trekke meg som deltaker, og at all informasjon jeg da har gitt vil bli slettet.

Jeg er klar over at mastergradsstudenten er bundet av taushetsplikt i arbeidet med mastergradsoppgaven.

Samtykke er gitt av:

Sted og dato: _____

Informant

Siri Prestbakmo Røkke
Masterstudent ved Høgskulen i Volda

MERK: Samtykkeerklæringen ble gjennomført muntlig etter råd fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste for å sikre deltagerne anonymitet.

Vedlegg 3 Intervjuguide

Formål:

Mitt formål med å gjennomføre intervju er få dypere kjennskap til erfaringer og tanker rundt oppdraget i Afghanistan sett i forhold til kapasitetsbygging og Rokkans teori om statsbygging.

Utvalgs-kriteriet for informantene er at de skal være fra Hæren og/eller ha tjenestegjort i en hær-avdeling under deployeringen. Dette da det har vært vesentlig å intervju personer som har hatt direkte kontakt med den afghanske sivilbefolkning, og derved kunne sies å ha bakgrunn for å kunne uttale seg rundt tema.

Terminologien "soldat" vil benyttes fritt, men det er offiserer som er målgruppen for undersøkelsen. En av informantene var soldat på deployeringstidspunkt, men samtlige var offiserer på intervjutidspunkt.

Jeg har likevel valgt å definere alle under kategorien "soldater", da dette er en akseptert fellesbetegnelse på yrkesgruppen.

Gjennomføring:

Intervjuene vil være semi-strukturelle. Dette da jeg ønsker at respondentene skal kunne prate tilnærmet fritt uten avbrytelser. Jeg har likevel klare tema og spørsmål jeg ønsker besvart, men så langt mulig vil dette dekket i dialogen med respondenten. Hensikten er at respondentene skal kunne føle seg trygge og gi de en følelse av at de styrer samtalen selv. Respondentene tilhører en yrkesgruppe og en organisasjon som kan oppleves noe "lukket", og det er vesentlig at de skal føle seg trygge i intervjusituasjonen for på den måten å få tilgang til deres erfaringer. Jeg vil benytte lydopptaker under selve intervjuet og kun ta enkelte notater underveis.

Oppgaveskriver er sivilist og jeg skal således skrive en ugradert oppgave, noe som tilsier at informasjonen jeg er ute etter ikke skal sette informanten i en situasjon hvor han er usikker på hva han kan/ikke kan si.

Intervjuspørsmål:

Intervjuspørsmålene er inndelt i 5 hovedtema. Disse er 1) bakgrunnsvariabler, 2) oppsetting og deployering, 3) utfordringer, 4) oppdragsløsning og 5) vurdering av formål. Intervjuene er utformet med en innledning og avslutning med en noe mykere linje, hvor respondenten i stor grad får anledning til å snakke fritt. Intervjuets hoveddel går direkte på oppsetting, deployering, utfordringer knyttet til tjenesten sett både opp

mot lokalbefolkning og andre egne, oppdrag og formål. Selve spørsmålene er konkrete i sin form og lettforståelig for respondenten. Jeg har med overlegg søkt å unnlate bruk av såkalte akademiske termer samt mulige forkortelser og andre standardiserte militære uttrykk.

Intervjupersonene:

Det er planlagt med dybdeintervju av 6-10 soldater. Alle har det til felles at de enten tjenestegjør eller har tjenestegjort i Afghanistan, og alle har tilhørt eller tilhører en Hæravdeling. Min studie baserer seg på et lite utvalg og har ikke til hensikt å generalisere funn. Disse kan likevel ha allmenn interesse, fordi de har fokus på et tema som i liten grad har vært synliggjort i debatten rundt operasjonen i Afghanistan. Målet er å intervju et tilstrekkelig antall soldater til at jeg får belyst mine spørsmål godt nok, samt å få representanter fra så stor del av perioden fra 2002 og frem til i dag som mulig. Ulike tidsperioder for tjenestegjøring kan gi ulike inntrykk og svar.

Etterarbeid:

Intervjuene vil transkriberes kort etter at selve intervjuet er gjennomført, før selve lydopptakene slettes. Informantene skal anonymiseres og det som skrives ned i intervjusituasjonen og ikke minst transkriberingen skal ikke kunne føre tilbake til noen av informantene. Soldatenes empiri skal forhåpentlig kunne kaste lys over problemstillingen og bidra til å se dette i deres perspektiv.

TEMA	FORSKNINGSSPØRSMÅL	INTERVJUSPØRSMÅL
BAKGRUNNS-VARIABLER	Hvilke kjennetegn og bakgrunn har soldatene?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kjønn 2. Alder 3. Våpengren 4. Utdanning 5. Kan du si noe om bakgrunnen for at du valgte å begynne i Forsvaret?
OPPSETTING OG DEPLOYERING	<p>Hvordan har soldaten opplevd oppdraget?</p> <p>Er forholdet mellom krav og ressurser proporsjonalt?</p>	<ol style="list-style-type: none"> 6. Kan du si noe om hvilke(n) stilling(er) du har tjenestegjort i der? 7. Hvilke arbeidsoppgaver har du hatt? 8. Ble du beordret eller meldte du deg frivillig til tjeneste i Afghanistan? <ol style="list-style-type: none"> a. Dersom frivillig; hva motiverte deg til å søke? b. Dersom beordret; hvilke tanker hadde du rundt deployeringen? 9. Kan du beskrive din forventning til deployeringen? 10. På hvilken måte ble du forberedt for oppdraget før avreise? Oppsettingsperiode? 11. Var denne trainingen relevant for din stilling? 12. Kan du beskrive hvordan deployeringen din ble mottatt av dine pårørende? 13. Hvordan vil du definere din opplevelse i Afghanistan på følgende områder? <ol style="list-style-type: none"> a. egenbeskyttelse b. tilgang på teknologisk utstyr c. operativt planverk d. etterretning e. krisehåndtering f. medsoldaters kompetanse g. kommandostruktur h. medier

		i. annet
UTFORDRING- ER	Hvordan fungerer møtet mellom ulike kulturer? Hvordan fungerer rollefordelingen mellom det humanitære og det militære bidraget?	<p>14. Afghanistan er et land sammensatt av ulike etniske grupperinger. Fikk du erfare dette på noen måte under din beordring?</p> <p>15. Støtte du på kulturelle forskjeller som var utfordrende?</p> <p>16. I hvilken grad var/er du i stand til å skille sivile afghanere og såkalte "opprørere"?</p> <p>17. Er det situasjoner hvor dette er spesielt utfordrende?</p> <p>18. I hvilken grad fikk du befatning/samarbeid med organisasjoner som ikke har tilknytning til noen regjering? (Røde Kors, Flyktningshjelpen etc) Kan du si noe om dette?</p>
OPPDRAGS- LØSNING	Hva har oppdraget bidratt til?	<p>19. Norsk standpunkt er at Norge skal bidra til å bygge afghansk kapasitet for å sikre afghansk sikkerhet og utvikling. Hva tenker du om det?</p> <p>20. Hvordan er vi med på å hindre framvekst av terrorisme ved tilstedeværelse i Afghanistan?</p> <p>21. Norske myndigheter legger avgjørende vekt på opplæring av de afghanske sikkerhetsinstitusjoner (ANSF). Har du noen tanker rundt hvordan dette fungerer?</p> <p>22. ISAF styrken består av ulike land. Hvilket inntrykk har du av samvirke mellom de forskjellige nasjonene i styrken?</p> <p>23. Norge bidrar med økonomisk bistand i ulike prosjekter som har til hensikt å bidra til utvikling.</p>

		<p>Eksempler; styrking av kvinners stilling, korrupsjonsbekjempelse, bekjempelse av narkotikakriminalitet osv. Er dette relevante målsetninger, og i hvilken grad blir de nådd?</p> <p>24. Har du vært vitne til/deltatt i prosjekter eller annet som du mener har hatt en positiv effekt på utviklingen i Afghanistan?</p> <p>25. Har du vært vitne til/deltatt i prosjekter som du mener har hatt en negativ effekt på utviklingen i Afghanistan?</p>
<p>VURDERING AV FORMÅLET</p>	<p>I hvilken grad opplever soldaten at vi løser oppdraget?</p>	<p>26. Hva er din forståelse av situasjonen i Afghanistan? Hvorfor er vi der?</p> <p>27. I hvilken grad tror du afghanerne vil være rustet til å ta over eget land når ISAF trekker seg ut?</p> <p>28. Hva har vi bidratt med?</p> <p>29. Kunne noe vært gjort annerledes?</p> <p>30. Har du andre momenter du vil trekke frem?</p>

Vedlegg 4 Meldeskjema NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Roar Amdam
Avdeling for samfunnsfag og historie
Høgskulen i Volda
Postboks 500
6101 VOLDA

Vår dato: 05.10.2011

Vår ref:27843 / 3 / IB

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

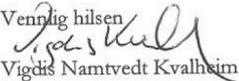
Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 30.08.2011. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 30.09.2011. Meldingen gjelder prosjektet:

27843	<i>Empowerment-kapasitetsbygging i Afghanistan sett fra norske soldaters ståsted</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Høgskulen i Volda, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Roar Amdam</i>
Student	<i>Siri Røkke</i>

Etter gjennomgang av opplysninger gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon, finner vi at prosjektet ikke medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt etter personopplysningslovens §§ 31 og 33.

Dersom prosjektopplegget endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for vår vurdering, skal prosjektet meldes på nytt. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html.

Vedlagt følger vår begrunnelse for hvorfor prosjektet ikke er meldepliktig.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Inga Brautaset

Kontaktperson: Inga Brautaset tlf: 55 58 26 35
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Siri Røkke, Bocsor Istvan Utca 94 B Papa, Ungarn

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, HSL, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. martin-arne.andersen@uit.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 27843

I epost 30.09.11 opplyser prosjektleder Siri Røkke at spørreskjemaundersøkelsen utgår, og at data kun skal innhentes ved intervju. Utvalget består av 6-10 soldater som har vært på oppdrag i Afghanistan.

I telefonsamtale 04.10.11 opplyser prosjektleder videre at lydopptak av intervjuene ikke skal behandles på pc, at informantens navn ikke vil være knyttet til intervjumaterialet, og at eventuelle indirekte personidentifiserende opplysninger skal slettes/omskrives/grovkategoriseres ved overføring til pc, på en slik måte at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i det elektroniske datamaterialet.

På grunnlag av prosjektleders opplysninger vurderer personvernombudet det slik at prosjektet ikke omfattes av meldeplikten etter personopplysningsloven.

Vi minner om at beskrivelser av spesielle hendelser (i kombinasjon med andre bakgrunnsopplysninger som kjønn, alder, våpengren, utdanning, beordring/frivillig, stilling og arbeidsoppgaver), vil kunne bidra til å bakveisidentifisere enkeltpersoner. Det legges til grunn at alle personidentifiserende opplysninger utelates/omskrives i transkripsjonene, slik at alt materiale som registreres elektronisk i prosjektet er anonymt.

Vi vil anbefale at samtykke innhentes i muntlig form/ved oppmøte, istedet for skriftlig. Dette for å sikre at informanten ikke kan knyttes til intervjumaterialet (gjennom kombinasjon av samtykkeerklæringer og andre opplysninger i materialet). Til orientering er et muntlig samtykke like gyldig som et skriftlig, så lenge det gis aktivt og frivillig, på bakgrunn av god informasjon om prosjektet.

Lydopptak slettes etter transkribering og senest ved prosjektslutt (jf. informasjonsskrivet til deltagerne).